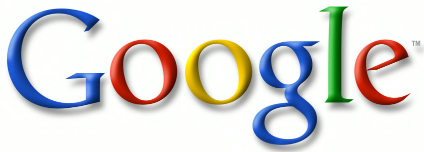
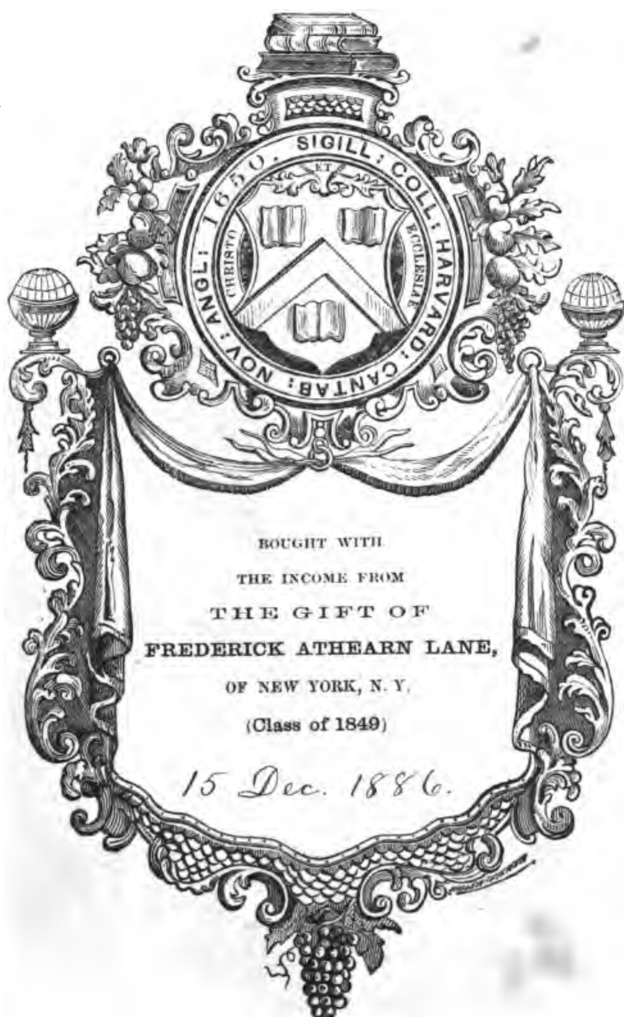
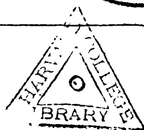

SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB: NOV: ANGL: 1650.
CHRISTO ET ECCLESIAE
BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE GIFT OF
FREDERICK ATHEARN LANE,
OF NEW YORK, N. Y.
(Class of 1849)
15 Dec. 1886.

Universitets-Jubilæets danske Samfund. Nr. 31.

BIDRAG

TIL

NÖRREJYSK LYDLÆRE

AF

P. K. THORSEN.

UDGIVET

AF

UNIVERSITETS-JUBILÆETS DANSKE SAMFUND.

KJØBENHAVN.

THIELES BOGTRYKKERI.

1886.

Bogladepris: 2 Kroner.

Styrelsen for Universitets-Jubilæets danske Samfund

bestaar for Tiden af:

J. G. E. Kok
Professor, Præst, Styrelsens Formand.

C. J. Brandt
Præst.

O. Jespersen
Stud. mag.

O. Nielsen
Arkivar, Dr. phil.

V. Såby
Docent.

S. Birket Smith
Universitetsbibliothekar.

G. Stephens
Professor, Dr. phil.

Kasserer: Boghandler **C. Reitzel.** Løvstræde 7. Kjøbenhavn. K.
Sekretær: Underbibliothekar ved det store kongelige Bibliothek **C. Weeke.**

Indmeldelse af nye Medlemmer modtages i C. A. Reitzel's Boglade samt af Samfundets Sekretær, Underbibliothekar C. Weeke.

Ny tiltrædende livsvarige Medlemmer faa alt hvad Samfundet har udgivet, og ny tiltrædende Aarsmedlemmer kunne erholde hvad der af Samfundet er udgivet før deres Indtrædelse for ³/₄ Bogladepris — alt for saa vidt Oplaget strækker til.

Medlemmer af »Selskabet for Indsamling af Folkeminder«, der indmeldes i Samfundet, erlægge som Medlemsbidrag ikkun 6 Kr. 50 Øre aarlig.

Med »Landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors ock Lund« har Styrelsen for Universitets-Jubilæets danske Samfund sluttet en Overenskomst, i Følge hvilken Medlemmer af Samfundet kunne erholde det af nævnte Landsmaalsforeninger udgivne Tidsskrift »Nyare Bidrag till Kännedom om de svenska Landsmålen ock svenskt Folklif« til nedsat Betaling, d. e. til 2 Kr. 40 Øre pr. Aargang. De af Samfundets Medlemmer, som maatte ønske at benytte sig af denne Ret, ville behage at gjøre Anmeldelse derom til Selskabets Sekretær, til hvem Betalingen erlægges ved Modtagelsen af en Aargangs første Hefte.

BIDRAG

TIL

NÖRREJYSK LYDLÆRE

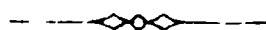
AF

P. K. THORSEN.

UDGIVET

AF

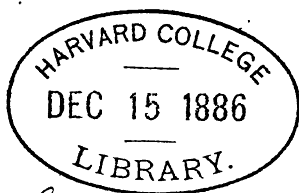
UNIVERSITETS-JUBILÆETS DANSKE SAMFUND.

KJØBENHAVN.

THIELES BOGTRYKKERI.

1886.

HARVARD COLLEGE
DEC 15 1886
LIBRARY.

INDHOLD.

Trykfejl.

S. 23, lin. 3 f. o. *o°* læs: *u°*
- 59, - 14 - - *tøkəs* - *tøkəs*
- 75, - 6 f. n. sammenligningsnavn læs: samlingsn.

Forbemærkninger.

Nærværende meddelelser ere skaffede til veje ved at omgås og udspørge folk, der tale eller kunne tale jysk. Jeg er ikke selv Jyde af fødsel, men har opholdt mig længere tid i Jylland. — Som regel har jeg kun undersøgt, i hvilket omfang det almindelig danske ordforråd tilhører sprogarterne, samt hvilken form dette dér har antaget. Særegne ord har jeg kun optegnet, når de faldt for af sig selv.

I sommeren 1885 har jeg haft lejlighed til (dog ikke på selve stedet) at gjennemgaa nogle ordrækker af sprogarten i Torup sogn (Hellum herred, Ålborg amt). Jeg nævner dette, fordi jeg siden har sammenlignet mine optegnelser dérfra med et af K. I. Lyngby efterladt håndskrift*), der indeholder oplysninger om sprogarten i s a m m e h e r r e d, men en halv mil østligere, nemlig i Terndrup, Lyngby sogn. Lyngbys optegnelser ere fra halvtredserne. Sammenligningen viser, at jeg, forsåvidt jeg har efterspurgt de samme ord, næsten altid har fundet de samme former, hvad der for mig er en garanti for, at jeg også tör stole på mine optegnelser fra andre egne i Jylland. De uoverensstemmelser, jeg har fundet, ere omtrent følgende:

Terndrup: *gòu̦ol* Torup: *gåu̦ol* (gavl)
— *ar̦'m* — *a̦rm* (en arm)
— *fåu̦ə'n* — *fåu̦on* (favn).

---

*) Ny kgl. saml. 812 Kg, 4 to, Fasc. X (i det store kgl. bibliothek).

Fra andre egne har jeg *gòẉl.* Unöjagtigheden er nok hos mig. Hos Lyngby betegner *ò, ø̀, è* lydene *o, ø, e* med tilnærmelse til *å, ö, æ**). Derimod turde måske følgende afvigelser bero paa virkelig dialektforskjel:

Terndrup:	*skaf*	Torup:	*skab*	(et skab)
—	*da*	—	*daẉ*	(dag)
—	*bak*	—	*båŋk*	(en banke).

Lydbetegnelsen er i alt væsentligt Lyngbys (se: Bidrag til en sønderjysk sproglære, 1858. Udsagnsordenes böjning i jyske lov og i den jyske sprogart, 1863). Enkelte forandringer har jeg dog fundet fornødent at foretage.

Den ubetonede selvlyd i endelser, „halvlyden", betegnes her ved omvendt *e* (ə), hos Lyngby ved en apostrof ('). Den er i jysk en lige så fuld lyd f. ex. i *manə* (L. *man̲'*, mange) som i almenspr. kande. De ejendommelige nörrejyske lyd, som Lyngby betegner ved *i' u' y'* og opfatter som „en mere åben udtale, henimod e o ø**)", skrives her i^e, u^o, $y^ø$. Lyngby siger rigtigt, at *i'* lyder anderledes i *mi̲'r* (mere) end i *ti̲'r* (tiere), men anser det ikke for fornødent at betegne dette særskilt. Men at slå lydene sammen, som Lyngby har gjort, er vildledende, da de ere forskjellige ikke alene for øret og i frembringelsesmåde, men også med hensyn til oprindelsen. Jeg har derfor valgt at skrive *mi̲ᵉr*, men *ti̲ər*. Lydene i^e, u^o, $y^ø$ karakteriseres vist rettest som uægte tvelyd ɔ: sådanne der i tidsomfanget af en lang selvlyd glide over fra en mere lukket til en mere åben lyd. Forkortede fremtræde de som *jè (jæ), wò (wå), jø̀ (jö),* f. ex. *mi̲ᵉr* (mere) — *mjèst* (mest), *fi̲ᵉð* (fed) — *fjèt* (fedt), *si̲ᵉl* (selv, Vendsyssel) — *sjèḷ* (d. s., Himmerland), *ku̲ᵒn* (kone) — *kwònər* (koner), *su̲ᵒl* (sol) — *swòlbræ̣ň* (solbrændt), *gu̲ᵒl* (gulv, Thy) — *gwòḷ* (d. s., alm.

---

*) Lyngby siger i nævnte håndskrift: „Denne adskillelse mellem den mere og mindre åbne lyd (å og åbent o) har jeg gennemført ved hjælp af en anden, som selv havde talt sprogarten; selv vilde jeg ikke med sikkerhed have vovet mig til at foretage denne adskillelse."

**) Sønderj. sproglære, s. 2.

jysk), *bu*^{o} (bo) — *bwòj* (boede, Grenåegnen), *dy*^{e}*n* (dyne) — *djònər* (dyner). — Åbent *o, e, ø* betegnes som hos Lyngby *ò, è, ǿ*, men jeg har langt fra altid været i stand til at skille disse lyd fra *å, æ, ö*. For forståelsen af sprogartens etymologiske forhold er dette dog af mindre vigtighed, da *ò* og *å*, *è* og *æ* o. s. v. i jysk have samme oprindelse. Nasaleret selvlyd betegnes ved en krølle: *ę, æ̨* o. s. v.

De anvendte selvlydstegn ere altså følgende: *a* [*a̲* = langt *a*, *a* = kort *a*], *å (ò) o u, ö (ǿ) ø y, æ (è) e i*; *æ̨ ę* o. s. v.; *ə*; samt *i*^{e}, *u*^{o}, *y*^{e}.

Medlydene i jysk kunne opstilles i følgende skema:

p	*b*	—	*w*	*m*			
		f	*v*				
t	*d*	—	*ð*	*n*	*l*	*r*	
		s	—				
		—	*j*				
k	*g*	—	*q*	*η*	*l*		
						r	
•			*h*				
(stødtone)							

Desuden anvendes *ň, ľ* for at betegne mouilleret *n, l* og *ǩ, ǧ* (afvigende fra Lyngbys betegnelse) for at gjengive lyd, der nærmest ere = engelsk ch, j i church*), join. Den sidste lyd (*ǧ*) kommer sjælden til anvendelse, da jeg kun har få sikre oplysninger fra egne, hvor den findes (dele af Vendsyssel). De lyd, som Lyngby betegner ved *ǩ, ǧ*, og som han kalder „bløde ganelyd, den bløde udtale af *k, g*, mouillerede lyd“, skriver jeg, overensstemmende med min opfattelse af dem, *kj, gj*. Ved betegnelsen af *k—g, t—d, p—b* vover jeg ikke at afvige fra Lyngby. *q, ð* er åndende g, d. *w* er engelsk w i well, world. *η* er ganenasalen. For *l* som ganelyd har jeg ikke brugt noget særligt tegn. Lyden er almindelig i Østjylland.

---

*) Denne lyd betegner Lyngby ved *c*.

Almindelig Oversigt.

Den jyske sprogart står som regel på et yngre udviklingstrin end skriftsproget. I mange tilfælde ligesom fremstiller den dette i en mere afslidt og udvisket skikkelse. På den anden side viser jysk også stundom, om end undtagelsesvis, större oprindelighed end skriftsproget, navnlig i fonetisk og lexikalsk henseende. At skriftsproget ikke altid er tilstrækkeligt til at forklare alle punkter i jysk, medens forholdet derimod bliver let gjennemskueligt, når vi stille os de oldn. former for öje, viser følgende exempel:

oldn. fylgja (at følge) — jysk *følə*, bydef. *føḷə*
- telgja (at snitte) - *tælə* - *tæḷə*
- syrgja (at sørge) - *sørə* - *søṛə*

Men

oldn. dylja (at dølge) — jysk *døḻ*, bydef. *døḷ*
- telja (at tælle) - *tæ̱l* - *tæ̣l*
- spyrja (at spørge) - *spø̱r* - *spø̣r*

Jysk er en ren nordisk sprogform. Dette er bevist af Lyngby så grundigt, som det overhovedet er muligt. Den grammatiske bygning er fuldstændig dansk*), kun noget simplificeret. Ordforrådet er i det store og hele det almindelig

---

*) Det eneste, der kunde synes at vise bort fra dansk, er den noksom bekjendte brug af det foransatte kjendeord. Desangående skal jeg henvise til Lyngby: sønderj. sproglære, s. 14 flg. Lyngby har uden tvivl ret, når han mener, at brugen er udviklet i jysk uden fremmed indflydelse. Derimod forekommer det mig höjst tvivlsomt, at befolkningen i pågjældende egne af Jylland tidligere skulde have brugt den efterhængte artikkel og senere ombyttet den med den foransatte, som Lyngby synes at være tilböjelig til at mene. Lyngbys beviser forekomme mig her ufyldestgjörende.

danske. En del plattyske ord ere optagne i jysk, men da det næsten helt igjennem er de samme, som findes i skriftsproget, og da den jyske form af disse ord næsten altid forudsætter skriftsprogets*), så kunne de fornuftigvis ikke være tilførte sprogarten umiddelbart fra selve kilden, men må være komne ind gjennem litteraturen, kjøbstæderne, kirken eller ad lignende vej.

Det er rimeligt, at jysk også i fonetisk henseende har modtaget nogen påvirkning fra skriftsproget, således at det ikke i alle måder er, som det vilde have været, hvis det helt havde været overladt til sig selv og sin egen udviklingsævne. Under denne forudsætning kan man i alt fald forklare sig adskilligt, der ellers vilde stå som sproglige urimeligheder. Selvfølgelig har påvirkningen været mindre i tidligere tid, end den er i vore dage under de nuværende kulturforhold. Forandringer, der fremkaldes på denne måde, kunne i ingen henseende sammenlignes med dem, der ere naturens værk; de bestå blot i en mekanisk tilnærmelse til skriftsprogets form af nu ét nu et andet ord enkeltvis. Derved er upåtvivlelig adskillig „dialektforskjel“ opstået. De endnu ikke helt uddøde danske sprogarter i Syd- og Mellem-Slesvig, der aldrig ere komne i mindste berøring med dansk skriftsprog og dannet dansk talesprog, vilde kunne give adskillige vink om, hvorledes det øvrige jysk vilde se ud, når vi tænke os det afklædt alt, hvad det skylder skriftsproget.

Hvad angår fastsættelse af tiden, på hvilken den jyske sprogart i alt væsentligt har nået sin nuværende skikkelse, da er det vanskeligt at danne sig nogen ret forestilling herom. Fordi den, betragtet fra et sproghistorisk synspunkt, står på et vidt fremskredet udviklingstrin, er det jo ingenlunde afgjort, at dette først er nået i en sen tid. Rundt omkring i den gammeldanske litteratur för og i reformationstiden kommer der unge former til syne — yngre end det nuværende skrift-

*) Undtagelser findes f. ex. *swaẉl* (svovl), *swaḷəm* (sværm), *swaẉər* (svoger), *lat* (lægte), *drep* (dryppe). Middelnedertysk: swavel, swalm, swager, latte, drêpen.

sprogs — og de berettige os til at antage tilstedeværelsen af mange andre lignende. Se f. ex. Dr. O. Nielsen: Gamle jydske Tingsvidner, s. 88: „.... then stein*), som wi soth nør neyr i mosse i jen gammel pøth imod e engh, och fra then stein och saa synner østher op til e strandhwey och saa longs wdh meth wey østhen then anneth ....“ (fra Skadst herred ved Esbjerg, år 1538). I den nuværende sprogart i den sydlige del af herredet vilde det hedde: *dæṇ̌ stị^{e}n, som vi såṭ nǫ̈r***) *ni̱^{e}r i æ mu̱^{o}s i ən gaṃəl pøt imoð æ æŋ̣, o frå dæṇ̌ stị^{e}n o så søňøst åp te æ straňvæj o så låŋs ụð mæ æ væj ø̱stən dæṇ̌ aňət* (... den sten, som vi satte nord nede i mosen i en gammel pyt imod engen, og fra den sten og så sydøst op til strandvejen og så langs ud med vejen østen den tværager ...). Selv om man ikke tör antage, at nutidens udtale i ét og alt skjuler sig under skrivemåden i det anførte citat, er der dog mange former, der stemme aldeles overens med de nuværende og — i sproghistorisk forstand — ere meget unge. Dette viser altså, at en form godt kan være sproghistorisk ung uden derfor at være bleven til i en forholdsvis sen tid. — Et udmærket exempel herpå har man også i det nordslesvigske *gra̱i* (fortid af *graw̱*, grave, Randrup). Den stærke form for fortiden (oldn. gróf), der endnu kjendes fra skriftsproget og er almindelig brugt i mange dialekter, er her bleven afløst af en sproghistorisk yngre svag form. En sådan ombytning (analogidannelse) finder ofte sted, men her må den være foregået i en gammel tid; thi hvor den er foregået i nyere tid, hedder den indtrængte svage fortidsform *grawət, grawəð, grawə* (ɔ: gravede), men sønderj. *gra̱i* forudsætter *grafði, ligesom *ha̱i* har udviklet sig af hafði, *ska̱i* af skaði, *la̱i* af hlaða. Med andre ord: den anførte form er bleven til, før *ð* blev til *i*.

Det jyske sprogområde indbefatter sprogarterne på halvøen og på de øer, der høre under jyske bispestole. At op-

---

r skrives stein, neyr; meget almindeligt er ellers i da. stien.

r måske *nǫr*.

stille bestemte skjelnemærker mellem jysk og sprogarterne i østifterne, d. v. s. ejendommeligheder, der høre hjemme overalt i Jylland, men ikke findes på øerne, er meget vanskeligt. Følgende punkter turde måske opstilles.

1) Det ubetonede udlydende e (*ə*) i endelser bortfalder, f. ex. oldn. hali (en hale), j. *hal, hål, hol*; oldn. drekka (at drikke), j. *drek, drek*. Herved er dog at mærke, at selvlyden er stærkt på veje til at bortfalde i nogle sprogarter på Sjælland og Fyn, men i jysk er bortkastelsen gjennemført og indskrænket til bestemte tilfælde. Den bortfalder nemlig kun, hvor den skulde svare til en endeselvlyd i oldsproget. Det hedder derfor *hiñ* (oldn. henni), men *hiñə* (oldn. hennar). Selvlyden findes i *rôlə* (rolig), *farə* (færdig), o. lign.; i nylig optagne ord: *kafə* (kaffe), *sokəladə* (chokolade); i *lilə* (lille, både best. og ubest. form); i nogle tillægsord, når egenskaben særlig fremhæves: *rårə* (rar) *slèmə* (slem) *særə* (sær). Se også Lyngby: sønderj. sproglære, s. 4.

2) Oldn. k efter en selvlyd fremtræder som *q*: oldn. þak, j. *taq, tåq*, oldn. aka, j. *aq, åq*, oldn. bleikr, j. *bleq, bliᵉq*, oldn. reykr, j. *røq, req*. På øerne er medlyden enten bortfalden eller gået over til *w* eller *j* efter den foregående selvlyds beskaffenhed. Bornholmsk har *g* efter „hårde" selvlyd.

3) Flere samlingsnavne bruges kun som flertalsord, f. ex. *fløð* (fløde), *grøð* (grød), *væliŋ* (vælling), *kol* (kål), *gjar* (gjær), *tiᵉr* (tjære), *huᵒst* (hoste), *åsk* (aske).

4) Selvlyden *a* har den almindelig danske höje klangfarve. På øerne er a med tilnærmelse til å meget udbredt.

5) Mangel af brydning i

stæl (stjæle), ældste j. stælæ, oldn. stela
æ, a (jeg) - j. æc, ac - ek

Den første form (*æ*) i Sønderjylland, Thy med Thyholm og Jegindø, samt Vandfuld herred syd for Limfjorden.

Særligt fremtrædende og udbredt i jysk, men dels ikke indskrænket hertil, dels ikke almindeligt, er følgende.

1) Mangel af kjönsböjning ved tillægso. Syd for Århus finder dette Sted gjennem hele Jyllands bredde: *ət blo boñ* (et blåt bånd), *ət höw hus* (et höjt hus), *ro kjøð* (råt kjød).

Men i Djursland og Vendsyssel er der i det mindste lævninger af intetk.: *flạ̊* (flad), *e flat lą̣j* (et fladt land, Vendsyssel).

Anm. Som biord er intetk.-formen bevaret overalt i Jylland. I de vestligste egne, hvor så godt som al kjönsforskjel fuldstændig er udvisket, gradböjes de med intetk.-mærket: *nær æ sụᵒl komər hötər åp* (når solen kommer höjere op), *de frøs håtər i næt* (det frøs hårdere i nat). Som tillægso. *hywər, hgrər*, Estvad ved Skive*).

2) Samlingsnavne, der ikke ere flertalsord, ere intetk.: *ịsət* (isen), *ịlət* (ilden), *mjælkət* (mælken), *maðət* (maden), *jụᵒrət* (jorden), Hundslund n. f. Horsensfjord**). Men det gjælder ikke alle nordøstlige egne. Karleby ved Grenå har endog *sọñiñ* (hak., sandet).

3) Et lydskifte, hvorved oldn. va, o, ó kan fremtræde som *wa, wå (wò), wo, uᵒ, u*; oldn. ja, ei kan fremtræde som *ja, jæ (jè), iᵉ, i,* og skriftsprogets***) jø, ø, y som *jö (jø̀), yᵉ, y*. Exx.:

oldn. hvar (hvor), j. *hwar* (Salling), *hụᵒr, hwòr*
- vagn (vogn), j. *ụᵒn, ụn*
- oss (os), j. *was* (Salling), *wòs*
- hol (hul), j. *hwòl*

oldn. bein (ben), j. *bịᵉn, bịn*; flt. best. *bjæn* (Vendsyssel)
- gjarna (gjærne), j. *gịᵉn* (Grenåegnen), *gjan, gjæn*

skriftspr. kjøbe, j. *kyᵉv*; fort. *kjø̀vt*
- hø, j. *hyᵉ*; *hjø̀li, hyli* (hølé)
- dyne, j. *dyᵉn*; flt. *djø̀nər*

4) Oldsprogets ja er dels bevaret, dels viser det sig i former, der tyde på en af skriftsproget uafhængig udvikling: oldn. hjarta, j. *hjat, hjaṭ, hjåt, hjåṭ*, æ.-d. mialk, j. *mjælk* (mælk).

5) Af i-omlyden findes langt flere spor end i ømålene.

*) I det vestlige Jylland hedder det også *tiṭər* (tiere), *de jẹt å de añt* (det ene og det andet).

**) Vestjysk *de ịs* (den is) o. s. v.

***) Her kunne vi gå ud fra skriftsprogets former, da de i disse tilfælde ligge til grund for de jyske.

6) Når efterlyden er udlydende *lk, l̄t, lp, ls, lsk, lst, ŋk, ńt, nsk, nst, mt, mp, ms,* mangler stødtonen: *fòlk, sul̄t, hwalp* (hvalp), *hals* o. s. v. Det gjælder ikke fuldtud for Djursland: *mjæḷk* (mælk).

7) Fortids till.-form af stærke udsagnsord ender på -*n* : *stålən* (stjålen, -t, -ne), *gaw̦ən, gawən, gån̦, gån̲* (gået). Det gjælder ikke for Djursland.

8) Hvor skriftspr. har u, men oldn. o, slutter jysk sig til oldn. f. ex. *mål̄* (muld) oldn. mold.

De jyske sprogarter indordne sig ligesom af sig selv under følgende hovedafdelinger:

α) Sønderjysk β) Nørrejysk.

Skjelnemærkerne angå mest lydenes historiske udvikling og deres nuværende udtale. Følgende skema vil i så henseende være oplysende:

Grundlyd*)	α)	β)	Ex.	α)	β)	
langt a	a̲	å̲	Ex.	*ga̲l*	*gå̲l*	(at gale)
- å	å̲	o̲	-	*kå̲l*	*ko̲l*	(kål)
- o	o̲	u̲ᵒ	-	*sto̲l*	*stu̲ᵒl*	(stol)
- e	e̲	i̲ᵉ	-	*fle̲r*	*fli̲ᵉr*	(flere)
- ø	ø̲	y̲ᵒ	-	*hø̲*	*hy̲ᵒ*	(hø)

Til nörrej. *hw, hj* svarer sønderj. *v, j* (smlgn. Lyngby: sønderj. sprogl., s. 9 flg.). Sønderjysk står i det hele det almindelig danske nærmere, end nörrejysk gjör. Skjellet mellem begge hovedsprogarter er en flade af flere mils bredde langs begge sider af statsgrænsen.

Nörrejysk deler sig atter i østjysk (egentl. nordøstjysk) og vestjysk (egentl. sydvestjysk). Skjelnemærkerne ere følgende: 1) Østjysk har enten tre eller to kjön, vestjysk har kun fælleskjön. 2) Østjysk har efterhængt best. kjendeord, vestjysk har det foransatte. 3) Når rodstavelsens efterlyd er *k, t, p, ŋk, ńt, mt, mp, lk, l̄t, lp, rk, (rt**), rp,* samt *wt,*

---

*) Ved grundlyd forstås her og i det følgende den lyd, som må antages at ligge nærmest bag ved den jyske.

**) I nylig optagne ord, og når skriftsproget efterlignes.

qt, jt (skriftspr. ft, gt), indtræder i vestjysk stødtonen foran en endelse, og hvor en endelse er bortfalden*).

1. Øst. *et, eð, e hus* (et hus)
   Vestj. *en hus*
2. Østj. *husət, hust, husəð, husə* (huset)
   Vestj. *æ, a***),*e hus*
3. Østj. *tak* (takke) *sult* (sulte) *lamp* (lampe)
   Vestj. *tak* *sult* *lamp*
   Østj. *grønt* (grynte) *kjærk* (kirke) *tæpər* (han tapper)
   Vestj. *grønt* *kjærk* *tæpər*

Grænserne mellem de nævnte skjelnemærker:

1. Mellem efterhængt og foransat kjendeord. Nord for Limfjorden har grænsen vel oprindelig gået mellem Vust og Lild sogne i Vester-Hanherred, altså over den smalle tange (oprindelig et sund) fra Skareklit til Hanvejle. Nu er Lild og Tømmerby østj., hvorimod halvøen Hannæs er vestj. Grænsen fortsætter sig gjennem Hvalpsund og Hjarbæk fjord. Syd for Limfjorden hegynder den ved udløbet af Låstrup å, går gjennem Skals sogn***) og fortsætter sig i sydøstlig retning gjennem Nörlyng, Sønderlyng og Middelsom herreder til Gudenåen. Tidligere har grænsen stødt til Gudenåen mellem Hjermind og Bjerring, men i mands minde er den på hele denne strækning rykket 1—1½ mil frem mod vest, så at Sønderlyng og Middelsom herreder snart ere helt erobrede af østjysken. Dog ligger Viborg endnu på ren vestjysk grund. Sydligere danner Gudenåen grænsen til Silkeborg, men østj. begynder også her at trænge frem. På strækningen Silkeborg—Skanderborg er sørækken rimeligvis den gamle grænse. Men også her er østj. trængt frem, således at f. ex. Ry sogn snart

---

*) Når det også i vestjysk hedder *ventər* (vinter, uden stødtone), da må det hidrøre fra, at selvlyden er uoprindelig (oldn. vetr). I det mindste nogle vestj. sprogarter mangle også stødtone i *nætər* (nætter, oldn. nætr), *dætərə* (døtre, oldn. dœtr). Men *dætər* (med stødtone), oldn. dóttir.

**) Opgivet mig flere steder fra Vejleegnen (Skibet).

***) Byen Skringstrup er østj.

er helt erobret. Syd for Skanderborg fortsætter skjellet sig gjennem Vor herred til Horsensfjord. De østligste vestjyske sogne ere her Yding, Ovsted, Kattrup, Ørritslev, Væhr. På denne strækning er der ingen forandring foregået i mands minde. Mellem Søvind og Væhr støder grænsen til Horsensfjord, og den ender mellem øerne Alrø og Hjarnø.

2. Mellem to og ét kjön. Grænsen begynder nord for Limfjorden mellem Vust og Lild og fortsætter sig som den foregående gjennem Hvalpsund og Hjarbæk fjord. Syd for Limfjorden følger den i det hele den förnævnte, dog således at den efterhånden falder vestligere (i det höjeste 2—3 mil). Syd for Mos sø danner Gudenåen og derpå Hansted å skjellet. De østligste vestjyske sogne blive altså her Tønning, Træden, Underup, Nim, Tamdrup. Ved Horsens forandres retningen, idet grænselinien fra nu af går mod sydvest. Imellem Horsens og Vejle vil den omtrent falde sammen med herredsgrænsen mellem Bjerre og Hatting herreder*). På strækningen Vejle—Kolding dannes grænsen på det nærmeste af herredsskjellet mellem Brusk og Jerløv herreder**). Den fortsætter sig gjennem Andst herred***) og Nordslesvig og ender i Marsken mellem Ballum og Brøns.

3. Mellem ikke-stødtone og stødtone. Mod nord falder denne grænse østligere end de to foregående, idet det vestlige Himmerland (Slet, Års, Gislum, Rinds herreder) her falder ind under vestjysk. Efter Lyngby begynder den syd for Limfjorden mellem Voxlev og Sønderholm øst for Nibe. Syd for Viborg synes den i det hele at følge den sidstomtalte (falder dog måske lidt vestligere) og ender ligesom denne i Marsken. Forholdet bliver noget indviklet, derved at stødtonen ikke indtræder på samme sted ved alle de opregnede lydforbindelser.

---

*) Hedensted har kun ét kjön (Lyngby). — Syd for Horsens fjord begynder skjellet vistnok mellem Tyrsted og Torsted.

**) Syd for Vejle fjord er Vinding vestj., men Klattrup (Smidstrup sogn) østj.

***) Mell. Seest og Skanderup.

Østjysk synes atter naturligst at måtte deles i 1) det egentlige østjyske, 2) Djurslandsmålet og 3) Vendelbomålet. Begge de sidstnævnte have bevaret de oprindelige tre grammatiske kjön. Karleby ved Grenå har f. ex.:

i ạ̊rm, ạ̊rmiň (en arm, armen)

en họň, họňən (en hånd, hånden).

Grænsen mellem tre og to kjön er i Vendsyssel den store Vildmose. Syd for denne har Åby to kjön. Nord for den har Jetsmark og Saltum to kjön, V.-Hjermidslev og Ingstrup ere de vestligste af de sogne, der have tre kjön. I Djursland findes de tre kjön i Nörre-, Sønder- og Mols herreder, samt på Samsø.

I det følgende beskriver jeg en bestemt vestjysk sprogart, nemlig sprogarten i Hvejsel sogn, Nörvang herred, Vejle amt. Jeg har valgt at ordne fremstillingen således, at jeg først fremdrager, hvad der (så vidt min erfaring rækker) er almindeligt i hele Nörrejylland, og dernæst omtaler de punkter, hvor nörrejysk spalter sig. Jeg må derfor én gang for alle bemærke, at alt, hvad her udgives for jysk i almindelighed, uden nærmere stedsangivelse, er optegnet fra Hvejsel. For at forebygge misforståelse må jeg endnu tilföje, at når der som exempel på langt *å* i jysk anføres *flåð* (flad) som almindeligt, da gjælder dette kun selvlydens beskaffenhed. I virkeligheden har ordet mange flere former: *flạ̊j, flạ̊r, flạ̊q, flạ̊.* Hvad der anføres efter Lyngby, er betegnet med et tilföjet L.; når stedsangivelse mangler, er det optaget fra förnævnte håndskrift, altså fra en østjysk sprogart (Hellum h. i Himmerland).

Selvlyd.

a.

Oprindelig kort a ɔ: oldn. a (ved omlyd ö, e) er i nuværende dansk skriftsprog i det hele bevaret ·ͻrt og som langt a. Exx.: oldn. lamb, et lam, ·a, at svare. I nogle tilfælde fremtræder det dog som mlig i en del ord efter oprindeligt v (der i det nu-

værende sprog kan være bortfaldet) samt foran oprindeligt nd, ld og regelmæssig foran rð. Exx.: oldn. vagn, vaka, svartr, band, halda, harðr ɔ: vogn, våge, sort, bånd, holde, hård. Oldn. ja, ældre dansk ia, er i skriftsproget gået over til jæ eller (ved bortfald af j) til æ : oldn. hjarta, hjærte, æ.-d. mialk, mælk. I andre stillinger er overgang til æ sjælden: oldn. nasir, flt., næse. — Oprindelig langt a ɔ: oldn. á (ved i-omlyd æ) fremtræder i det nuværende skriftsprog regelmæssig som å, f. ex. oldn. hár, hår, sjælden som a, f. ex. lágr, lav.

I nörrejysk stiller forholdet sig således: Kort a er bevaret; overgang til *å* (*ò*), *o* indskrænker sig til få ord eller finder kun sted i visse sprogarter. Langt a går regelmæssig over til *å̱* (*ò̱*); undtagelserne ere her få og findes mest i nordlige og østlige egne. I det sydvestlige hjörne af Nörrejylland, hvor dette lydforhold viser sig renest, er forlængelse af selvlyden (a) altid lig overgang til *å̱*. Exempler fra Øsse ved Varde:

kå̱q (kage) men flt. *kaqər*
gå̱ð (gade) - - *gaðər*
hå̱l (en hale) - - *halər*
då̱l (dale, no.) men ent. *dal* (en dal)
få̱ð (fade) - - *fað* (et fad)
skå̱f (skabe, no.) - - *skaf* (et skab)
glå̱s (glas, flt.) - - *glas*
få̱r (at fare) men nutid *fa̩r*
*må̱n**) - - *ma̩n*
gå̱l (at gale) - - *ga̩l*
rå̱s (at rase) - - *ras*
skrå̱f (at skrabe) men *skra̩vt, skraft* (skrabte, skrabt)
bå̱q (at bage) - *baqt, baqt* (bagte, bagt).

Oldn. a (rð), á bliver regelmæssig i nörrej. til *o̱*.

Systemet bliver altså følgende:

---

*) lægge mønning på et hus.

Oprind. kort a = skriftspr, kort a = nörrej. 1) kort *a*, 2) kort *å* (*ò*), sjældnere 3) kort *o*. Da selvlydsforlængelse strækker sig til flere tilfælde end i skriftsproget, kan det også fremtræde som 4) langt *a̱*, 5) langt *å̱* (*ò̱*) eller sjældnere som 6) langt *o̱*.

Oprind. kort a = skriftspr. langt a = nörrej. 1) langt *å̱* (*ò̱*), sjældnere 2) langt *a̱*, 3) langt *o̱*. Forkortelse er sjælden. Hvor den findes, kan det fremtræde som 4) kort *a*, 5) kort *å* (*ò*).

Oprind. va = skriftspr. va = nörrej. *wa, va, wå̱; u̱°, wå* (*wò*), *wo*.

Oprind. va = skriftspr. vå, vo, o = nörrej. *wa, wå* (*wò*), *wo, u̱°, u*.

Oprind. a (nd) = nörrej. *å̱, o̱, u̱°*.

Oprind. a (ld) = nörrej. *o̱* (langt), *å* (forkortet).

Oldn. ja, æ.-d. ia = skriftspr. jæ = nörrej. *ja, jå*; *jæ, i̱ᵉ*.

Oldn. ja, æ.-d. ia = skriftspr. æ = nörrej. *jæ, i̱ᵉ*.

Oldn. a = skriftsp. æ kan i nörrej. være bevaret.

Oldn. a (rð), á = skriftspr. å = nörrej. 1) *o̱* (forkortet *å, o*), 2) *å̱* (helt undtagelsesvis), 3) *u̱°*, 4) *òw*.

Anm. Den forskjellige oprindelse, som oldn. á har, er uden spor af betydning for jysk. Selvlydsforlængelse i oldn. foran lk, lg, lp, lf, lm, ls (se Wimmer: oldnordisk formlære, 1870, § 16, c) vedkommer heller ikke jysk.

Grundlyd a.

1. Kort *a* = skriftspr. kort a.

a) Foran *k, t, p*, oldn. kk, tt, pp: *tak*, L: *stak* no., *hak* (hakke), *nak* (nakke), *snak* (snakke), *tak* (takke), L: *blakəð* (blakket), *stakət* (stakket ɔ: kort), *hat, kat, krat**), *pat* (patte), *fatə* (fattig), *atən* (atten), *knap* no., *tap*, L: *klap* (klappe), *knap* (knappe, udso.), *rap sæ* (rappe sig); — *stap* (stoppe, oldn. stappa).

---

*) rive med kløerne.

Anm. I nogle egne af Vestjylland og Vestslesvig får fortid af udsagnsord af 1ste stærke klasse *u, o, å* : *druk, drok, dråk* (= *drak* i Øst- og Nordjylland). Da det indskrænker sig til dette ene tilfælde, beror afvigelsen næppe på lydovergang.

b) Foran *m, n,* oldn. m, mm, nn: *kram,* L: *ham,* (en ham), *lam* to., *stam, tam, dam, skam, ham* stedo., *gaməl**) (gammel), *skaməl* (skammel), *saməl* (samle), *han, mañ* (mand), *spañ* (spand), *stañ* (stand), *sañ***) (oldn. sannindi), *bañ* (bande), *kañ* (kande), *pañ* (pande), *dañ* (danne), *añər* (andre); — *fram* (frem, oldn. fram).

c) I en del ord foran forskjellige andre medlyd og medlydsforbindelser. Følgende ere de vigtigste: *ha* (at have), *rað* (rad), L: *laj* (et lad), *slaw* (et slag), *haw* (hav), *krawəl* (kravle), *nawəl* (navle og nagle), *tawəl* (tavle), *saws* (sax), *flaqər* (flagre), *hawər* (havre), *jawt* (jagt, venatio), *slawt* (slagte), *skawt* (skaft), *awtən* (aften), *skaf* (skaffe), *skal* udso., *tal* (et tal), *gal* (galde), *salə* (salve), *talə* (talg), *hal* (halv), *kal* (kalv), *mal* (marv), *kalk, skalk, hals, falsk, halm* (halm), *saləm* (salme); *faləm* (falme), *par, arə* (arv), L: *karə* (karrig), *skarp, spark* (sparke), *hwas* (hvas), *rask, hast.*

2. Kort *a*, hvor skriftsproget har langt a. Kun få ord: *gal* (gal, to.), *al* (en alen), *nar* (en nar), *law* (lav, to.), *graw* (en grav), *mawər* (mager, to.), *hawəl* (hagl), *aqər* (en ager).

3. Kort *å* (*ò*) svarende til skriftspr. a. Almindeligt kun i få ord: *òl* (al), *òlər* (alder), *åwsəl* (axel), *gåwl* (gavl), *dåwər* (davre).

4. Langt *å*, hvor skriftsproget har langt a.

a) Foran *ð* (*j, q, r,* „) = oldn. t: *flåð* (flad), *gåð* (gade), *håð* (hade), *låð* (årelade), *plåð* (plade), *skåð* (skade ɔ: pica), *låðər* (lader ɔ: fagter).

Anm. Foran oldn. *ð* (= jysk „ , j) er *å* også almindeligt, men i nogle egne forkortet. Almindeligt er langt *å* i: *får* (fader)***).

*) De fleste jyske sprogarter have her stødtone.
**) *de æ sañ* (det er sandt).
***) Jylland med undtagelse af Vendsyssel har stødtone i *får* (fader), *muᵒr, mòwər* (moder).

b) Foran *n*: *ån* (ane), *bån* (bane), *gån* (gane), *hån* (hane ɔ: tap), *kån* (kane), *mån* (mane).

c) Foran *r*: *bår* (bar, to.), *hår* (har), *klår* (klar), *rår* (rar), *bår* (bare ɔ: blot, gid), *får* (fare, no. og udso.), *hår* (hare), *mår* (mare), *skår* (skare), *spår* (spare).

d) Foran *s, st*: *brås* (brase), *knås* (knase), *rås* (rase), *fåst* (faste, udso.).

e) Foran *n* (*r*), *l* = skriftspr. rn, rl: *bån* (barn), *gån* (garn), *skån* (skarn), *ån* (arne), *kål* (karl), *fålə* (farlig).

f) Foran *t* = skriftspr. rt: *fåt* (fart), *påt* (part), *åt* (art). Østjyll. har *snåt* (snart), men Vestjyll. *snår*.

Anm. Foran *l* forekommer også langt *å* i den allerstörste del af Nörrejyll., men nogle østlige egne have her langt *o*. Overalt findes dog vist langt *å* i *mål* (male ɔ: pingere), *betål* (betale), *dwål* (dvale).

Langt *a* som i skriftspr. er neppe almindeligt over hele Nörrejyll. i noget ord; det skulde da være *Marən*. Overgang til *å* findes i alle almindelig brugte, ikke i den allerseneste tid optagne, ord: *hospitål, kapitål, soldåt, Guð Fådər* (i udråb).

5. Langt *å*, hvor skriftsproget har kort a, forekommer i *åsk* (aske), *kåst* (kaste).

Anm. Foran *ň* (oldn. nd) forlænges selvlyden til *å* og til *o*.

I de anførte tilfælde forudsætter den jyske form ligefrem skriftsprogets og bagved denne den oldnordiske. Dette synes derimod ikke at gjælde følgende ord: *skar* (et mejet skår på høstmarken), lollandsk *skarə*, huk., men oldn. skári; *slå**) (at slå), gl.-d. hyppig sla, men oldn. slá; *måð* (måde), sønderj. *mar* (*tə måð*, til behag, sønderj. *tə mar*); *rå* (råde), sønderj. *rai*, men oldn. ráða. Fremdeles: *år* (åre ɔ: vena), *dån* (dåne), *frås* (frådse). Grundlyden i disse ord er a.

Foran forskjellige medlyd og medlydsforbindelser går a i dele af Jylland over til *å* og til *o*.

---

*) Den til skriftsproget og oldn. regelret svarende form *slo* forekommer også f. ex. i Lindeballe.

1. Skriftspr. kort a = nörrej. *a, å, o.*

a) Foran *mp*. Den större sydlige del af Jyll. (Hvejsel) har *damp* (dampe), *klamp* (klampe), *lamp* (lampe), *tramp* (trampe), *hamp*, o. fl. Men Himmerland (Låstrup 2 m. n. f. Viborg), Mors, Thy, V.-Hanherred (Lild) har *håmp, tåmp* (tamp), *låmp, ståmp* (stampe), *tråmp*. Exx. efter Lyngbys håndskrift. På Helgenæs n. f. Samsø skal det hedde *håmp, låmp, ståmp*.

b) Foran *ńt, ŋk*. Den störste del af Jyll. (Hvejsel) har *kańt* (kant), *pańt, skrańt* (skrante), *wańt* (en vante), *blaŋk* (blank), *haŋk* (hank), *skaŋk* (skank), *braŋk* (branke), *skaŋk**). Men Himmerl. (Låstrup) har *kåńt, påńt, wåńt*. — L: *wånt* (mangle, oldn. vanta) — *blåŋk, håŋk, råŋk* (rank), *åŋkər* (anker).

c) Foran *wn*. Det mest udbredte (Hvejsel) er *gawn* (gavn), *nawn* (navn), *rawn* (ravn), *sawn* (savn), *sawən* (savne). Men Himmerl. har *fåwən* (favn), *gåwən, nåwən, råwən, såwən*. Exx. efter Lyngbys håndskrift.

d) Foran *lt*. Det er muligt, at overgang til *å* engang har været almindelig over hele Jyll. og har strakt sig til alle ord. Viby 1/2 m. s. f. Århus har *gålt* (en galt), *målt* (malt). Det østl. Jyll. (i det mindste s. f. Randers) har *salt* (Viby); men den större nordl. og vestl. del af Jyll. har *sålt* (Hvejsel). Tønning 2 1/2 m. n. v. f. Horsens vil i denne egn være det vestligste sogn med *salt*. Vendsyssel (Åby i Kjær h.), Himmerland (Stenild n. v. f. Hobro) har også *pjålt* (pjalt). I en del af det vestligste Jyll. (S.-Bork s. f. Ringkjøbing fjord) og mulig flere steder hedder det *hjålt* (halt). Almindeligere er dog *hjalt* (Estvad s. v. f. Skive). — En del af det vestl. Jyll. (Estvad) har *åltər* (alter). — Selvlydsforlængelse findes i Djursland (Karleby): *gålt, pjålt*.

e) Foran *ŋ*. I Djursland (Karleby) og tilstødende egne (Mørke 3 m. n. ø. f. Århus) findes *a* : *gaŋ* (gang), *laŋ* (lang), *saŋ* (sang), *staŋ* (stang), *twaŋ* (tvang); men om *a* her er bevaret fra gammel tid og bruges af alle, tör jeg ikke afgjöre. — Mest udbredt, i det mindste i det nordl. og vestl. Jylland, er

*) Slå huller på skinnebenene.

låŋ, swåŋ (svang), *tåŋ* (tang), *båŋ* (bange), *fåŋ* (fange), *måŋəl* (mangle). Exx. efter Lyngbys hskrft. — Skader 1½ m. n. v. f. Mørke har former med *å*. — Øsse 1½ m. n. ø. f. Varde har *gåŋ, klåŋ* (klang), *låŋ, såŋ* (sang), *ståŋ* (stang), *tråŋ* (trang), *tåŋ* (tang, oldn. töng), *pråŋər* (en pranger), — men *faŋ, fålaŋ* (forlange), *maŋəl* (mangle ɔ: fattes), — *moŋəl* (mangle ɔ: rulle töj). — I Hvejsel og vistnok flere steder i det østl. Jyll. hedder det *goŋ, loŋ, loŋs* (langs), *stoŋ, troŋ, twoŋ, moŋəl* (rulle), *proŋər* (pranger), *fåfoŋən* (forfangen)*), — *vroňt* (vrangt), *ræt a vr.* (ret og vrangt), også: *dæn vroňt si* (den vrange side); — men *saŋ, taŋ, faŋ, laŋ* (lange ɔ: overrække), *maŋəl* (fattes). — Fra Årsløv 1½ m. s. ø. f. Randers er opgivet former med *o*.

f) Foran *ňs*. Overgang til *å* har vist været almindelig. Tønning har *dåňs* (dans), *kråňs* (krans); Hvejsel: *dåňs* og *daňs, kraňs, såňs* (sandse). Himmerl. og Vendsyssel har kort *å*: *dåns* (L.).

g) Foran *ľ* (oldn. ll). Det nordøstl. Jyll. har *faľ* (falde), *kaľ* (kalde). Det sydvestl. Jyll. (Hvejsel) har de sønderj. former *fåľ, kåľ*. Skillelinien synes at være temmelig regelret. Former med *a* har Hansted (¼ m. n. f. Horsens), Tønning, Lysgård (1¾ m. s. v. f. Viborg), Fly (1 m. s. f. Skive), Balling (i Salling), Rær (i det nordl. Thy). Former med *å* har Uldum (2 m. v. f. Horsens), Rind (1 m. s. f. Herning), Tvis (¾ m. ø. f. Holstebro), Ferring ved Lemvig.

h) Foran *m* (oldn mb). Den allerstørste del af Nörrejyll. (Hvejsel) har *lam* (et lam); men de sydligste egne, samt Djursland (Karleby, Dråby ved Æbeltoft) har *låm*. Formen med langt *å* findes i Vejlby (1 m. n. f. Frederits, L.), Øsse, Lyne, S.-Bork. Formen med kort *a* findes i Lindeballe (2¾ m. n. v. f. Vejle), Lemb (1½ m. s. ø. f. Ringkjøbing, L.). Den sønderj. form er *lam*. — Det andet herhen hørende ord, oldn. kambr, en kam, har i nörrej. følgende former *kåm, kåm, kom, kom*; men det er vanskeligt at angive de forskjellige

*) En sygdom hos heste.

formers geografiske område. I det vestl. Himmerl. (Lundby v. f. Nibe, Brorstrup 2 m. n. v. f. Hobro), samt i Vendsyssel, Hanherrederne, Thy, en del af Vestjyll. (Ørre ved Herning, S.-Bork) synes det at hedde *kåm̥*. I det østl. Himmerl. (Gunderup 2 m. s. ø. f. Ålborg, Torup, Øls ved Hobro) hedder det *kåm*. Hvejsel har *kom̥*. Forskjellige steder i Øst- og Sydjyll. (Øsse, Vejrup i Vardeegnen; Søvind, Viby, Dover, Mørke i Østjyll.) hedder det *kom*.

i) Foran *ň* (oldn. nd). Overgang til langt *å* og til langt *o* har måske engang været almindelig over hele Nörrejyll. Den störste del af Jyll. (Hvejsel) har nu *bråň* (brand), *teq tə bråň* (tigge til b. ɔ: bede om brandhjælp), *bråň*, udso. (pudse et lys), *bråňsaws* (lysesax), *råň* (rand), *såň* (sand, oldn. sandr), *stråň* (strand). Herhen hører *håň* (hånd), *åň* (ånde). Hvejsel og østligere egne har *aň* (and), men vestligere egne (Vejrup s. ø. f. Varde) samt Himmerland *åň*. Det vestl. Jyll. (Øsse, Lyne, Ferring v. f. Lemvig, Rær) har *åň*. I østlige egne (Søvind) hedder det, i det mindste pletvis, *raň*, og almind. nörrej. er *laň* (land). De sønderj. former (Hvidding s. f. Ribe) ere *aň*, *braň*, *laň*, *raň* *saň*, *straň*, *haň*, *aň* (ånde). — En enkelt egn i Østjyll. (Viby) har *broň*, *soň*, *soňə* (sandet, to.), *hoň*. Former med *o* findes nord f. Horsens fjord i Hundslund, fremdeles i Dover (n. v. f. Skanderborg), Tvilum (1½ m. n. ø. f. Silkeborg), Skader, Karleby, men ikke meget vestligere eller nordligere end en linie gjennem de her angivne steder.

k) Foran *s*, *sk*. Kort *a* som i skriftsproget findes i den störste del af Jyll. (Hvejsel): *glas*, *pas* (passe), *kas* (kasse), *klas* (klasse), *has* (*fo h. o* ɔ: få bugt med), *basəl* (barsel); ligeledes *gasi* (gase, oldn. gassi). — *flask* (flaske), *plask* (plaske). — En del af det nordvestl. Jyll. (Rær) har langt *a*: *glas*, *pas*, *kas*, *klas*, *has*, *basəl*, *gas*, *flask*, *plask*. Former med kort *a* findes i den sydl. del af Holmslandsklit (til Årgab), S.-Bork, Lyne, Kobberup (s. ø. f. Skive). Former med langt *a* findes i Nörre-Bork (ved Ringkjøbing fjord), nord f. Skjern å. — Almindelig nörrej. er *åsk* (aske). Det vestl. (Hvejsel) og nordl. Jyll. (Stenild ved Hobro, Lysgård) har *tåsk* (taske), men det mellemste Østjyll. (Viby) *task*.

I en del ord med forskjellig efterlyd afvige de jyske sprogarter fra hverandre, idet nogle have kort, andre lang selvlyd, nogle *a*, andre *å*, *o*. De ordnes her alfabetisk.

aqs (ax, Hvejsel), *åqs* (Himmerland), *òqs* (L.). — *añən*, *åñ* (den anden, Hvejsel). — *awən* (avne, Hvejsel), *on* (Viby). — *bla* (blad, Karleby) — kort *a* er det almindelige i det mellemste Østjyll. — Vendsyssel og det østl. Himmerl. har *blå* (Gunderup, Torup). Den större vestl. del af Jyll. (Hvejsel) har *blå**). I Himmerl. findes denne form i Suldrup (L.) og Brorstrup. Det vestligste Jyll. har *blå* (Lild, Estvad, Øsse). — *fað* (et fad, Hvejsel), den almindelige form; *fað* (Rær). — *fast* (Hvejsel), den almind. form; det nordlige Jylland (dog nok med undtagelse af Vendsyssel) har *fåst* (Broust i Ø.-Hanherred, Stenild, Estvad, Ferring). — *gla* (glad, Karleby). Formen med kort *a* er almindelig i det mellemste Østjyll. (Rårup s. ø. f. Horsens, Tønning, Dover). Det nordl. og vestlige Jyll. har *glå* (Torup, Hørby ved Hobro, Estvad, Ørre, Vejrup). Hvejsel har både *glað* og *glå*. — *kañ* eller *ka* (almind. jysk), *kå* (Karleby, Dråby, Samsø). — Det sydl. Østjyll., samt Sydjyll. har *kar* (et kar, Øls, Lysgård, Hvejsel, Lyne, S.-Bork). Låstrup ved Hjarbæk fjord har *kår*. Nordjyll. samt det nordl. Vestjyll. har *kår* (Stenild, Fly, Estvad, Borbjerg, Tvis). — *manə* (mange), almind. (Broust i Ø.-Hanherred). Vendsyssel (Åby ø. f. Broust) har *månə*. — *målk* (malke), almind. (Hvejsel). Karleby: *molk*. Åby, Rær: *malk*. — *ram* (at ramme), almind. (Hvejsel). *råm* (Åby, V.-Hassing i Vendsyssel). *råm* (Karleby). — *sam* og *såm* (samme, Hvejsel). — *skawt* (skaft), almind. (Hvejsel). *skåwt* (Hørby, Stenild). — *skal* (en skal), almind. (Hvejsel). *skål* (Dråby). *skål* (L.).

2. Skriftspr. langt a = nörrej. *a*, *å*, *o*.

a) Foran gane- og læbelyd (oldn. k = jysk *q*; oldn. p = j. *b*, *v*, *f*.) er a bevaret i nogle egne. Störst udbredelse har overgang til *å*. Den större sydvestl. del af Nörrejyll. (Hvejsel) har *åq* (age), *båq* (bage), *tə båq* (tilbage), *håq* (hage), *kåq* (kage), *låq* (lage), *måq* (mage), *råq* (rage), *småq* (smage), *snåq*

*) Ørre ved Herning, Vejrup ved Varde.

(oldn. snaka), *ståq* (stage), *småq* (smag). Herhen hører *nåqən* (nøgen), oldn. nakinn. — *gåv* (gabe), *skåv* (skabe), *skråv* (skrabe), *gåv* (et gab). — I den mindre nordøstl. del af Jyll. (Åby i Vendsyssel) er a bevaret: *baq, kaq, laq, smaq, staq,* o. s. v., *naqən.* — *gab, tab,* o. s. v. — Former med *a* findes i Lild, Selde i Nörre-Salling (L.), Hyllebjerg, Gimming (L., 1 mil n. ø. f. Randers). Former med *å* findes i Rær og Østerild (i det nordl. Thy), Mors, Estvad, Elsborg*) (2 m. s. ø. f. Viborg), Halling, (L., mell. Randers og Århus), Karleby. — I det mellemste Østjyll. kan man pletvis finde *a*, men det er neppe gammelt her; *å* findes i Mørke, Viby, Søvind, Höjen (ved Vejle), Vejlby (ved Frederits), Dalby (L., s. ø. f. Kolding). — Lyngby angiver langt *a* fra Ut og Rårup (s. ø. f. Horsens), men det sidste sted sige endnu de gamle *åq, båq, ståq*; dog har jeg her ikke kunnet opspore andre former end *gav, skav, skrav, tav.* Mærkeligt er det iøvrigt, at det langs Jyllands østkyst hedder *naqən* (nøgen), Mørke, Tilst (n. v. f. Århus), Viby, Hundslund. Derimod den almindelige sydvestjyske form *nåqən* i Dråby, Dover, Søvind.

Enstavelsesord have gjennemgående lang selvlyd i de nordl. og vestl. egne, kort i det sydl. Østjyll. Rær, Estvad har *såq* (sag), *tåq* (tag, langhalm, oldn. þak). Ørre: *saq, tåq, æ båq atər* (bagefter). Øsse: *saq, tåq, o baq atər, swåq* (svag). Hvejsel: *saq, taq, baq, swåq.* Himmerl. (L.): *saq, baq, taq.*

b) Foran *l* har störstedelen af Nörrejyll. langt *å*. Det mellemste Østjyll. har langt *o*. Det mest udbredte (Hvejsel) er *gål* (at gale), *hål* (en hale), *tål* (tale). I østlige egne (Viby) findes: *gol, hol, tol.* Former med langt o findes i Hundslund, Dover, Tvilum, Skader, Mørke, Dråby (?), men neppe synderlig sydligere, vestligere og nordligere end en linie gjennem de her angivne steder. — Det sydøstl. Jyll. (Hvejsel) har *dal* (en dal), det nordvestl. Jyll. *dål.*

c) Foran *w* (oldn. f. g) er *a* i störstedelen af Jyll. (Hvejsel) kort: *gaw* (gave), *graw* (grave), *aw* (ave), *daw* (dage), *draw* (at drage), *bedraw* (bedrage), *dawəs* (dages), *gnaw* (gnave),

*) I det mindste den ældre slægt.

haw (en have), *jaw* (jage), *klaw* (klage), *law* (at lave), *maw* (mave), *plaw* (plage), *saw* (save). — Men Gjørding h. n. f. Ribe (Vejrup) har *gjaw* (gave), *graw, aw, daw, dawəs, knaw* (gnave), *haw, klaw, law, maw, plaw, saw.* — Hvejsel har *slaw, slawəls* (en slags), Vejrup: *slaw.* — Syd for Vejrup har Darum langt *a*, men ikke meget sydligere, vestligere, og nordligere (Øsse) findes kort *a*. Desuden forekommer lang selvlyd i en del af det mellemste Østjyll. (Viby) og muligt sporadisk flere andre steder: *graw, draw* (at drage), o. s. v. Det findes øst for rammen Horsens fjord, Søvind, Dover, Tilst.

Den största del af Jyll. (Hvejsel) har *daw* (en dag), men den mindre nordøstl. del har *da*, Åby, V.-Hassing, Gunderup, Lyngby (L.), Falslev (L. s. f. Mariager fjord), Karleby. Det nordl. Vestjyll. har *då*, Lild, Salling, Estvad, Borbjerg (mell. Holstebro og Skive), He (?) n. f. Ringkjøbing). Ørre, Tvis har *daw*.

d) Oldn. ð falder bort i jysk eller bliver til *j*. Selvlyden er i den største del af Jyll. lang, men i nogle østlige egne kort. Mest udbredt (Øsse) er *lå* (en lade), *skå* (skade ɔ: fortræ), *spå* (spade), *stå* (et stade), *blå* (blade), *lå* (læsse), oldn. hlaða. Mørke har: *spòj* (en spade), *lòj* (en lade). Viby har *spå, lå*.

e) Foran *rm* har den största del af Østjyll. *a* (langt og kort). Men Djursland og Vestjyll. har *å* (*ò*). Dråby, Karleby, Ørsted (ø. f. Randers fjord): *årm* (en arm), *kårm, tårm* (karm, tarm). — I Vestjyll. findes former med *å, ò* i Hyllebjerg, Brorstrup, Ølgod, Øsse, Vejrup *), Darum. Det vestligste Jyll. mangler stødtonen. Lild: *òrəm*; fremdeles Salling, Feldingbjerg (s. ø. f. Skive), Holmslands klit. Det almind. østj. (Hvejsel) er *arəm, tarm*. Former med *a* findes i Åby, Gunderup, Torup, Lysgård, Grindsted (n. ø. f. Varde). — Det nordl. Jyll. har en omlydt form *tærəm*, vestligere *tærəm* (en tarm).

Oprindelig wa (oldn. va, vá) behandles her særskilt, da selvlyden i dette tilfælde 1) dels følger den almindelige nörrej.

---

*) Meget gamle folk. Når Lyngby har *arəm* fra V.-Nykirke (v. f. Vejrup), da er det næppe helt til at stole på.

lydlov, hvorved den fremtræder kort som *a*, sjældent som *å*, lang (ɔ: forlænget) som *å*, sjældent som *a*, 2) dels påvirkes at den foregående medlyd, hvorved lydforbindelsen wa fremtræder som langt *u*, *o°*, sjældent som *wu* eller forkortet som *wå* (*wò*), *wo*, sjældent som *wu*.

Den störste del af Jyll. (Hvejsel) har *wañ* (vand). Himmerl. (L.) har *wån*, Vendsyssel (Åby): *wåj*. I Harboøre skal det hedde: *wåj*. Thy (Rær) *woñ*. — Det almindelig jyske (Hvejsel) er *wa* (var, fortid). Nogle sydlige egne (Vejrup) have *wår*. — Almindeligst (Hvejsel) er *wañt* (en vante), *swamp*, men i egne, hvor *ñt*, *mp* fremkalder overgang til *å* (17): *wånt*, *swåmp*. Den sidste form findes dog også andre steder (Mørke). Karleby: *swåmp*. — Det hedder (Hvejsel) *woñ* (van, bio.), *won-* (van-), *woñhèl* (vanheld), *wal* (valle). Holmslandsklit, Lysgaard, o. fl. st.: *wol*. Gunderup, Torup: *wål*.

Störst udbredelse synes *un* (vogn, oldn. vagn) at have (eller i alt fald at have haft). Denne form findes i Himmerl. (Gunderup, Torup, Stenild, Hyllebjerg, Brorstrup, Lundby). Også i Ø.-Hanh. skal den findes. — Samme form i en stor del af Vestjyll. (Måbjerg ved Holstebro, Rind ved Herning, Grindsted, Brøndum s. f. Varde, Holmslands klit). En del af det mellemste Østjyll. (Viby) har *u°n* (Dover, Adslev, Storring, S.-Galten, Skjørring, v. f. Århus). — Horsensegnen (Bjerager, Søvind, Tønning, Nim) har *un*. — En del af det sydl. Jyll. *wun* (Hvejsel, Lindeballe, Øsse). Samme form i Rær (Thy). — Fra Djursland, strækningen mell. Århus og Randers, Vendsyssel kjender jeg kun former med *w*: *won* (Mørke), *wown* (Karleby). — Himmerl. (L.) har *ut* (vogte, æ.-d. wactæ). Thy (Rær): *wut**). — *wòws* (vox, Karleby), oldn. vax. — *us* (voxe, Viby), oldn. vaxa. Karleby, Mørke: *wòws*; Rær: *wus*. — *ug* (vugge, Himmerl. L.), oldn. vagga. Viby: *uq*. Hvejsel: *wuq*. — *u°t* (vorte, Himmerl., Karleby, Viby, Dover), oldn. varta. Hvejsel: *wot*. Rær: *wut*. — *hwar* (hvor, Salling), oldn. hvar. Fjendsherred (ø. f. Skive): *hu°r*. Hvejsel: *hwor*. — *u°r* (vor, Dråby),

---

*) I en stor del af Jyll. bruges ordet ikke; man siger *pas* (passe).

oldn. várr. Hvejsel: *wo.* — *swot, su°t,* (sort, sorte, Hvejsel). oldn. svartr. Himmerl. (L.): *swòt, su°t.* — *u°ð* (våd, to. Hvejsel), oldn. vátr. Formen meget udbredt. Vejrup: *wu°ð.* Stagstrup (L., i Thy): *wuð.* — Det nordl. og en del af det vestl. Jyll. har *wå* (at vade, Åby, Hyllebjerg, Øls, Karleby; Sønder-Bork, Lyne, Øsse, Vejrup). I det mindste en del af Østjyll. har *wåj* (*wòj*), Mørke, Viby, Dover. Samme form i Ørre (Hammerum h.). Hvejsel: *woð.* Ferring (ved Lemvig): *woj.* Rær: *wuj.* — *wån* (vane), det nordl. Himmerl.: Lundby, Gunderup, Hyllebjerg; Lyngby (L.). Søvind: *u°n.* Ferring, Vejrup, Hvejsel: *won.* Åby (i Vendsyss.): *wòn.* En del af Østjyll. har en afledet form: *væniŋ, væni,* Stenild, Dover, Viby. — *wår* (vár, bio. (L.). — *wår* (at vare, L.). Hvejsel d. s. — S.-Bork, Ferring: *swån* (svane). L. d. s. Hvejsel: *swan.* — *swål* (sval), Ferring. *su°l,* Bork; L. — *su°l* (at svale), næsten almind. Hvejsel: *swoləs.* — *swal* (en svale), Salling. Ferring: *swål.* Mest udbredt (Hvejsel), er: *su°l.* Karleby: *swålin.* Tønning: *swol.* — *swa* (svar ɔ: særdeles), Salling. Estvad: *su°.* — *swar* (at svare), Nörre-Salling (L.). Mest udbredt er *swår* (Hvejsel). Lysgård: *su°r.* — *ku°l* (kvalte), Hvejsel. Mest udbredt (L.) er *kwòl, kwål.* — *wåq* (at våge), Bork, oldn. vaka, sønderj. *vaq.* Hvejsel: *woq.* L. d. s.

Herhen må vist også regnes *uň* (ond), vist almind.; oldn. vándr.

Oprind. ia (oldn. ja, já, æ.-d. ia). Her har selvlyden dels fulgt den almind. nörrejyske lydovergangslov og fremtræder da som *a* og *å* (kort og langt), dels er lydforbindelsen undergået forandringer, der stå skriftsproget nærmere. I sidste tilfælde fremtræder den som *i*ᵉ, forkortet *jæ* (*jè*), sjældnere som *jæ.* — Den större nordl. og vestl. del af Jyll. (Vejrup ved Varde) har *gjan* (gjærne), *stjan* (stjærne), *kjan* (kjærne, både oldn. kjarni og kirna), *hjan* (hjærne), *jan* (jærn). Former med langt *a* findes i Lindeballe, Ørre, Låstrup, Stenild. Hvejsel har *stjan, kjan, hjanə,* flt., men *gjan, jan.* Nim har samme former; ligeledes Tønning, der også har kort selvlyd i *gjan.* Det er sandsynligt, at former med kort *a* findes i en længere strækning som skjel mell. de vestjyske og de østjyske egnes sprog-

arter. Disse sidste (Søvind) have kort *æ*: *gjæn, stjæn, kjæn, hjæn*, men *jan*. Former med kort *æ* findes i Alminde mell. Kolding og Vejle (her hedder det dog *gjan*), Dover, Folby*) 2 m. n. v. f. Århus, Mørke. Også her hedder det *jan*. Djursland (Karleby, Dråby) har: *gi*ᵉ*n, sti*ᵉ*n, sti*ᵉ*nə* (stjærnet), *ki*ᵉ*n, hi*ᵉ*n*, men *jæn*. — Næsten almind. (Hvejsel) er *gjar* (gjær), *kjar* (et kjær), *fjar* (fjærde), æ.-d. fiarthæ. Djursland har *gjår* (Karleby), *kjår* (Tved på Mols, L.), *fjår* (Dråby). — Almind. i Østjyll. (Søvind) er vistnok *sjalən* (sjælden). D. s. i Himmerl. (L.), Vendsyss. (Åby). Vejrup ved Varde har *sjålən* (gammeldags). Hvejsel har den underlige form *sjåñən* (ved siden af *sjèlən*). Hvejsel har *gjal* (gjæld). Vejrup: *gjål*. Himmerl. (L.) *gjål*. — Den störste del af det nordl. og østl. Jyll. (Søvind) synes at have *hjat* (hjærte). Djursland og tilgrænsende egne have *hjåt*. Den sidste form findes i Eløv, Folby, Vissing, Årsløv (alle sogne mell. Århus og Randers). Den første form findes i Viby, Ormsløv, Skjørring, Tvilum, Spentrup (1½ m. n. f. Randers). En del af det vestl. Jyll. (Hvejsel) har *hjat*. Denne form findes i Gammelstrup (mell. Viborg og Skive). — *hjat* (Nim, Åby i Vendsyssel). Det sydvestligste Jyll. har *hjåt*, Skanderup ved Kolding, Vejrup, Øsse.

— Den störste del af Jyll. (Hvejsel) har *jawn* (jævn). En del af Himmerland (L.) har *jåwn* (= *nåwn*, navn), men Slet h. (ved Løgstør) *jawn* (L.). Dover har *jon*. — Det hedder almindeligst (Søvind) *fi*ᵉ*l* (fjæl). Hvejsel: *fjel*. — Søvind: *mi*ᵉ*l* (mel), almind. østjysk; *mjèlsæk* (melsæk). Hvejsel: *mjæl*. Karleby: *mjæl*. Lindeballe: *mæl* — Næsten almind. (Hvejsel) er *sjèl* (selv). Vendsyssel (Åby), Salling: *si*ᵉ*l*. — Hvejsel: *ti*ᵉ*n* (tjæne), *tjèn pæŋ* (tjæne penge), næsten almind. Hvejsel: *ti*ᵉ*r* (tjære), næsten almind. Vejrup: *tjær*. — Vejrup: *fi*ᵉ*r* (en fjær). — Almind. (Hvejsel) er nok *hjælp* (hjælpe), *bjælk* (bjælke).

Herhen hører et par ord, der mangle brydning i oldn. *stjat* (stjært), Vejrup. Djursland: *stjåt*. — *put i fi*ᵉ*l* (gjemme belte), Søvind. *fjalə*, undselig, menneskesky (om små börn), Salling,

*) Dover har styᵉn, Folby har: *stjøn* (en stjærne).

jf. foræld. d. fjæle, men oldn. fela. — Herhen hører udentvivl også *kjal* (en brønd), Hundslund, Mørke. *kål* (Vendsyssel). *kiel* (Vejrup). *kjèl* (Dover). *kjel* (Hvejsel), jf. kilde, oldn. kelda, gl. d.: kiældæ. —

Anm. Det er rimeligt, at de jyske former ere en fortsættelse af de oldn. og altså ikke forudsætte skriftsprogets, men afgjöres med sikkerhed kan dette dog ikke; thi også et oprind. e går i samme lydomgivelser over til *a, å*: *at, åt* (?, ært), oldn. ertr; *swat, swåt* (sværte), oldn. sverta; *twat* (tværs) oldn. þvert; *kwan* (kværn), oldn. kvern; *war, wår* (værd), oldn. verðr; *nal* (nælde).

Endnu må mærkes de forunderlige former *sø, søð* (sagde, sagt), *lø, løð* (lagde lagt), der bruges i en del af det mell. Østjyll. Den störste del af Jyll. (Hvejsel), har de regelmæssige former *så, så, lå, lå**). Former med *ø* bruges i Hundslund, Stjær, Storring, S.-Galten, Skjørring, Karleby. Former med *å* bruges i Søvind, Gangsted, Kattrup, Ovsted, Folby, Skader. Forklaringen af de førstnævnte former, såvel som af det tidligere nævnte *styən, stjøn* (stjærne), er meget vanskelig. At udlede dem af de oldn. sagði, stjarna tilsteder sprogets organisme aldeles ikke. De vilde derimod ifølge de i jysk herskende lydlove regelmæssig udgå fra oldn. sögðu, lögðu, stjörnu. (Se Lyngby: Udsagnsordenes böjning s. 100).

Grundlyd å.

Langt *o* træder næsten regelmæssig i stedet for skriftsprogets lange å, oldn. á, a (rð). Når forkortelse indtræder ved böjning, afledning og sammensætning, beholdes selvlyden som *å* (*ò*). Også oldn. a (ld) bliver i jysk, n å r s e l v l y d e n e r l a n g, til *o*. Er selvlyden kort, har jysk å (ò) som skriftspr.

---

*) Eller *lèjən*.

Langt *o* findes i *ǫ* (en å), *blǫ* (blå), *fǫ* (få, to.), *flǫ* (flå), *gǫ* (gå), *grǫ* (grå), *lǫ* (lå), *nǫ* (at nå), *rǫ* (rå, to.), *sǫ* (så), *skrǫ* (skrå), *smǫ* (små), *strǫ* (strå), *tǫ* (tå), *rǫ* (råd), *trǫ* (tråd), *bǫð* (båd), *ǫl* (ål), *bǫl* (bål), *kǫl* (kål), *mǫl* (mål), *nǫl* (nål), *stǫl* (stål), *sǫl* (sål), *skǫl* (skål), L: *skǫl*; *ǫr* (år), *blǫr* (blår), *hǫr* (hår), *lǫr**) (lår), *tǫr* (tår), *tǫr* (tåre), *ǫr* (åre ɔ: remus), *ǫs* (ås), *gǫs* (gås), *lǫs* (lås). Ligeledes: *tǫn* (tårn), *skrǫl* (skråle), *strǫl* (stråle), *dǫs* (dåse). Fremdeles *hǫr* (hård), *mǫr* (mår).

Forkortelse indtræder i *fo* (at få). — Kort *å* (*ò*) i *flåð*, *flåð* (flåede, flået), *småt*, *fåt* (fået), *blålə* (blålig), *stålstoŋ* (stålstang ɔ: jærnstang), exx. fra Hvejsel. Derimod findes den forkortede selvlyd som *a* i *kalgo* (kålgård ɔ: have) overalt, hvor ordet bruges (Vest- og Nordjyll.) — Himmerl. (L.) har også *kalstòk* (kålstok).

Det hedder vistnok i hele Nörrejyll. *mǫl* (male ɔ: molere). Den sønderj. form *mål* ligger her, som så ofte, til grund for den nörrej.

Vendsyssel (Åby) og Himmerl. (L.) have kort selvlyd i *gòr* (gård), *skòr* (skår), oldn. skarð. Forkortelsen skyldes måske den bestemte form, der almind. i disse egne er *gån* (gården), *skån* (skårene). Hvejsel: *gǫr*, *skǫr*.

Foran *n* er *å* bevaret i Himmerl. (L.): *blån* (blåne), *månən* (månen), *lån* (lån). Mest udbredt (Hvejsel) er *mǫn*, *mǫnət* (måned), *skǫn* (skåne), *skrǫn* (skråne).

Det almind. jyske er *slå* (slå), men Lindeballe har *slǫ*. Samme sted hedder det også *stǫ* (stå), men i Grindsted *stå*.

Foran *l̆* (oldn. ld) forlænges selvlyden i de sydl. sprogarter (Hvejsel): *kǫl̆* (kold), oldn. kaldr, *kǫl̆* (koldfeber), oldn. kalda, *fǫl̆* (en fold på klæder), *sǫl̆* (et såld), jf. oldn. sáld, *sǫl̆*, *sǫl̆* (solgte, solgt), æ.-d. saldæ, saldær, *tǫl̆*, *tǫl̆* (talte**), talt), oldn. taldi, taldr, *fåtǫl̆*, *fåtǫl̆* (fortalte, fortalt). Former med lang selvlyd findes i Øsse, Vejrup, Søvind***). Det nordl.

---

*) Skridtonen må hidrøre fra den hyppigst brugte flt.-f. *lǫr*.
**) Af tælle.
***) Her hedder det dog *sål̆*, *fåtål̆*, men *fǫl̆* (fårefold).

Jyll. har kort selvlyd. I Himmerl. (L.) hedder det *kǫl, sǫl, tǫl, fǫl* (at folde), oldn. falda. Kort selvlyd findes i Åby, Rær.

Almind. jysk (Hvejsel) er vistnok *ǻlər* (alder), oldn. aldr. *hål* (holde), oldn. halda. L: *ǫlər, hǫl*.

Nogle herhen hørende ord have, dels i hele Jyll., dels kun i visse egne, höjst uregelmæssige former, idet *u°, åw, ǫw* — lyd, der ellers i nörrej. regelmæssig svare til oprind. o — ere trådte i stedet for oprind. a, á. Det hedder *bu°ň* (bånd), oldn. band. — I det sydvestl. Jyll. (S.-Bork) hedder det *spu°* (at spå), oldn. spá. Hvejsel har regelret *spǫ*. — I Hvejsel o. fl. st. hedder det *bu°s* (en bås), oldn. báss. Viby: *bǫs*. — Thy (Rær) har *fu°r**) (et får). Det almind. jyske (Hvejsel) er *fǫr* — Næsten hele Jyll. (Hvejsel) har *igu°r* (igår). Hads (Hundslund) og Ning h. (Malling): *igåwər*.

I Vendsyssel og vist også i Hanherrederne hedder det *frå* (fra). Den almind. nörrej. form er *fræ*, men det sydligste Nörrejyll. (Hvejsel) har *frå*. Sønderjysk *fra* (Ballum). *fræ* har Rårup, Tamdrup, Nim, Sønder-Omme, Lyne, Nörre-Nebel s. f. Ringkjøbing fjord**). *frå* har Langskov, Lindeballe, Grindsted, Øsse.

I det sydl. og vestl. Jyll. (Vejrup, S.-Bork) hedder det *nǫbə, nǫbəsmaň* (nabo), oldn. nábúi. Hermed stemmer den sønderj. form (Ballum) *nåvə*. Det østl. og nordl. Jyll. har *nåbə* (Lyne), *nåbo* (Hvejsel).

Omlyd.

Med hensyn til u-omlyden slutter jysk sig næsten fuldstændig til skriftsproget eller forudsætter dettes former. Det hedder *rask*, men oldn. röskr; *saq, sąq, såq* (en sag), men

---

*) At formen er ægte, kan der ikke være tvivl om. Lyngby har samme form fra Vestervig og Stagstrup.

**) Lyngby (Sønderj. sproglære s. 13) har *fræ* fra Jærne ved Esbjerg, men det er næppe rigtigt.

oldn. sök; *sål* (sadel, Hvejsel, Rårup), *sajəl* (Øsse), men oldn. söðull; *juᵒr* (jord), men oldn. jörð; *hoq* (hugge), oldn. höggva; *øl* (Vejrup, Hvejsel), *öl* (Øsse), oldn. öl.

Nogle få undtagelser findes dog. Det hedder *sparə* (spurv), svensk sparf, men oldn. spörr. Den störste del af Jyll. har *miᵉl* (mel, Søvind), *mjèl* (Hvejsel), *mæl* (Lindeballe, Randbøl), men det vestligste Jyll. har *myᵊl*, oldn. mjöl*). Den omlydte form findes i Grindsted, S.-Omme, Tvis, Måbjerg, Ferring, Thyholm. — Thy har *miᵉl***). — Det hedder *hån* (hånd), — *hon* i østl. egne, hvor overgang af *a* til *o* foran oprind. nd er almind. — svensk hand, gl.-d. hyppig hand, men oldn. hönd. — Hermed kan sammenlignes *sø*, *lø*, (sagde, lagde), *styᵊn*, *stjøn* (stjærne).

Her må vist også anføres *stål* (stald), *trål* (trold). Disse former findes i den störste del af Jyll. Men Mors, Thy (Rær) har *støl*, *trøl*, *trøl* (at hexe)***). —

Af i-omlyden har jysk flere levninger end skriftspr. Det sydligste og vestligste Jyll. har *hwælp* (hvalp), oldn. hvelpr (Vejrup, Øsse, S.-Omme, Rind v. Herning, Måbjerg ved Holstebro, Mors, Rær). Den störste del af Jyll. har *hwalp* (Alminde ved Kolding, Lindeballe, Gammelstrup, Krajberg i Salling. Næsten almind. er *læp* (en lap), oldn. leppr. — En del af Østjyll. (Hvejsel) har *værəm* (at varme), oldn. verma. Omlyden er overført til to. *værəm* (varm), oldn. varmr. Omlydte former findes i Søvind, Lindeballe. Den störste del af Jyll. har *warəm*, *warəm* (Viby, Dover, Vejrup). Det nordøstl. Jyll. (Søvind) har *tæp* (at tappe). Den omlydte form findes i Hansted ved Horsens, Nim, Lysgård, Salling, Rær. Det sydvestl. Jyll. (Hvejsel) har *tap*. Den uomlydte form findes i Rårup, Ørre, Måbjerg, Ferring. — Næsten almind. er *mæl* (at måle), oldn. mæla. — Det nordl. Vestjyll. (Harsyssel, Salling, Mors, Thy)

---

*) Den omlydte form (*mjöl*) er tillige sønderj. Flensborg bylov (s. 94 hos Thorsen) har miøl.

**) Rind v. Herning: *miᵉl*.

***) Også i Thise i Vendsyssel skal det hedde *trøl*, men Åby har *tròl*.

har *læn* (låne)*). Det mellemste Østjyll. (Hvejsel) har *løn*. Samme form i Søvind. Men Århusegnen (Storring) *lån*. Det nordl. Jyll. (Himmerl., Fjends h., ø. f. Skive), samt det sydl. Vestjyll. og muligvis Djursland har *lån*.

Herhen høre *stræn***) (Ferring ved Lemvig), *læn****) (Rær).

I en del udsagnsord er omlyden, som oprindelig kun fandtes i nutid fremsætt. måde, overført til flere former. Det hedder næsten almind. *læ* (at lade), nutid *lær*, men oldn. láta, nut. lætr. Tved på Mols (L.), Karleby: *la, lar*. — I det sydligste Nörrejyll. (Vejrup) findes de sønderjyske former *tæj, dræj* (tage, drage), *tæjən, dræjən* (tagen, dragen), oldn. taka, draga, nut. tekr, dregr,ført. tlf. tekinn, dreginn. Omlydte former findes i Höjen ved Vejle, Lyne, S.-Bork. Den större nordl. del af Jyll. (Hvejsel) har *ta, draw*, nut. *tår, drawər*; *tawən, drawən*. Uomlydte former findes i Lindeballe, S.-Omme. Det sydvestl. Jyll. (Hvejsel) har *væjs* (voxe), *han væjs* (han voxer), *væjst, væjst* (voxede, voxet), *væjsværk* (voxeværk)†) oldn. vaxa, nut. vex. Omlydte former findes i Nim, S.-Omme, Lyne. Det nordl. Jyll. (Viby) har *us, usværk*††). Uomlydte former findes i Søvind, Rind, Staby v. Nissum fjord. — Almind. (Hvejsel) er vist *blæn* (blande), oldn. blanda, nut. blendr. Det østl. Himmerl. (Brorstrup, Stenild), Thy (Rær) har kort selvlyd: *blæn*; Vendsyssel (Åby): *blæj*.

I en del navneord er omlyden fra flertallet overført til enkelttallet. Den större nordl. del af Jyll. (Viby) har *næt* (nat). Det sydl. Jyll. (Hvejsel) har *nat*†††). Den uomlydte form findes i Rårup, Grindsted, Øsse. Den omlydte form findes i Søvind, Tønning, Lyne, N.-Nebel. — Den större sydvestl. del af Jyll. (Hvejsel) har *tæn* (tand), flt. d. s. — En del af det

*) Ældste danske bibeloversættelse: „Wtæn qwynner skullæ kræwe æller lænæ aff syn nabo ok aff sin hwstrw sylffkar ok guldh kaar.“ 2 Moseb. 3, 22.
**) Samle strandingsgods, stjæle ved havet.
***) Drive i land (om strandingsgods).
†) Ømhed i lemmerne i ynglingealderen.
††) Ordet synes ikke at bruges i Vendsyssel. Man siger *gro*.
†††) I nogle sydl. egne (Vejrup) hedder flertal *natər*.

nordøstl. Jyll. har *tań*. Den omlydte form findes i Søvind, Dover, Estvad, Himmerland (Låstrup, Stenild). Den uomlydte form findes i Hundslund, Storring, Mørke, Karleby. Også Vendsyssel (Åby, V.-Hassing) har *tąj*; men Rær: *tæń*.

Herhen hører måske også *dætər* (datter), oldn. dóttir, flt. dœtr. Mærkelig er det nordjyske *tærəm* (en tarm), Himmerland. Salling: *tærəm*.

Man finder også exx. på, at en omlydt form er fortrængt af en uomlydt: *skarp* (skærpe), Vejrup, oldn. skerpa. Himmerland (L.) har *skærp*. Næsten almind. er *kraw* (kræve), oldn. krefja*). — Det hedder almind. (Hvejsel) *las* (et læs), oldn. hlass, *las* (at læsse), hlessa. Her er altså foregået en udvikling modsat skriftsprogets. Karleby skal have *las*, no., men *læs*, udso. Himmerl. har *læs*, no.**) og udso. — Vendsyssel (Åby) *læs*, no. og udso.

o.

Oprindelig kort o ɔ: oldn. o fremtræder i nuvær. dansk skriftspr. som kort å (almindelig skrevet o) og som langt å. Exx. oldn. stokkr, broddr, þola ɔ: stok, bråd, tåle. Foran rd (oldn. rð), rn fremtræder det som langt o, f. ex. oldn. borð, horn, bord, horn. I en del ord hersker der fra gammel tid uoverensstemmelse mell. øst- og vestdansk, idet v.-dansk ligesom oldn. har o, medens ø.-dansk har u. Det nuvær. skriftsprogs former udgå her fra de gamle østdanske. Ex. oldn. trog, men æ.-østdansk trugh, et trug. I nogle tilfælde falder lyden sammen med oprind. u-omlydt a, f. ex. oldn. tröll, jörð, trold, jord. — Oprind. langt o ɔ: oldn. ó er bevaret som langt o, f. ex. oldn. sól, sol, men foran g (oldn. k) er udtalen langt å, f. ex. oldn. krókr, krog. Forkortelse er sjælden: oldn. tómr, skógr, tom, skov. I en del ord hersker der uoverensstemmelse mell. oldn. og dansk, idet dette fra gammel

---

*) Flensborg bylov krauæ, hos Thorsen s. 56.
**) Låstrup *eð læs*, men Skals *en las*.

tid har o, medens hint har ú, f. ex. oldn. búa, ældr. og nuvær. d. bo.

I nörrej. stiller forholdet sig således: Skriftsprogets korte å (skrevet o, sjældent å) = oldn. o, ŏ, bliver *å* (*ȯ*), *wå* (*wȯ*), sjældnere *ø*. Den förnævnte gamle forskjel mell. oldn. ældr.-vestdansk på den ene side og ældr.-østdansk på den anden er endnu til stede. Nörrej. forudsætter altså her de oldn. former. Skriftspr.-s lange å = oldn. o bliver langt *o̱* eller ved forkortelse *å* (*ȯ*). Skriftspr.-s lange *o* = oldn. ó, o, ö bliver langt *o̱*, *u°*, *ou*, *åw* (*ȯw*) eller ved forkortelse *å* (*ȯ*), *wå* (*wȯ*), *wo*. Foran *q* (skriftspr. g, oldn. k) har jysk langt *o̱*. Foran *w* (skriftspr. v, oldn. g, f), forkortes den oprind. lange selvlyd som i skriftspr. til *å* (*ȯ*), men foran *m* forkortes den til *o*. Hvor dansk fra de ældste tider har haft o, medens oldn. har ú, forudsætter jysk i det hele de danske former, men der er dog også her i visse sprogarter svage spor, der kunne tyde på en tilslutning til oldn.

Systemet bliver altså følgende.

Oldn. o, ö = skriftspr. kort å (skrevet o, å) = nörrej. *å* (*ȯ*), *wå* (*wȯ*), *wo*, *ø*.

Oldn. o, men skriftspr. kort u, o (skrevet u), undtagelsesvis langt u, = nörrej. *u°*, *wå* (*wȯ*), *wo*, *å*, *o̱* (langt) *).

Oldn. o = skriftspr. langt å = nörrej. langt *o̱* og ved forkortelse *å* (*ȯ*).

Oldn. o, ö = skriftspr. langt o = nörrej. langt *o̱*, *u°*, og ved forkortelse *å*, *wå* (*wȯ*), *wo*.

Oldn. ó = skriftspr. langt *o̱* = nörrej. langt *o̱*, *u°*, og ved forkortelse *wå* (*wȯ*), *wo*.

Oldn. ó = skriftspr. langt å (skrevet o) = nörrej. langt *o̱*.

Oldn. ó = skriftspr. kort å (skrevet o) = nörrej. kort *å* (*ȯ*).

Ældre og nuvær. dansk langt o, men oldn. ú, = nörrej. langt *o̱*, *ow*, *åw* (*ȯw*), *u°*, (*wå*, *wo*), undtagelsesvis i enkelte sprogarter langt *u̱*.

---

*) Nemlig foran *q* (= oldn. k).

Grundlyd o.

1. Kort *å* (*ò*) som i skriftspr. forekommer i følgende ord: *å* (og), *kåk* (kok ɔ: en hane), *råk* (rok), *klåk* (klokke). — L: *flåk, ståk, låk* (flok, stok, lokke), *kråp, tòp* (krop, top). — *åð* (en od), *åðər* (en odder), *åwn* (ovn), *råwn* (rogn), *kåwə* (kobber), *håwt* (en hofte), *låwt* (loft), *tåwt* (toft), *hjòwt* (hjort), *stålt* (stolt), *stålp* (stolpe), *sårə* (sorg), *kås* (kors), *tåsə* (tosse). — L: *òj* (od), *òj* (odde), *lòq* (låg), *òwən* (ovn), *lòwt* (loft), *bòlt* (bolt), *stòlp* (stolpe), *fòlk* (folk), *hòləm* (holm), *stòrəm* (storm), *fòrk* (fork), *stòrk* (stork), *tòsk* (torsk). — Ligeledes: *gråw* (grov), *håw* (en hov), *plåw* (plov), *skåw* (skov). — L: *hòw* (en hov), *bòw* (en bov).

2. Oldn. o, men skriftspr. u, o (skrevet u), = nörrej. *å (ò), wå (wò), wo;* forlænget *u°*: *tròw* (trug), oldn. trog, *bòw* (bue), oldn. bogi, *lòw* (lue), oldn. logi, *stòw* (stue), oldn. stofa, *skåð* (skud), oldn. skot, *båð* (bud), oldn. boð. — L: *skòð, bòj, bòj,* udso *), oldn. boða. — *bòjəl* („budøl" ɔ: bryllup), Salling. — *mål* (muld), oldn. mold **), *kål* (et kuld ***), *kålət* (kullet †), oldn. kollóttr, *bålən* (bullen, to.), oldn. bólginn (s. 14. anm.). — L: *o kòl* (omkuld). — *kårə* (kurv). — L: *kòrə.* — *lòwn* (lun, vindstille), oldn. logn, *hwol* (et hul), oldn. hol, *kwol* (kul), oldn. kol, *gwol* (gulv), oldn. gólf (s. 14. anm.). — L: *hwòl, kwòl, gwòl.* — *hu°l* (hul, to.), oldn. holr.

Herhen hører *tårə* (tørv), oldn. torf, og måske også *bu°r, bu°r* (burde, fort., burdet), *tu°r, tu°r* (turde, turdet).

---

*) I Estvad o. fl. st. betyder ordet at beordre folk til at gjöre arbejde i sognets tjeneste, f. ex. til snekastning. — I Hvejsel kaldes den mand, hvis bestilling det er at tilsige folk, *båðfåwəð* (budfoged).

**) Det andet herhen hørende ord: oldn. hold (huld) har jeg ikke fundet i jysk form. Et afledet till.-o.: *hylə* („hyldig"), godt ved huld, godt i stand, kjendes i Hvejsel.

***) F. ex. et kuld grise.

†) Om dyr, der mangle horn; også om en kirke, der intet tårn har.

I de fleste jyske sprogarter har udjævning med fortidsformen fundet sted ved fort. tlf. af udso. af femte stærke klasse. Hvor dette ikke er tilfældet (det mellemste Østjyll.) forudsætter jysk de oldn. former. Viby ved Århus har *båjən* (budt), oldn. boðinn, men foræld. d. buden, *skåt* (skudt), oldn. skotinn, *bråt* (brudt), oldn. brotinn, *flåt* (flydt), oldn. flotinn, *fåqən* (føget), oldn. fokinn, *stråqən* (strøgen), oldn. strokinn, *knåqən* *). Det samme forhold gjenfindes i Søvind, Dover, Skjørring, Skader, Mørke. Her hedder det også *kråbən, såbən* (krøben, søbet, Skjørring), *kråwən, såwən,* Søvind, oldn. kropinn, sopinn **). — *råqən* (røget), oldn. rokinn, er kjendt i denne egn, men dog næsten fortrængt af *røqt*. — Lyngby har fra samme egn ***) (Vejlby ½ m. n. f. Årh., Saxild s. f. Årh., Linå v. Silkeborg) *båjən, skåt, stråqən, kråbən, såbən;* fra Mols (Tved), Djursland (Nimtofte, Lyngby) lignende former; fra Halling mell. Årh. og Randers *stråqən,* men *skøt.* — I Karleby har jeg ikke mærket dette forhold, men det er meget muligt, at det også findes her. — Hvejsel har de yngre former med selvlyden fra fortidsformen: *böjən, skøt, fløt, føqən, strøqən, knøqən, krøvən, søvən.*

Dialektforskjel findes ved nogle af de herhen hørende ord, dog vistnok uden at det her påpegede forhold til oldn. nogensteds i Jylland forrykkes. Det sydøstlige Jyll. (Skanderup v. Kolding) har *hål* (et hul), *kål* (kul). D. s. i Höjen, Jerløv, Holsted. — Men Skibet, Bredsten *hwol, kwol.* Vejrup *hwol, kål* †). — Thy (Rær) har *guºl* (gulv).

Mærkeligt er forholdet i skriftspr. ved ord som ost, mos, hvor udtalen imod reglen har kort o. Det ser ud, som oprind. u ligger til grund for den sjællandske og den dannede udtale. Jysk forudsætter her o: *wost* (Hvejsel), *wôst* (L.), *wust* (Rær);

---

*) Af *knyq,* fyge (om sne).

**) Fra Viby er opgivet *krobən.* Fort. tlf. af „søbe" er ikke efterspurgt her.

***) Udsagnsordenes bøjning. s. 83 flg.

†) *kål* er tillige sønderj. (Hvidding). „hul" bruges ikke; det hedder *gaf.*

mås (mos), oldn. ostr, mosi. Det kan her bemærkes, at visse ødialekter (Møn, Lolland) have kort rent *u*: *ust, mus, hul* (et hul), *kul, gul* (gulv).

Anm. 1. Foran *w* (oldn. g) har jysk *å* (*ò*) svarende til såvel skriftspr.-s som oldn. u: *ròw* (rug), oldn. rúgr, *flòw* (flue), oldn. fluga, *hòw* (at hue *), oldn. huga, *fòwl* (fugl), oldn. fugl. Om dette beror på en senere lydbevægelse indenfor jysk, fremkaldt af det følgende *w*, eller om spaltningen mell. o og u fra første færd har strakt sig til flere ord i jysk end i oldn., lader sig vel vanskelig afgjöre. I alle andre tilfælde gjenfindes oldn. u i jysk som *u*, når ikke forkortelse er indtrådt **): *lu* (en hue), jf. oldn. lúfa, *du* (en due), oldn. dúfa, *tu* (tue), oldn. þúfa, *kul* (kulde), oldn. kuldi, *huð* (hud), oldn. húð.

Anm. 2. Foran *q* (oldn. k) fremtræder oprind. o i jysk som *o*. Det hedder *moq* (muge), oldn. moka, men derimod *sluq* (sluge), oldn. sloka, *knuq* (knuge), oldn. knoka.

3. Nörrej. kort *o* (foran *m*, *n*) = skriftspr. kort å (skrevet o), oldn. u, ó: *som*, æ.-d. sum, *som* (somme), *somər* (sommer), *kom* (komme), æ.-d. kumæ; *honə* (honning) — *dom* (dom), *tom* (tom), *plom* (blomme), *blomst*. — *bom*, *lom* (lomme), *dronə* (dronning).

4. Langt *o* = skriftspr. langt å, oldn. o: *loq* (en låge), *toq* (tåge), *toqət* (tåget, to.), *ovən* (åben). — L: *oq* (et åg), *drof* (dråbe). — Ligeledes *rov* (råbe), *hov* (håbe).

5. Langt *o* (foran *q* = oldn. k) = skriftspr. langt å, oldn. ó: *boq* (bog), *koq* (koge), *kroqət* (kroget), *broqət* (broget). — L. *kloq* (klog), *kroq* (krog), *snoq* (snog).

6. Kort *å* (*ò*) = skriftspr. langt å (skrevet o), oldn. o. Foran *w*: *låw* (love), *såw* (sove), *våw* (at vove), *dåwən* (doven). — L: *sòw*, *òwən* (oven).

I nogle få ord afvige de jyske sprogarter fra hverandre, idet skriftspr. korte å fremtræder som *å* (*ò*) eller som *ö* (*ò*),

---

*) Finde behag i (Hvejsel). I det nordl. Jyll. (n. f. Hobro —Viborg—Holstebro) bruges ordet i betydn. „huske“.

**) Kort fremtræder opr. u ligesom i skriftspr. som *o*, *u*.

ø. Det mellemste og det sydlige Østjyll. (Hvejsel) har *råðən* (rådden), *låðən* (lådden), *råðən* (at rådne), *bråð* (bråd). Den större vestl. og nordl. del af Jyll. (Vejrup) synes at have *röðən*, *løjən*, *röðən*, *brödj*, *fröst* (frost). Former med *å* (*ò*) findes i Alminde v. Kolding, Søvind, Skjørring, Skader. Former med *ö* (*ò*), *ø* findes i S.-Omme, Ørre, Låstrup. — L: *ròðən*, *lòjən*, *fròst*. — Næsten almind. (dog måske med undtagelse af Djursland) er *tøl* (tolv). — L: *tøl*.

Den större sydvestl. del af Jyll. (Hvejsel) har *tol* (tåle), Rær, Estvad, Rind, Tvilum, Skader, Karleby. Himmerland (Låstrup) og Vendsyssel (Åby) har kort selvlyd: *tål*.

Den störste del af Jyll. (Hvejsel) har *u°* — forkortet *wå* (*wò*), *wo* — svarende til skriftspr.-s lange o, oldn. o, ō, ó. Foran 1) *ð* (*j*, *q*, *r*, „) = oldn. t, 2) *n* (*r*) = skriftspr., oldn. rn, 3) *r* = oldn. rð, 4) *l*, 5) *s*, *st*, samt i enkelte andre tilfælde: *fu°ð* (fod), *mu°ð* (et mod), *imu°ð* (imod), *ru°ð* (rod), *su°ð* (sod), *pu°ð* (pode), *ku°ðə* (koder), *ru°ð* *) (rode); *ku°n* (korn), *tu°n* og *twon* (torn), *hwon* (horn) **), *kwongwol* (korngulv). — L: *kwònlå* (kornlade), *twònkjæp* (tornkjæp), *hwònski°* (hornske). — Vejrup har *hu°n* (horn) som samlingsnavn, men *en hwon* (et horn). — L: *hu°n*, *ku°n*, *tu°n*. — *u°r* (ord), *ju°r* (jord), *su°l* (sol), *stu°l* (stol), *sku°l* (skole), *stu°l* (at stole), *skwolmæstə* (skolemester), *mu°s* (mose), *hu°s* (hose), *pu°s* (pose) *ru°s* (at rose, en rose), *hu°st* (hoste).

En del af det mellemste Østjyll. har *o* i nogle af de her nævnte tilfælde, men at *o* her er bevaret fra gammel tid, er vel næppe nogen afgjort sag. Tranberg 1½ m. s. f. Århus har *foj*, *roj*, *soj* (fod o. s. v.), men *ru°j* (at rode); *kon*, *ton*, *hon* (flt. *twon*, *hwon*); *joə* (jord), men *uə* (ord); *sol*, *stol*, men

---

*) Også: *vrøð*.

**) Entalsformer *hwon*, *twon* må være oprind. flertalsformer, de hyppigst brugte, (sml. *lor*, et lår, s. 27). Vestjyll. har yderst sjælden flt. = ent. ved navneo.; flert.-f. forudsætter i reglen udlydende e: *lam*, *låm* (et lam), flt. *lam*, *låm*; *kar*, flt. *kår*; *glas*, flt. *glås*, *skaf* (skab), flt. *skåf*; *bi°n*, *bjèn*. — Uforandrede er vistnok overalt *lys*, *for* (får), *bi* (en bi).

skuᵒl (skole). Malling (*foq*, en fod) og Viby i samme (Ning) herred stemme overens med Tranberg; ligeledes Adsløv og Dover i Hjelmsløv herred; endvidere Søvind (Vor herred). Derimod har Nim og Ovsted (Vor h.) det almind. jyske: *uᵒ*. Vest for Århus har Skjørring (Framløv h.) samme former som Tranberg; dog hedder det *suᵒj* (sod), *ruᵒjköwəl* (rodkjævle), men *roj*. — Nord f. Årh. har Skader (S.-Hald h.) det almind. jyske *muᵒ*, *suᵒ*, *puᵒ*, *ruᵒ* (mod, pode o. s. v.), *huᵒn*, *tuᵒn*, *suᵒl*, *stuᵒl*, men *fuə* (fod), *kun* (korn), *oə* (ord). Foran *s*, *st* (*muᵒs*, *huᵒst* o. s. v.) samt i *skuᵒl* (skole) synes *uᵒ* at være almind., i det mindste s. f. Limfjorden.

Forholdet i Vendsyssel er mig ikke ganske klart. I somme sogne synes jeg at høre det almind. j. *uᵒ*, dog med en mere fremtrædende u-lyd, i andre sogne synes at være rent *u* i det mindste i nogle ord. Fra Tolstrup $2^1/_2$ m. s. f. Hjørring har jeg optegnet *fuᵒ*, *ruᵒ*, *suᵒ* (fod), *kuᵒn* (korn), men *stul* (stol), best. *stwol* *), *swol* (solen), *pus* (pose), *musi* (mosen). Fra Åby har jeg optegnet *fu*, *mu*, *ru*, *su* (fod), *sul*, *stul* (sol), *skul* (skole), *hust* (hoste), no., *hwòst* (at hoste) o. fl., men det er muligt, at der på dette punkt i virkeligheden aldeles ingen dialektforskjel findes mell. Tolstrup og Åby.

Den störste del af Jylland (Hvejsel) har *buᵒr* (et bord); det mellemste Østjyll. (Søvind, Tranberg, Viby, Dover **) har *boə*. Men en del af det nordl. Vestjyll. (Lundby v. Løgstør) har *bowər*; samme form i Salling, Rær. — Hyllebjerg, Brorstrup, Rind v. Herning: *buᵒr*.

---

*) I Vendsyssel (Tolstrup, Thise, V.-Hjermidslev) absorberes det best. kjendeo. af et foregående *n*, *l*, hvormed i reglen følger forkortelse af rodselvlyden: *stiᵉn* (sten) — *stjæn* (stenen), *stjæn* (stenene); *un* (ovn), best. *un*; *wun* (vogn) — *wun* (vognen), *wun* (vognene); *fiᵉl* (fjæl) — *fjæl* (fjælen); *pæl* (pæl), *pæl* (pælen), *pæl* (pælene); *nol* (nål) — *nòl* (nålen), *nòl* (nålene). I Djursland og tilstødende egne er spor af det samme: *swòl skin* (solen skinner), Mørke. — Derimod findes der ikke sammentrækn. ved *l* i Åby (Vendsyss.): *sulən*, *stulən* (solen, stolen), *skulən* (skolen).

**) I det mindste i Dover hedder dog flt. best. *buᵒrən*.

Almind. i det sydvestl. Jyll. (Hvejsel) er vistnok *bu°* (at bo), *snu°* (sno), *sku°* (at sko), *tu°* (at to), men *bròw* (bro), *glòw* (glo), *gròw* (gro), *ròw* (ro, no.), *sòw* (so), *tòw* (to ɔ: duo), *tròw* (tro), *kròwər* (kro). Samme forhold i Nim, Tønning, Rind (her dog *snòw*). I det østligste og nordlige Jyll. findes vist gjennemgående *o*, *ow*, *òw*, *åw* (?) i alle ord. Dover: *gròw*, *bròw*, men *bow*. Søvind: *tòw*, *ròw*, *sòw*, *snòw*, men *bo*. Tranberg: *bow*, *trow*, *tow*. Skader: *snòw*, *tròw*, men *bow*. Himmerl. (L.): *brow*, *glow*, *klow* (klo), *know* (kno), *snow* (sno), *trow* (tro), *krowər*.

I det sydl. Jyll. (Hvejsel) hedder det *ku* (ko), *sku* (en sko). Det nordl. Jyll. har *kow*, *skow*. — L.: *kòw*, *skòw*. Former med *u* findes i Viby, Storring, Dover, S.-Omme, Lyne, S.-Bork, Holmslandsklit. Former med *ow*, *òw* findes i Mørke, Folby, Skjørring v. f. Århs. *), Gjødvad v. Silkeborg, Rind.

Anm. Mærkelig nok synes de nordjyske former også at være sønderjyske (Hvidding, Ballum).

Endel ord lade sig ikke indordne under nogen af de her opstillede regler. De anføres her alfabetisk. *blo* (blod), endel af det sydl. og af det østl. Jyll.: S.-Bork, Lindeballe, Hvejsel, Tønning, Søvind, Tranberg, Viby **). — *blow* (Dover), *blòw* (Skader). *blu* (Mørke, Karleby). — *blu°*, i det mellemste Vestjyll.: S.-Omme, Rind. — I det nordl. Jyll. er rodselvlyden *ø*, *ö* (*ø̀*). *bløj* (Himmerl.: Lundby, Gunderup, Torup, Stenild,

*) I nabobyerne Farre (Sporup s.) og Tovstrup (Dallerup s.) skal man sige *ku*, *sku*. Hvis dette er rigtigt, er her den bestemte grænse.

**) H. F. Feilberg (Nordisk tidskrift for filologi. Ny række VI. s. 11) anfører fra N.-Snede n. v. f. Horsens *blo*; fremdeles fra Ringkjøbingegnen (Rkb.) *blo*. Men hvor i Ringkjøbingegnen? Hvor formerne optræde i en så broget blanding, som tilfældet synes at være ved dette ord, er det nødvendigt at angive sognet. Indenfor dette geografiske område har Feilberg fra Åle v. f. Horsens *blåw*; fra Vradsh. *bluwə* (vistnok hvad jeg skriver *blu°*). Men hvor? Nörre-Snede (*blo*) ligger jo også i Vradsherred. — Fremdeles *bluw* (Vrigsted v. Horsens), *bluj* (Elbo h. v. Frederits), *bluwəð* (Andst h. v. Kolding).

Brorstrup, Hyllebjerg). — *bløw* (Vendsyss. Åby*), V.-Hassing). — *blø* (Rær). — *broə* (broder), Hvejsel. — *browə*, Viby. — *fjòwtən* (fjorten). — *får* (for). — *fuᵒr*, *ifuᵒr we* (foran), Rær. — *fuᵒr* (foder), Hvejsel, mangfold. steder. — *fujər* (Estvad). — *guᵒ* (god), næsten almind. (Hvejsel). — Det mellemste Østjyll. har *gu*, Søvind **), Tranberg, Viby, Dover **), Skader, Mørke. — *huᵒ* (Hoved), Hvejsel, S.-Omme, Rind, Estvad, Rær. Vist almind. i Vestjyll. — *huᵒ* (fl. steder i Himmerl.). — *hòwəj* (Søvind); *howəj* (Tranberg, Viby), *hoj* (Dover), *hòw* (Skader, Mørke, Karleby). — *kuᵒn* (kone), næsten almind. — *kun* (Vejrup). — *låp* (Hvejsel), næsten almind. — *lap*, det sydvestligste Jyll.: Brøndum, Øsse, Holmsl. klit. — *muᵒr* (moder), næsten almind. — *nuᵒj* (noget), en del af det østl. Jyll.: Søvind, Tønning, Dover, Viby; *nuᵒ* (Skader). — *nòwəð* (Hvejsel). — *nåt* (Rind v. Herning, Ørre). I det nordl. Jyll. er rodselvlyden *ø*, *ö*: *nøj* (Salling, Himmerl.). — *wonsda* (onsdag). — *wòjənsda* (Salling). — *worəm* (orm). — *wòrəm* (L.). — *onə* (orne). — *ånin* (Tranberg, Dover, Skader). — *wåni* (Øsse, S.-Omme). — *wori* (Rær). — *pwot* (port). — *puᵒt* (Himmerl. o. m. fl. st.). *pot* (Viby). — *råt* (rotte). — *rat* (Hundslund, Malling). — *stuᵒ* (stor). — *stowə* (Viby). — *stu* (Skader).

u.

Oprindelig kort u ɔ: oldn. u fremtræder i det nuv. skriftsprog som kort u, o (skrevet u), sjælden som langt u. Exx. oldn. fullr, ungr, gulr, fluga ɔ: fuld, ung, gul, flue. Foran m bliver oldn. og æ.-d. u i skriftspr. til kort å (skrevet o), foran n (oldn. nn) i nogle ord til ø (skrevet ø, y). Exx. æ-d. sum, oldn. sumar, brunnr, tunna, þunnr ɔ: som, sommer, brønd, tønde, tynd. I et par ord falder lyden sammen med opr. u-omlydt a: oldn. dögg, dug. — Oprind. langt u ɔ: oldn. ú er gjennemgående bevaret som langt u, f. ex. oldn. hús, et hus. Forkortelse

*) Feilberg har *blø* (Åby). — **) Her dog også *guᵒ*.

er sjælden: oldn. rúm, et rum.. I en del ord har, som alt bemærket, oldn. ú, hvor dansk fra gammel tid har o. — Oldn. jú (foran visse medlyd jó), ældre og gl.-d. iu bliver i skriftsproget hyppigst til y, f. ex. oldn. sjúkr, syg, æ.-d. tiuc, tyk; er sjældnere bevaret f. ex. oldn. hjól, et hjul, eller bliver u, f. ex. oldn. þjóta, at tude.

Nörrej. stemmer temmelig nöje overens med skriftspr. Kort *u*, *o*, sjældent kort *å* svarer til skriftspr. kort u, o (skrevet u). Selvlydsforlængelse finder sted foran *ň* (oldn. nd). — Foran *m* bliver skriftspr.-s korte å (skrevet o), oldn. u, til *o*; foran *ň* bliver oldn. u til *ø* (i somme egne måske *y*) i de samme ord som i skriftsproget. — Langt u er gjennemgående bevaret. Overgang til *o̤*, *ow* findes i et par ord i visse egne. — Æ.-d. iu fremtræder hyppigst som *y* (langt og kort), sjældnere som *y*^{ø}, *jö* (*jò*), eller som *yw*, *iw* *).

Systemet bliver altså følgende:

Oldn. u, ö = skriftspr. kort u = nörrej. 1) kort *u*, *o*, 2) langt *u̱*; helt undtagelsesvis langt *o̤*, *å̤*.

Oldn. u, ö = skriftspr. kort o (skrevet u) = nörrej. 1) kort *u*, *o*, 2) kort *å* (*ò*).

Oldn. u = skriftspr. langt u = nörrej. 1) langt *u̱*, 2) kort *å* (*ò*) **).

Oldn. u = skriftspr. kort å (skrevet o) = nörrej. kort *o*.

Oldn. u = skriftspr. kort ø (skrevet ø, y) = nörrej. *ø* (*y*).

Oldn. ú = skriftspr. langt u = nörrej. 1) langt *u̱*, sjældent kort *u*; helt undtagelsesvis 2) langt *o̤*, *ow*.

Oldn. ú, men skriftspr. langt o, = nörrej. langt *o̤*, *ow*, *òw*, *u*^{o}, *wå* (*wò*), *wo* ***).

Oldn. ú = skriftspr. kort u, o (skrevet u) = nörrej. kort *ò*.

---

*) Nemlig i egne (Hvejsel), der have *iw*, *œw*, svarende til det almind. jyske *yw*, *öw*.

**) Nemlig foran *w* (= oldn. g).

***) Her forudsætter jysk o. Det eneste, der kunde antyde en tilslutning til oldn. er *ku̦* (en ko, s. 30), oldn. kú, gjenstandsf. Derimod *sku̦* (en sko), men oldn. skór.

Grundlyd u.

1. Kort *u* findes i følgende ord: *rut* (rutte), *smut* (smutte), *slut* (slutte), *duk* (at dukke), *kruk* (krukke), *muň* (mund), *kuň* (kunde, fort.), *kul* (kulde), *gul* (guld), *ful* (fuld), *ul* (uld), *skul* (skulde, fort.). — *huð* (hud).

2. Kort *o* findes i *stob* (træstub), *stovə* (flt. kornstub), *sop* (suppe), *pot* (putte), *hoq* (hugge), *bok* (at bukke), *lok* (lukke), *plok* (plukke), *sok* (sukke), *slok* (slukke), *dom* (dum), *krom* (krum), *skom* (skum), *klomp* (klump), *somp* (sump), *stomp* (stump), *soň* (sund, to.), *roň* (rund), *kwon* (kun), *doŋk* (dunk), *moŋk* (munk), *loŋkən* (lunken), *kor* (en kurre), *bosk* (busk), *rosk* (ruske). — L. *skop* (skubbe), *bok* (en buk), *skorə* (skurv), *skorə* (at skurre), *slork* (slurk), *skolp* (skulpe), *skolk* (skulke), *brosk* (brusk). — *rom* (rum), *no* (nu), *do* (du).

3. Kort *å* (*ǒ*) findes i *dåk* (en dukke), *skålər* (skulder). — L: *rǒst* (rust). — Fremdeles foran *w*: *flǒw* (flue), *fǒwl* (fugl), *bǒwt* (bugt), *bǒwsər* (buxer).

4. Langt *u* = skriftspr. kort u. Foran *ň* (oldn. nd): *bluň* (et blund), *bluň* (at blunde), *sun* (et sund), *puň* (et pund), *Luň* (Lund, stednavn). — Hvejsel har også *uň* (unde), men L: *un*.

Anm. Selvlyden er kort i *huň* (hund). — Men sønderj. (Ballum) *huň*. — Fremdeles: *uňər* (under, no. og fho.), *huňə* (hundrede).

5. Langt *u* som i skriftspr.: *ru*, *snu*, *ublu*, *du* (en due, at due), *gru* (grue), *ku* (kue), *tu* (tue), *tru* (true), *su* (suge), *kuv* (kube), *uð*, *uð* (ud, ude), *kluð* (klud), *stuð* (stud), *ruð* (rude), *knuð* (knude), *puð* (pude), *snuð* (snude), *tuð* (tude), *uq* (uge), *bruq* (bruge), *luq* (at luge), *ruq* (ruge), *sluq* (sluge), *knuq* (knuge), *gul*, *kul* (kugle, kule), *smul* (smule), *mur*, *sur*, *lur*, *mus*, *grus*, *hus*, *sus* (suse). — *kul* (en regnbyge). — L: *sluð* (slud), *mul* (mule), *krus*, *lus*, *tusən* (tusende).

Skriftspr. kort u, o (skrevet u) = nörrej. *u*, *o*, *å* (*ǒ*), *ø*.

Det sydl. Jyll. (Hvejsel) har *lòwt* (lugt), *lòwt* (lugte). Det nordl. Jyll. har *løjt* *). Den første form i Viby, Rind, v. Herning. Den sidste i Skader, Storring, Tvilum, Lysgaard.

Foran *ŋ* har det mellemste og sydligste Østjyll. (Hvejsel) o: *oŋ* (ung), *poŋ* (pung), *toŋ* (tung), *oŋ* (unge), *loŋ* (lunge), *toŋ* (tunge). D. s. i Alminde ved Kolding, Søvind, Dover, Skader. Det nordl. og vestl. Jyll. (Veirup) har *påŋ*, *tåŋ*, *låŋ*, *tåŋ*, men *oŋ*. D. s. i S.-Omme, Rind, Himmerl. (L.).

Den störste del af Jyll. (Hvejsel) har *sult*, *sult*, *sultən* (sult, sulte, sulten). Det sydvestligste Jyll. (Øsse) har *swòlt*, *swòlt*, *swòltən*.

I det sydvestligste Jyll. (Vejrup, Øsse) hedder det *stuń* (stund ɔ: en time). Det nordvestl. Jyll. (Estvad, Rær): *ståń*. — Himmerl. (L.): *stån*. — Hvejsel: *stoń*, *fo stoń* (få stunder), *no åm stońə* (nu om stunder).

Det hedder *doq* (dug, oldn. dögg), *doqət* (dugget).

Skriftspr. langt u = nörrej. *u, o, ow, òw*.

Hvejsel har *fur* (en fure); Karleby: får, oldn. for. — Foran *n* har Hvejsel langt *u*: *brun*, *dun*. Skader: *bron*, *don*. — Solbjerg på Mors (L.): *bron*. — Rind: *brown*. S. Omme: *bròwn*.

I Vendsyssel (Åby, V.-Hjermidslev, Tolstrup) træder *uk* istedetfor det almind. jyske lange *u* i udlyd, samt foran s **): *uk* (ud), *stuk* (stud), *kluk* (klud), *kruks* (krus), *huks* (hus), *luks* (lus), *muks* (mus), *snuks* (snus). Bogstaverne u, q kaldes *uk, kuk*. — Men *u*, *pu*, *snu*, *knu*, *klu* eller måske *uw*, *puw* o. s. v. (ude, pude, snude o. s. v.).

Hvejsel har *duq* (dug, oldn. dúkr), *bruð* (en brud), *uðən* (uden), *struf* (strube). — Åby: *strub*.

Gl. d. iu fremtræder i dele af Jyll. som *yᵉ* — forkortet jö (*jò*), jø — i et par ord. Det vestl. Jyll. (Hvejsel, Rind, Estvad, Rær) har *syᵉn* (syne), *sjönsmæń* (synsmænd); *sjòn* (et syn),

---

*) I det nordl. Vestjyll. (Salling, Thy o. fl.) bruges ordet ikke eller dog kun ved siden af *ryq*.

**) I nogle egne af Vendsyss. vist også foran *l* (*gukl*, gul), *n* (*brukn*, brun).

Rær. — Men Østjyll. (Søvind): *syn.* — *sjöŋ* (synge), gl. d. siunge, *ljöŋ* (lyng), æ.-d. liung (Øsse, S.-Omme, Rind, Estvad, Rær). Østjyll. (Hvejsel): *søŋ, løŋ.*

Den störste del af Jyll. (Søvind) har *yw, iw* svarende til skriftspr.-s ju: *ywl* (jul), *hywl* (hjul), *skywəl* (skjule). En del af det sydl. Østjyll. (Hvejsel) har: *iwl, hiwl, skiwəl.* D. s. i Nim, Rårup, Lindeballe. Vendsyss. (Åby) har *jywl* (jul), *hywl.* — Det sydligste Jyll. (Vejrup) har *jul, hjul.* Disse former, der vistnok tillige ere sønderj., trænge sig stadig længere frem mod nord. I S.-Omme er *ywl* gammeldags.

Søvind har *lyws* (lys), *dywə* (et dyr), *tywə* (tyr), gl.-d. lius, diur, tiur. Det er höjst sandsynligt, at *yw* (*iw*) forhen har været almindeligere i jysk (navnlig østj.) end det er nu til dags. Derpå tyder den omstændighed, at det forekommer ét sted i ét ord, et andet sted i et andet uden geografisk sammenhæng. I Malling er forholdet som i Søvind, men i Tranberg siger man *lyws, tyə, dyə.* D. s. i Mørke, Skader. — Karleby har *tyr, lyws, dywr*, men Mols skal have *tiwr, diwr, liws.* I Viby og Dover kjendes kun *y.* Fra Nim er opgivet *tyə, lys*, men fra nabosognet Tamdrup *tiwə, liws.*

Herhen høre *griwn* (gryn), Grindsted, oldn. grjón. Hvejsel: *gryn. kyws* (at kyse), Søvind, Himmerl. (L.). Hvejsel: *kys. sywən* (at syne), Skader. *ywər* (yver), Hvejsel, oldn. júfr. — Øsse: *jywər.* Sønderj. (Ballum): *jywər.* Her kan også nævnes *syw* (syv), Søvind, æ.-d. siu, og måske *tyw* (tyve, viginti), *tyw* (en tyv). Hvejsel: *siw, tiw, tiw, iwər* (yver).

Anm. Overgangen *yw* (*iw*) af oprind. iu findes også på øerne. Tømmerup ved Kallundborg har *jiwl* (hjul, jul), *liws* (lys), *tiwər* (tyr). Møen *kywr* (tyr). På Sejerø n. v. f. Sjælland findes gjennemgående *yw* (*jyw*): *lyws* (lys), *kyws* (kyse), *dywr* (et dyr), *tywr* (tyr), *nywər* (nyre), æ.-d. niuræ, *skywəð* (skyde), æ.-d. skiutæ, *byw* (byde), æ.-d. biuthæ, *lywhol* (lydhul), gl.-d. liud (en lyd); *jywl* (jul, hjul), *jywr* (yver). Derimod er lydovergangen fuldstændig fremmed for bornholmsk: *ǩyr* (en tyr), *jyl* (jul), *sjyla* (skjule), *jyr* (yver).

Det nordl. og vestl. Jyll. (Øls, Estvad, S.-Bork) har *fyw̥ər* (fjord), *ifyw̥ər* (ifjor). Det sydl. og østl. Jyll. (Vejrup, Hvejsel) har *fjöw̥ər, ifjöw̥ər.*

Den största del af Jyll. (Hvejsel) har *hjo̱r* (hyrde), gl.-d. hiurde. Vejrup: *hjöwər.* Vendsyss. (Åby), Thy (Ræer): *hòwər.* *tyr* (et töjr), Hvejsel, Vejrup. Sønderj. (Ballum): *tyw̥r.*

æ.

Oldn. æ er i skriftspr. i det hele bevaret som langt, sjældnere som kort æ. Exx. oldn. hæll, sæti, gæss ɔ: hæl, sæde, gæs. — Opr. kort e ɔ: oldn. e fremtræder næsten gjennemgående som kort æ (skrevet e og æ) og som langt æ. Exx. oldn. drengr, setja, bera ɔ: dreng, sætte, bære. Helt undtagelsesvis (foran m og i enkelte andre tilfælde) kommer skriftspr.-s korte æ (skrevet e, æ) af oldn. a, i, ei, ey: græs, fem, rem, glemme, oldn. gras, fimm, reim, gleyma. I enkelte ord har skriftspr. i, e (skrevet i), hvor oldn. har e: sige, drikke, oldn. segja, drekka. — Oprind. langt e ɔ: oldn. é er i skriftspr. regelmæssig langt æ, sjælden kort æ (skrevet e, æ). Exx. oldn. tré, flétta, ɔ: træ, flette.

I nörrej. stiller forholdet sig således:

Skriftspr.-s korte æ (skrevet æ, e) bliver 1) kort og langt *æ* (*è*), 2) kort og langt *e*, 3) kort og langt *a, å*, 4) kort *ö*; 5) *i*, 6) *iᵉ* (*jæ*). — Skriftspr. lange æ bliver 1) langt *æ̱*, 2) langt *e̱*, 3) kort *æ, e*, 4) *a, å*, 5) *ø*, 6) *iᵉ*.

Systemet bliver følgende:

Oldn. æ = skriftspr. langt æ = nörrej. langt *æ̱, e̱*; sjældnere kort æ, e.

Oldn. æ = skriftspr. kort æ = nörrej. kort *æ*; sjældent langt *æ̱*.

Oldn. e = skriftspr. kort æ (skrevet e, æ) = nörrej. kort og langt *æ, e*; *a, å*.

Oldn. e = skriftspr. langt æ = nörrej. langt og kort *æ, e*; *a, å*; *ö, ø*; *i̱ᵉ*.

Oldn. e, men skriftspr. i, e (skrevet i), = nörrej. *æ, e, i.*
Oldn. é = skriftspr. langt æ = nörrej. langt *æ, e.*
Oldn. é = skriftspr. kort æ (skrevet e, æ) = nörrej. kort og langt *æ, e.*

Grundlyd æ (e).

1. Kort *æ* (*è*) forekommer som i skriftspr. i følgende ord: *mè* (med), *hæt* (hætte), *næt*, no., *sèt* (sætte), *vèt* (vægt), *islèt* (islæt), *bræk* (brække), *knæk* (knække), *flæk* (flække), *stræk* (strække), *ræk* (række). — L: *wæk* (vække), *tæk* (tække), *sæk, blæk, smæk, skræk.* — *nèjt* (nægte), *hèjt* (hægte), *slèjt* (slægt), *vèn* (vænne), *èŋ* (eng), *drèŋ* (dreng), *lèŋ* (længe). — L: *sæŋ* (seng). — *vèj* (vej), *èj* (eje), *drèj* (dreje), *fèj* (feje), *stèj* (sted), *fèl* (en fælde, at fælde), *hèl* (hælde), *skjèl* (skjælde), *mèl* (melde), *hèl* (held), *èlər* (ældre), *èlt* (ælte), *vèlt* (vælte). — L: *smèlt* (smælte). — *kjèliŋ* (kjælling), *vèn* (ven), *igjèn* (igjen), *vènstə* (venstre), *igjèməl* (igjennem), *hjæm.* *fèsk* (fersk), *flèsk* (flæsk), *gjæs* (gæs).

2. Langt *æ* som i skriftspr.: *stræv* (stræbe), *slæv* (slæbe), *grèð* (græde), *sèð* *), *kjèð* (kjæde), *slè* (slæde), *hæl*, *lèr* (lære), *vær* (være), *bèr* (bære), *hwès* (hæs, to.), *trè* (træ), *knè* (knæ), *krè* (kræ).

3. Nörrej. *a, å* (*ò*) svarende til skriftspr.-s æ, oldn. e. Foran *l, n, r, t* **) i følgende ord: *wal* (vel), *nal* (nælde), *hwaliŋ* (hvælving), *taniŋ* (tærning). — L: *tan* (en tærne ***), *gjaniŋ* (gjerning). — *kwan* (kværn), *farə* (færdig), *war* (værd). Djursland: *wår* — L: *dwarə* (dverg). — *at* (ært). — L: *at.* — *svat* (sværte). — Djursl.: *swåt.* — *lat* (lærred). — Sønderj. *lært* †) — *twat* (tvært ɔ: tværs).

Foran nogle medlyd og medlydsforbindelser forlænges selvlyden i dele af Jyll.

---

*) Anstå, passe, stemme.
**) Oprind. rt.
***) Fuglen.
†) Flensborg bylov, s. 96 hos Thorsen, har lærft.

a) Foran *ň* (oldn. nd) er vistnok selvlydsforlængelse almindelig i hele Jyll. med undtagelse af Himmerland og måske Vendsyssel. Hvejsel: *lèň* (lend), *èň* (ende), *sèň* (sende), *vèň* (vende), *tèň* (tænde). D. s. i Søvind, men Tranberg: *leň, eň seň, veň, teň*. Skader, Karleby: *œň, vœň, tœň*. D. s. i Rind (*skjœň*, skjænde) o. mangf. a. st. — Herhen høre fortidsformer (Øsse) *brœň, brœň, rœň, rœň, sœň, sœň, kjœň, kjœň, spœň, spœň, vœň, vœň* (brændte, brændt o. s. v.), der forudsætte de i gl. d. hyppig forekommende brænde, brænd o. s. v.

Himmerl. (Låstrup, Skelund) har *lœň, sœň, vœň, tœň, brœň* (brændte), *brœň* (brændt), *sœň* (sendte), *sœň* (sendt) o. s. v.

Anm. Fra nogle vestjyske egne (Ørre, Rind, Tvis) opgives også lang selvlyd foran *ň* (oldn. nn): *rœň**), *spœn, brœn* (rende, spænde, brænde). Hvejsel har *rèň* (rende), *spèň* (spænde), *briň* (brænde), *niň* (nænne), *kiň* (kjende).

b) Foran *l* (oldn. lj). Den störste sydvestl. del af Jyll. (Hvejsel) har vistnok lang selvlyd: *sèl* (sælge), *tèl* (tælle), *fåtèl* (fortælle). Søvind d. s. Men det mellemste Østjyll. (Hundslund, Tranberg, Mørke, Skader, Karleby, Dråby): *sel, tel, fåtel*. — Rind, Estvad, Rær: *sœl, tœl*. — Selde i Nörresalling har *sœl, tel* (L.). — Himmerland (Låstrup) har *sœl, tœl, fåtœl*.

c) Foran st. I det sydvestlige Jyll. (Hvejsel) forlænges rodselvlyden, når endeselvlyden bortkastes: *fèst* (at fæste), *nèst* (den næste), *bèst* (bedste), *hèst* (heste), *prèst* (præster), *prèstgor* (præstegård). Men *bèst* (bedst), *hèst* (hest), *prèst* (præst). Selvlydsforlængelse findes i Øsse, S.-Omme, Rind, Tvis, Husby (L.). Det nordøstl. Jyll. (Viby) — dog måske med undtagelse af Vendsyssel — indskyder *j* efter rodselvlyden: *bœjst, hœjst, prœjst* (bedst, hest, præst), *nœjst* (næst), *gjœjstkamər* (gjæstekammer), *bœjst* (det bedste), *hœjst* (heste). — *hœst* o. s. v. siges i Søvind, Gangsted, Kattrup, Ovsted, Yding, Ørre, Tvis. *hœjst* o. s. v. siges i Hundslund, Dover, Balle, Levring, Lysgård, Mejrup, Ramme.

---

*) *Han œ eț gu° tə å rœň* (han er ikke god til at rende, Ørre).

d) En del af det mellemste Østjyll. (Dråby) har *træt* (træt), *træt* (at trætte)*), *tæt* (tætte, udso.), *læt* (at lette), *flæt* (flette), *ræt* (rette), *rætər* (retter), flt.**). D. s. i Søvind, Skjørring. — Hvejsel *tèt* (tæt), *trèt* (træt), *lèt* (let), *lèt* (at lette), *flèt* (flette).

e) Foran *m*. Himmerl. (L.) har *kjæm* (kæmme), *klæm* (klemme), *næm* (nem), men *gjæm* (gjemme), *glæm* (glemme). Dråby: *kèm, klèm, glèm, tèm* (tæmme), *krèmər* (kræmmer), men *giᵉm* (gjemme). Karleby: *næm, glæm, klæm, giᵉm*. Hvejsel: *kjèm, glèm, gjèm, klèm*.

f) Foran *mp*. Mest udbredt (Hvejsel) er *dæmp* (dæmpe). Dråby: *dæmp*.

g) Foran *rk, rp*. Mest udbredt (Hvejsel) er *lèrk* (lærke), *mèrk* (mærke), *stèrk* (stærk). Dråby: *vèrk* (værk), *stèrk* (stærke), *snèrp* (at snærpe).

h) Foran *ŋk*. Det almindeligste (Hvejsel) er *bèŋk* (bænk), *stèŋk* (stænke), *tèŋk* (tænke), *èŋkə* (enke). Dråby: *beŋk, teŋk, skeŋk* (skjænke).

i) Foran *sk* (skriftspr. rsk). *tèsk* (tærske), Hvejsel. *tesk* (Tranberg). *tæsk* (Vejrup).

Nörrej. *i* = skriftspr. kort æ. Foran *ńt*: *glińt* (glente), *hińt* (hente), *vińt* (vente), *rińtə* (renter). — *git* (gætte), *skip* (skjeppe).

Foran *ń* (oldn. nn) har jysk *i, e, æ*: *kiń* (kjende), *niń* (nænne), *briń* (brænde), *miń* (mænd), men *spèń* (spænde), *rèń* (at rende), Hvejsel. — Vejrup har *kiń, briń, næń, mæń, spæń, ræń*. — Søvind: *kiń, brèń, rèń, mèń*. — Tranberg, Skader: *keń, bræń*. — Himmerl. (L.): *kin, nen, bræn, ræn, spæn, mæn*. — Nörre-Salling (L.) *kiń, breń, rèń*.

Foran *k* (*q*) = oldn. gg har jysk *e, æ*. I Hvejsel, Skanderup v. Kolding, Vejrup hedder det: *ek* (æg), *lek* (læg), oldn. leggr, *skek* (skjæg), *vek* (væg). — Stødtonen mangler i Ut (L.), i Nim h. (Nim, Underup, Hvirring), Tyrsting h. (Føvling, Tyrsting, Ring, Grædstrup): *ek, lek, skek, vek*. — Tranberg og Skader har *eq, leq, skeq, veq*. — Skjørring, Søvind, Lundum,

---

*) Gjöre træt.
**) Retter af mad.

Tamdrup: *æq, skæq, væq.* — Rind, S.-Omme, Øsse, S.-Bork: *æk, skæk, væk.* — Himmerl. (L.): *èq, skèq, vèq.* — Djursl. (Karleby) skal have lang selvlyd som skriftspr. *æq, skæq, væq.*

Foran *w* har jysk *ö* (*ò*), *æ.* Det mest udbredte (Øsse) er *röw* (ræv), *skjöw* (skjæv), *vöw* (væve), *skröw, röw* (ræve), *öwən* (evne), *löwən* (levne), *stöwən* (stevne), *höwən* (hevne), *röwən* (revne). Vejrup: *vöw, skröw, röw* (jf. 21, c); ellers d. s. som Øsse. — Hvejsel og tilgrænsende egn har *æw,* svarende til det almind. jyske *öw*: *ræw, skjæw, væw, skræw, æwən, læwən, stæwən, hæwən, ræwən, ræwəl* (en revle *).

---

blèn (blegn). — *elə* og *helə* (eller). — *hejsən* (ellers). — *èvəl* (æble). — Viby: *èbəl.* — *eð* (æde). — *ølə* (elleve). — *atər* (efter). — Østjyll. (Søvind): *ætə.* — *aŋtən* (enten). — *fe* (fæ). — *gle* (glæde). — *heŋ* (hænge). — *kèjl* (kjedel). — *kiᵉl* (Vejrup). — *kjæp.* — Sydvestligste Jyll. (Brøndum, Vilslev): *kjap.* — *kwæl* (kvæle). — *lep* (læbe). — *leq* (et læg). *leq* (læge). — *leq* (lægge). — *leŋkə* (lænke). — *løs* (læse). — *nep* (næb). — *reð* (redde). — *rèjn* (regn). — *ræn* (Viby). — *ræp* (ræbe). — *se* (sæd). — *spe* (spæd). — *spetət* (spættet). — *skjer* (skære). — *skiᵉr* (Viby). — *siᵉv* (sæbe). — *trèj* (træde). — *tretən* (tretten). — *vel* (væld). — *vel* (vælde ɔ: sprudle). — *verə* (vædde, værge).

e.

Oldn. ei, æ.-d. langt e, er i skriftspr. gjennemgaaende langt e, f. ex. oldn. bein, ældre og nuvær. d. ben. — Undtagelsesvis er lyden forkortet, f. ex. oldn. seigr, heilsa, sejg, hilse. I en del ord kommer skriftspr.-s lange e af oprind. i, f. ex. oldn. lifa, hiti, leve, hede. — Skriftspr.-s korte e kommer regelmæssig af oprind. i, f. ex. oldn. friðr, fred.

Nörrej. har gjennemgående kort e i de samme ord som skriftspr. Derimod optræder skriftspr.-s

---

*) Tværtræ på en dör, en fjæl.

lange e i jysk som 1) langt *ẹ*, 2) *i*ᵉ — forkortet *jæ* (*jè*) —, 3) langt *ị*, 4) *ö* (*ȯ*), *æ*.

Grundlyd e.

1. Kort *e* findes som i skriftspr. i *be* (et bed), *le* (et led *), *ve* (ved, fho.), *sme* (en smed), *tə fres* (tilfreds).

2. Langt *ẹ* som i skriftspr. Foran *v* (*f*, *b*) = oldn. p: *rẹv* (reb), *grẹv* (en greb), *knẹv, pẹv, grẹv, slẹv* (kneb, peb o. s. v.) — Fremdeles *blẹ* (en ble), *brẹ* (bred, to.), *brẹðə* (bredde), *brẹ* (at brede), *frẹdə* (fredag), *vrẹ* (vred, to.), *rẹ* (en rede, at rede), *swẹð* (sved, no.), *hwẹð* (hvede), *grẹn, snẹs, krẹs* (kreds). — Herhen hører *rẹs* (rejse), oldn. reisa, der bruges i en stor del af Jyll. (L.). Hvejsel har skriftspr.-s form: *rejs*.

Foran *l, n, r, q*; *ð* (*j, q, r,* „) = oldn. t; samt i udlyd har den störste del af Jyll. (Hvejsel) *i*ᵉ — forkortet *jæ* (*jè*), *je* —: *dịᵉl* (del), *dịᵉl* (dele), *hịᵉl* (hel), *bịᵉn* (ben), *sịᵉn* (sen**), *stịᵉn* (sten), *tịᵉn* (ten), *stịᵉn* (at stene ***), *mịᵉn* (mene), *lịᵉr* (ler), *mịᵉ* (mere), *flịᵉ* (flere), *lịᵉq* (leg), *lịᵉq* (lege), *stịᵉq* (steg), *stịᵉq* (stege), *nịᵉq* (neg), *fịᵉð* (fed), *fịᵉð* (at fede), *gịᵉð* (gjed), *hịᵉð* (hed, to.), *hịᵉð* (at hede ɔ: varme), *bịᵉð* (at bede †), *lịᵉð* (at lede), oldn. leita, *mịᵉð* (mede), *lịᵉ* (led, to.), *hịᵉ* (en hede ɔ: lynghede), *lịᵉ* (at le), *sịᵉ* (se), *skịᵉ* (en ske, at ske), *nịᵉr* (ned). — Den störste del af Jyll. (Viby) har *blịᵉq* (bleg). Hvejsel: *blẹq*.

Ved nogle herhen hørende ord vakle de jyske sprogarter mellem lang og forkortet selvlyd: *ịᵉq* (eg), Hvejsel; men *jẹq*, Søvind. — *pịᵉq* (pege), Søvind; men *pjẹq*, Hvejsel.

Almindelig er forkortelse ved böjning, afledning og sammensætning: *skjeful* (skefuld), *mjèst* (mest), *sjet* (set, fort. til.-f.), *fjet* (fedt), *skjej skjej* (skete, sket), *bjẹt, bjet* (bedede, bedet), *ljẹt, ljet* (ledte ɔ: søgte, ledt), *hjẹt, hjet* (hedede, hedet). —

*) Både oldn. liðr og oldn. hlið.
**) Betyder også „gold“ (om en ko, der ikke malker).
***) Også i betydn. „slibe“.
†) Bede med heste, jf. oldn. beita.

Himmerl. (L.): *ljèrweq* (lervæg), *ljèrə* (leret, to.), *bjænknap* (benknap), *sjænfønəŋ* (sildefødíng), *stjændiqə* (stendige), *stjænəð* (stenet). — Den forkortede form af tvelyden findes også i *jèn* (én), *bjesk* (besk) — men *bi̯ᵉsk* (beske). — *jeqər* *) (en hjulege), *Jerək* (Erik). Ligeledes: *jeðərkåp* (edderkop).

Foran *n* samt i udlyd har en del af det mellemste Østjyll. (Søvind) langt *i̯*: *bin, stin, sin, min* (ben, o. s. v., mene); *si̯* (se), *li̯* (le). D. s. i Dover, Stjær, Viby. — Skjørring, Skader har *sin* (sen), *min* (mene), *si̯* (se), men *bi̯ᵉn, sti̯ᵉn*. — Mørke synes helt igjennem at have *i̯ᵉ*; derimod er *i̯* opgivet mig fra Djursl. (Thorsager, Dråby, Karleby).

Foran *w* (oldn. f) har den största del af Jyll. (Vejrup) *ö* (*ȯ*): *bröw* (brev), *löw* (leve), *löwər* (en lever), *blöw, dröw, röw, skröw* (blev, drev, rev, skrev), *blöwən, dröwən, röwən, skröwən* (bleven, dreven o. s. v.). — Hvejsel har *bræw, læw, læwər, blæw, dræw, blæwən, dræwen* o. s. v.

i.

Oprind. kort i ɔ: oldn. i fremtræder i skriftspr. regelmæssig som kort e (skrevet i, sjældnere e) og som kort i. Ex. oldn. binda, hlið, villr ɔ: binde, led, vild. Undtagelsesvis fremtræder det som kort æ (skrevet e), langt e, langt i, ø, f. ex. limr, lifa, vita, silfr, hrista ɔ: lem, leve, vide, sølv, ryste. — Oprind. langt i ɔ: oldn. í er i skriftspr. regelmæssig bevaret som langt i, f. ex. oldn. hrís, ris.

I nörrej. stiller forholdet sig således: Kort *e* og kort *i* findes i det hele i de samme ord som i skriftspr. Kun foran *wt* (skriftspr. ft) findes overgang til *y* og til *ö*, og foran *jt* (skriftspr. gt) til *æ* (è). — Langt *i* findes gjennemgående som i skriftspr. Forkortelse — og i de fleste egne tillige overgang til *y* — findes foran *w* (oldn. f), samt undtagelsesvis i enkelte andre ord.

*) Vist opr. flt.-form.

Systemet bliver følgende:

Oldn. i = skriftspr. kort i = nörrej. 1) kort *i*, sjældnere kort *e*, 2) kort *y*.

Oldn. i = skriftspr. kort e (skrevet i) = nörrej. 1) kort *e*, sjældnere kort *i*, 2) kort *ö* (*ȯ*), *æ* (*ė*).

Oldn. i = skriftspr. kort æ (skrevet e) = nörrej. kort *æ* (*ė*).

Oldn. i = skriftspr. langt e = nörrej. 1) *i*ᵉ, 2) *ö*, *æ*.

Oldn. í = skriftspr. langt i = nörrej. 1) langt *i̱*, 2) kort *y*, *i*, sjældnere langt *y*, *ej*, *ėj*.

Grundlyd i.

1. Kort *i* som i skriftspr.: *i* (fho. og stedo.), *vi*, *hwi*, *hwifår* (hvorfor), *gi* (give), *tịt* (titte), *mịl* (mild), *sịl* (sild), *vịl* (vild), *ịl* (ild), *spịl* (spilde), *vịl* (vilde, fortid), *sịlə* (sildig), *kịlər* (kildre), *kịlər* (kilden, to), *pisk*. — Fremdeles: *skiv* (skib), *grịn* (grine).

2. Kort *e* forekommer i følgende ord: *klep* (at klippe), *vep* (en vippe ɔ: ax), *het* (hitte), *drek* (drikke), *slek* (slikke), *stek* (stikke), *glemt* (glimt), *glemt* (glimte), *flent* (flint), *ventər* (vinter), *klet* (klinte), *ben* (bind), *blen* (blind), *len* (en lind), *pen* (pind), *sen* (sind), *sken* (skind), *tren* (trind), *ven* (vind, no. og to.), *en* (ind), *ben* (binde), *fen* (finde), *spen* (spinde), *swen* (svinde), *twen* (tvinde), *ven* (vinde), *men* (minde), *ken* (kind), *kwen* (kvind), *menə* (mindre), *senə* (sindig), *venər* (vindue), *pensdə* (pindsedag), *bleŋk* (blinke), *breŋk* (brink), *heŋk* (hinke), *seŋk* (sinke), *veŋk* (vinke), *sken* (at skinne), *lenə* (lind ɔ: böjelig), *len*, udso.*), *helsən* (at hilse), *stel* (stille, udso. og to.), *spel* (spille, lege), *skel* (skille), *vel* (vil), *stelk* (stilk), *stjel* (et græsstrå), *hwekən* (hvilken), *sekən* (sikken ɔ: se hvilken), *hwerəl* (hvirvel, isse), *kjerk* (kirke), *knerk* (knirke), *fesk* (fisk), *vesk* (visk), *kwest* (kvist), *mest* (miste). — L. *streməl* (strimmel), *heməl* (himmel), *treməl* (trimle), *grem* (grim), *sken* (skin), *ten* (tin), *sten* (stiv), oldn. stinnr, *lenəð* (linned), *reŋ* (brødskorpe), æ.-d.

*) Lindre, løsne, åbne (en dör) på klem.

rind, *reŋ* (ring), *teŋ* (ting), *feŋər* (finger), *sweŋəl* (svimmel), *sleŋər* (slingre), *drel* (drille), *selki* (silke), *berk* (birk), *wes* (vis), *fresk* (frisk), *lest* (list).

3. Langt *i* som i skriftspr.: *ni, ti, si, bi* (bie), *swi* (svide), *gli* (glide), *ri* (ride), *si* (side), *skri* (skride), *vri* (vride), *li* (lide), oldn. líða, *stri* (stride), *si* (sid), *ti* (tid), *vi* (vid, to.), *kli* (klid), *hwið* (hvid), *slið* (slide), *smið* (smide), *lið* (lide ɔ: stole), jf. oldn. hlíta, *gið* (gide), *vi* (vie), *riq* (rig), *diqə* (dige ɔ: et stengjærde), *kiq* (kige), *piq* (pige), *skriq* (skrige), *stiq* (en stige), *viq* (vige), *griv* (gribe), *kniv* (knibe), *piv* (pibe), *sliv* (slibe), *striv* (stribe), *viv* (vibe), *lim* (lim, mergel), *slim*, *tim* (time), *limgraw* (mergelgrav), *hwil* (hvile), *spil* (spile), *is*, *gris, vis* (vise). — *glis* (glindse). — L: *liq* (lig), *riqə* (et rige), *rim* (rim), oldn. hrím, *grim* (grime), *sim* (sime), *fin, skrin*, *vin, mil, ril, swirən* (svirende), *ris*. — *krið* (kridt).

Den allerstörste del af Jyll. (Vejrup) har kort *y* foran *w*, *wt*: *knyw* (kniv), *lyw* (liv), *styw* (stiv), *blyw* (blive), *dryw* (drive), *ryw* (rive), *skyw* (skive), *skryw* (skrive), *sywə* (siv), *trywəs* (trives); *gywt* (gift, to.), *gywt* (gifte), *skywt* (skifte), *fågywt* (forgift). Hvejsel og tilgrænsende sogne har kort *i*: *kniw, liw, stiw, bliw, driw, riw, skriw, triwəs, giwt, giwt*. D. s. i Nörup (L.), Nim, Rårup.

Den störste del af Jyll. (Vejrup) har *skröwt* (skrift), *tə skröwtəs* (til skrifte). — Hvejsel: *skrœwt, rœwt* (rift), *tə skrœwtəs*.

Skriftspr.-s udlydende lange i bliver i nogle egne *ej, èj*. Hvejsel har *bi* (en bi), *fri*. — Skader: *bèj, frèj*. — Tranberg: *bi, fri, kwej* (kvie).

Foran *jt* (skriftspr. gt) har jysk *æ* (*è*): *dèjt* (digte), *sèjt* (sigte).

---

hel (at hilde). — *kiˀst* (kiste). — *leq* (ligge). — *leq* (Viby). — *swin* (svin). — *swyn* (S.-Bork). — *teq* (tigge). — *veð* (at vide).

ö, ø.

Oldn. au, ey, œ, æ.-d. langt ø, er i skriftspr. regelmæssig langt ø. Exx. oldn. rauðr, hey, fœra ɔ: rød, hø, føre. Forkortede fremtræde de som *ø, ö,* f. ex. haust, treya, haugr ɔ: høst, tröje, höj. Undtagelsesvis er oldn. au, ey i skriftspr. blevet kort æ (skrevet æ, e): glemme, oldn. gleyma. — I nogle tilfælde udgår skriftspr.-s korte ø fra oprind. y: kjølle, oldn. kylfa, eller fra oprind. u: tønde, oldn. tunna.

Nörrej. slutter sig i det hele til skriftspr. eller forudsætter dettes former. En del uoverensstemmelse findes dog såvel mellem jysk og skriftspr. som mellem sprogarterne indbyrdes med hensyn til anvendelsen af *ø* og *ö* og af kort og lang selvlyd. I nogle tilfælde fremtræder skriftspr.-s lange ø, ö som *y^ø, y* og som *æ* (*è*). Foran *r* bliver skriftspr.-s lange ö i de fleste sprogarter til *a̱* eller til *æ̱*. — Sprogarterne i det sydlige Djursland (Mols*) og Sønderherred), på Nordsamsø (Nordby sogn), samt på Anholt mangle rækken ö—ø—y. I steden for det almind. jyske *ö, ø, y, y^ø* træde her *æ, e, i, i^e*. Jeg har dog ikke haft lejlighed til nöje at undersøge nogen herhen hørende sprogart.

Systemet bliver følgende.

Skriftspr. kort ö = nörrej. kort 1) ö, sjældnere 2) kort *ø,* 3) kort *æ.*

Skriftspr. langt ö = nörrej. 1) langt *ö̱,* 2) langt *a, æ,* 3) *y^ø.*

Skriftspr. kort ø = nörrej. 1) kort *ø,* 2) langt *ø̱,* 3) kort og langt *ö,* 4) *e, æ.*

Skriftspr. langt ø = nörrej. 1) langt *ø̱,* 2) langt *ö̱,* 3) *y^ø,* 4) *æ, e.*

Grundlyd ö, ø.

1. Kort *ö* (*ö̀*) forekommer i følgende ord: *böṉ* (bönne), *hör, smör, sörə* (sørge), *flöjt* (flöjte), *spröjt* (spröjte), *röjt* (røgte), *röjtə* (en røgter). — L: *trö̀j* (tröje).

---

*) I Dråby skal dette dog ikke være tilfældet.

2. Kort ø som i skriftspr.: *nøð* (nød ɔ: nux), *føl, møl, køl* (kjølle), *døl* (dølge), *følə* (følge), *bølər* (bølger), *tøn̄* (tønde), *tøn̄ə* (tønder), *søn̄ər* (sønder), *mørk, søstər* (søster), *skjøt* (skjøtte), *krøvliŋ* (krøbling), *søl* (sølv), og enkelt. andr.

3. Langt ø som i skriftspr.: *ø* (en ø), *dø, strø, tø, frø* (en frø). — L: *frø.* — *ø* (øde), *fø* (føde), *glø* (gløde), *grø* (grøde), *nø* (nøde), *øq* (et øg), *høq* (høg), *løq* (løg), *røq* (røg), *føq, røq, strøq* (føg, røg, strøg, fort.), *øq* (øge), *søq* (søge), *spøq* (spøge), *før* (ɔ: tyk, svær), *ør* (øre), *før* (at føre), *hør* (høre), *rør* (røre), *snør* (snøre). — L: *ør, mør.* — *løs, øs* (øse), *løs* (løse). — L: *tøs.*

Foran *ð* (*j, q, r,* ,) = oldn. t er langt ø det almindeligste: *bløð* (blød), *grøð* (grød), *søð* (sød), *skøð* (skjød), *støð* (stød), *bøð* (at bøde ɔ: lappe), *bløð* (bløde ɔ: gjöre blød), *fløð* (fløde), *møð* (møde), *skøð* (et skjøde), *støð* (støde). Exx. fra Vejrup. L. d. s. — Fra Hvejsel sogn er her opgivet dobbeltformer, om hvis ægthed jeg ikke nærer nogen tvivl. Knude i den nordvestlige del af sognet har det almindelig jyske *bløð, grøð, søð,* men den sydøstl. del af sognet (Ildved) har *ö*: *blöð, gröð, söð, flöð.* — Kort selvlyd er optegnet fra Hvejsel i *skjøð* (et skjød), *støð* (et stød, at støde), *blöð, möð* (at bløde, møde).

Foran *v* (*f, b*) er langt ø det almindeligste: *døf* (døbe), *støf* (støbe), *swøf* (svøbe). Exx. fra Vejrup. — Hvejsel (Ildved) har dobbeltformer: *døv* og *döv, løv* og *löv* (at løbe), *støv* og *stöv, swøv* og *swöv.*

Anm. Om formerne med *ö* og med *ø* bruges ved siden af hinanden i Hvejsel og den nærmeste omegn, eller om her er et skjel mellem to lydlige fænomener, hvert indskrænket til sit geografiske område, kan først en nöjere undersøgelse af nabosognenes dialekter vise.

Oldn. ð falder bort eller bliver *j.* Det første er det almindeligste (Hvejsel): *brø* (brød), *dø* (død), *glø* (glød), *nø* (nød ɔ: trang), *rø* (rød). — Himmerl. (L.) har *brøj, døj, nøj,* men *rø.*

Foran *w* har den störste del af Jyll. *ö* (*ȯ*), *ø, y.* Det vestl. Jyll. (Vejrup) har *stöw* (støv), *döw* (døv), *slöw* (sløv),

klöw (kløve), *pröw* (prøve), *töw* (tøve), *röwər* (røve), *klöwər* (kløver), *klöwt* (kløft), *löwt* (at løfte), *stöwəl* (stövle), *vröwəl* (vrövle), *söwn* (sövn), *döwn* (dögn), *löwn* (lögn), *böw* (böje), *böwəl* (böjle), *töwəl* (en töjle), *flöw* (flöj, fort.), *löw* (löj). — Derimod hedder det (Vejrup) *hyw* (höj, to. og no.), *nyw* (nöje), *nywəs* (nöjes), *hywər* (höjre), *fånyw* (fornöje), *fånywəls* (fornöjelse). — Den samme fordeling mell. *öw* og *yw* findes i S.-Omme, Rind, Ørre, Estvad, Salling, Rær og vestligere egne. Det østl. Jyll. (Søvind) har *öw* (*ȯw*), *øw* i alle ord: *stöw, klöw, pröw, löwn, döw, höwl* o. s. v. *hȯw* (höj, to. og no.), *nȯw* (nöje), *hȯwə* (höjre), *fånȯw, fånȯwəls*. — Former med *ö* (*ȯ*) findes i Hansted v. Horsens, Ovsted, Dover, Tvilum, Lysgård, Låstrup, Åby og østligere egne. Himmerl. (L.): *lȯw* (løv), *dȯw* (døv), *hȯw* (en høj), *lȯw* (löj), *nȯw* (nöje), *dȯw* (döje), *hȯwər* (höjre). — Såvel i Øst- som i Vestjyll. hedder det *yw* (öje), Søvind, Viby, Skjørring, Himmerl. (L.), Åby. — Men Djursl. og tilstødende egn har *öw*, Karleby, Mørke, Virring s. f. Randers fjord. — Ligeledes hedder det i den störste del af Jyll. *yws* (øxe), Søvind o. m. fl. st. — Men Djursl. (Mørke) *öws*. — I Vendsyssel skal findes *us*. Dog har Åby: *ywəs*. — Den större østl. og nordl. del af Jyll. (Viby) har *tȯw* (töj), Søvind, Ovsted, Ørre (*tøw*). — Himmerl. (L.): *tȯw*. — Vestjyll. har skriftspr.-s form *töj*, Vejrup, Øsse, Ferring.

Herhen hører *öwər* (over), oldn. yfir.

En del af det sydl. Østjyll. (Hvejsel) har *æw* (*ėw*), *ew*, *iw**) svarende til det almind. jyske *öw* (*ȯw*), *øw*, *yw*. Her hedder det altså *stæw, dæw, slæw, klæw, præw, tæw, ræwər, klæwər, klæwt, læwt, stæwəl, vræwəl, sæwn, dæwn, læwn, bæw, bæwəl, tæwəl, flæw, læw, tæw* (töj), *æwər* (over). — Endvidere hedder det i Hvejsel *hiw* (no. og to.), *niw, niwəs, hiwər, fåniw, fåniwəls* (nöje o. s. v.), *iws* (øxe), *iw* (öje), *iwən* (at öjne). Sprogarten falder altså ind under vestj. — Det samme synes at være tilfældet i Ølholm (Langskov sogn), hvorfra der er opgivet *hiwər, fåniwəls*. Derimod falder Nim ind under østj.:

---

*) Jeg skriver det således. Stræengt taget er det ikke rent *æ, e, i*, men en svag tilnærmelse til ö, ø, y.

hew̦ (höj), *hewə* (höjre), *fånewəls, stew, dew, prew, tew, bewəl, tewəl.*

Foran *m* findes *æ* (*è*) i den större nordøstl. del af Jyll. (Karleby): *æm* (øm), *dræm* (dröm), *sæm* (en og et søm), *æm* (at ømme), *dræm* (at drömme), *sæm* (at sømme*), *tæm* (en tømme, at tømme), men *swøm* (svømme). Fra Mørke, Viby kort selvlyd i *dræm, tæm,* men *æm, sæm.* — Søvind: *èm, sèm, èm, sèm,* men *tèm* (en tømme), *tæm* (at tømme), *dræm, dræm, svæm.* Dover d. s.; her dog *tèm.* — Somme egne (Ørre) har kort selvlyd i alle ord: *æm* o. s. v. — Himmerl. (L.) har: *sæm, sæm, tæm* (no. og udso.), *dræm, dræm, stræm* (strømme), *søm***) (svømme). — Rær: *æm, sæm, tæm, drem, drem.* — Nordsall. (L.): *drem.* — Åby: *èm, sèm, tèm,* no., *sèm, dræm, dræm, sem* (svømme). — Fort. *sam.* — I det sydligste og vestligste Jyll. er *ö, ø* vistnok det almindeligste, men mange steder ere de vist ligefrem overførte fra skriftspr. — S.-Bork har *dræm, dræm,* ellers *ö* i alle ord. — Jærne (L.) har *dræm****), men Fardrup (L.) *dröm.* — Øsse, Vejrup kjender kun former med *ö, ø.* — Hvejsel: *öm, øm, töm,* no., *döm* (dømme), *dröm, dröm, söm, töm,* udso., *søm, strøm,* men *swèm.*

Foran *r* går skriftspr.-s lange ö i den störste del af Nörrejyll. (Hvejsel) over til *a*: *dar* (en dör), *tar* (tör), *far* (för, förend), *tar* (at törre). — Ligeledes *nar* (nord), æ.-d. nør. — Det sydligste Jyll. har *ö* som skriftspr. — Formerne med *ø*, der tillige ere sønderjyske, trænge sig stadig længere frem mod nord. I Østjyll. er skjellet mell. *dör*†) og *dar* nu omtrent ved Vejle; men det har tidligere været længere mod syd. — I Vestjyll. må skjellet (vistnok det oprindelige) være eller have

*) Både sy en søm og slå søm i.
**) Lyngby: Udsagnsordenes böjn. s. 50. Ordet hedder i fortid *sam.* — Låstrup har *sem, sam.* — Nordsalling (L.): *sæm.*
***) Sønderj. sproglære, s. 10.
†) Sønderj. har kort selvlyd i *dör*; om denne form tillige findes i en del af det sydøstl. Nörrejyll. er mig ubekjendt.

været ved Ribe*). — Fardrup har ifølge Lyngby (Sønderj. sprogl. s. 10) *dar*. — I Vejrup er former med *a* nu gammeldags, men i nabosognet mod nord, Åstrup, helt almindelige.

Anm. Djursland og en del af det østligste Jyll. (Mørke, Viby), kjender kun *nu°, nu°r* (nord), s. 36. — Søvind, Dover: *nu°* og *nar*.

Det vestligste Jyll. har også *star* (större), *starəls* (störrelse), Rær, Salling, Estvad, Ørre, Gjellerup (L.), Rind, S.-Omme, Grindsted, Øsse. — Det østl. Jyll. har *stör*, Låstrup, Dagbjerg (L.), Lysgård, Balle, Grædstrup, Hvejsel, Vejrup**). Det nordlige Vestjyll. (Lemb v. Ringkjøbing, L.) har *ban* (börn). — Former med *a* i Vust (*ban*), Mors (*bar*), Ejsing, Sahl, Sevel (*bar*), Ørre (*ban*). Skjern å skal danne sydgrænsen. Den större østl. og sydlige del af Jyll. har *bön*, S.-Bork, Lyne, S.-Omme, Hvejsel, Søvind, Tranberg; *bön*, Mørke, Adslev, Dover, Lysgård. — Salling, Estvad, Rønbjerg: *bör*.

Djursland (Karleby, Dråby) og tilgrænsende egn har *æ*: *dær, tær, fær, tær*, Mørke, Hornslet, Favsing, Ørsted. — Derimod *dar* o. s. v. i Tilst, Skader, Voldum, Årsløv, Virring***). — Vendsyssel (Åby, V.-Hassing) har *dör, tör, för, nör* (nord).

Efter ganelyd har jysk *y°* — forkortet *jö* (*jə̀*) — *gy°* (gjøde), *gy°r* (gjöre), *ky°r* (kjøre), *ky°v* (kjøbe) men *gjör, kjövt* (kjøbte) — Hvejsel: *kjævt*.

Foran *st* er selvlydsforlængelse hyppig, når endelsens selvlyd bortkastes: *føst* (den første), *høst* (høste), *tøst* (tørste), men *føst* (først), *høst, tøst* (tørst). Exx. fra Hvejsel. Det østl. Jyll. har også *høst*, Hundslund†), Dover, Himmerl. (L.).

---

bøst (en børste) (Hvejsel). — Søvind: *bøst*. — S.-Bork *bost*. — *fræ* (et frø), Himmerl. (L.). — *fre*, Thy, Salling. — Former med *æ* (*è*) *e* i det nordøstl. Jyll., Søvind, Dover, Lys-

---

*) Syd for Ribe (V.-Vedsted) er der ikke fjærneste minder om, at man nogensinde har sagt *dar, tar*.

**) I Vejrup har *star* dog vistnok tidligere været brugt.

***) I det mindste i Voldum, Skader siger man dog *fær* (för).

†) Søvind: *høst*.

gård, Gammelstrup, Estvad, Thyholm. — Det sydvestl. Jyll. har *frø*, Hvejsel, Ørre, Ferring. — *grön*, almindeligst, Hvejsel, Søvind. — En del af det østl. Jyll. *grön*, Hundslund, Dover, Karleby. — *hyᵊ* (hø), Hvejsel. — *hy*, Salling. — *hø*, Viby. — *kyᵊr* (køer), Hvejsel. — *kyr*, Salling. — *kjøð*, Hvejsel, almind. — *kyð*, Rær. — *löwərda* (løverdag), det sydvestl. Jyll.: Tørring v. f. Horsens, S.-Omme, Ørre. — Hvejsel: *læwərdə*. — *låwdə*, Østjyll.: Tønning, Dover, Himmerl. — *lurda*, Salling, vestl. egne; Vendsyss. (Åby, V.-Hassing). — *noqəl* (et nögle), Karleby, Øsse. — *noqəl*, Rær, Ildved (Hvejsel sogn). — *nåqəl*, Søvind, Viby, Dover, Mørke. — *nåqəl*, Åby, Knude (Hvejsel s.). — *sön*, Hvejsel, almind. — *sœn*, Djursl. og tilgrænsende egne (Vejlby n. f. Årh., Tilst, Skader, Voldum).

Her må også anføres *snø* (sne), det nordl. Jyll.: Lundby, Brorstrup, Stenild, Låstrup, Ørre, Estvad, Salling. — Fra Vendsyss. (Åby, V.-Hassing), samt det østl. Himmerl. (Gunderup, Torup) er optegnet *sne*. — Hvejsel: *sne*. — Søvind: *snej*.

y.

Oprind. kort y ɔ: oldn. y fremtræder i skriftspr. regelmæssig som kort ø (skrevet y og ø) og som kort y. Exx. oldn. stykki, spyrja, fylla ɔ: stykke, spørge. fylde. — Oprind. langt y ɔ: oldn. ý er regelmæssig bevaret som langt y, f. ex. oldn. nýr, ny.

Nörrejysk stemmer meget nöje overens med skriftspr. Endel uoverensstemmelse findes dog såvel mell. jysk og skriftspr. som mell. sprogarterne indbyrdes med hensyn til anvendelsen af kort *ø* og kort *y*. Skriftspr.-s lange y fremtræder i en del ord som *øj* og som *yᵊ* — forkortet *jö* (*jə*).

Systemet er følgende:

Oldn. y = skriftspr. kort y = nörrej. 1) kort *y*, 2) kort *ø*, 3) kort *i*, *e*.

Oldn. y = skriftspr. kort ø (skrevet y) = nörrej. 1) kort *ø*, 2) kort *y*, 3) *e*, *i*, 4) *ö*.

Oldn. ý = skriftspr. langt y = nörrej. 1) langt *y*, 2) *øj*, 3) *yᵊ*, *jö* (*jə*), 4) langt *i*, *ej*, sjælden kort *y*, kort *i*.

Grundlyd y.

1. Kort *y* findes i følgende ord: *byt* (at bytte), *fyl* (at fylde), *hyl* (en hylde, en hyld), *skyl* (skylde), *skyl* (skyld), *ryð* (rydde), *byk* (byg), *myk* (en myg).

Foran *w* er selvlyden kort. Den störste del af Jyll. (Vejrup) har *flyw* (flyve), *lyw* (lyve), *tyw* (tyve). — Hvejsel: *fliw*, *liw*, *tiw*.

2. Kort *ø* findes i følgende ord: *fløt* (flytte), *knøt* (knytte), *nøt* (nytte), *søtən* (sytten), *skøt* (skytte), *skøt* (en skyttel), *spøt* (spytte), *tøq* (tygge), *røk* (ryg), *løk* (lykke), *støk* (stykke), *røk* (rykke), *trøk* (trykke), *krøkə* (krykke), *frøjt* (frygt), *søn* (synd), *tøn* (tynd), *begøn* (begynde), *døŋə* (dynge), *kløŋə* (klynge), *sløŋ* (slynge), *øŋə* (yngre), *grønt* (grynte), *øŋk* (ynke), *søk* (synke), *skøl* (skylle), *størk* (styrke), *køs* (kysse). — L.: *tøkəs* (tykkes), *flønər* (flynder), *løst* (lyst). — *drøk* (en drik), oldn. drykkr.

Foran *jt* har jysk *ö*: *löjt* (lygte).

Langt *y* findes i følgende ord: *dyv* (dyb), *kryv* (krybe), *bryð* (bryde), *flyð* (flyde), *nyð* (nyde), *skyð* (skyde), *snyð* (snyde), *fåtryð* (fortryde), *fyq* (fyge), *stryq* (stryge), *by* (byde), *ly* (lyde ɔ: give lyd), *bety* (betyde), *fyr* (fyre), *myr* (myre), *nyr* (nyre), *styr* (styre), *dyr* (dyr, to.), *frys* (fryse), *nys* (nyse).

I udlyd går skriftspr.-s lange y i den större nordl. del af Jyll. (Viby) over til *øj*: *bøj* (by), *fløj* (fly*), *søj* (sy), *nøj* (ny), *skøj* (sky, no. og to.) — *døj* (dynd), oldn. dý**). D. s. mangfold. st. i Østjyll. — L.: *bøj*, *nøj*, men *sy*, *sky* *dy*. S.-Bork d. s. (men *døn*). —

Det sydl. Jyll. (Hvejsel, Vejrup) har *by*, *fly*, *ny*, *sy*, *sky*.

---

dep (dyppe). — *drep* (dryppe). — *dyᵉn* (dyne). — *kywliŋ* (kylling), Viby, almind. — *kiwliŋ* (Hvejsel). — *lyt* (lytte). — *lot* (Viby). — *skyqə* (skygge). — *skoqə* (Karleby). — *spi* (spy), almind. — *spej* (Skader).

---

*) ɔ: overrække.

**) Det sydvestl. Jyll. (Hvejsel) har skriftskr.-s form: *døn*.

Endelsens selvlyd.

Skriftsprogets udlydende endeselvlyd bortkastes i jysk. I ganske enkelte ord er den til stede som *i* eller som *ə* efter ganelyd samt efter *s*: *bæŋki* (bænke), *vèqi* (vægge), *dræŋi* (drenge), *gasi* (gase*). — Hvejsel: *leŋkə* (lænke), *èŋkə* (enke), *diqə* (dige), *døŋə* (dynge), *kløŋə* (klynge). — Søvind har *lèŋki, døŋi, drèŋi, vèqi, diqi, gasi* og i bestemt form *læŋkiən, læŋkiərn* (lænken, lænkerne), *døŋiən, -ərn* (dyngen, -erne), *drèŋiərn* (drengene), *vèqiərn* (væggene), *digiət, digiərn* (diget, -erne), *gasiən* (gasen), *gasiə, gasiərn* (gaser, -ne). — Jeg har ikke undersøgt forholdet nærmere i sprogarterne.

Når endeselvlyden bortkastes indskydes en „halvlyd" (ə) mellem foregående *wn, wl, wr, ðn, ðr, jn, jl, jr, ql, qr, ml, mr, ňl, ňr, ŋl, ŋr, lm, rm, sn* og enk. andre: *awən* (avne), *ræwən* (revne), *vowən* (vågne), *hawəl* (hagle), *skiwəl* (skjule), *dòwər* (davre), *råðən* (rådne), *foðər* (fordre), *rèjən* (regne), *sèjəl* (sejle), *bèjər* (bedre), *seqəl* (sagle), *aqər* (agre), *gaməl* (gamle), *hamər* (hamre), *haňəl* (handle), *fåaňər* (forandre), *moŋəl* (mangle), *øŋə(r)* (yngre), *feŋər* (fingre), *saləm* (salme), *vèrəm* (varme), *helsən* („hilsne" ɔ: hilse).

Medlyd.

a) Forlyden.

Overensstemmelsen med skriftspr. er stor. Exx. *piq* (pige), *plaw* (plage), *præw* (prøve), *bèŋk* (bænk), *blo* (blod), *brøər* (brødre), *ti* (tid), *trèt* (træt), *de* (det), *draw* (drage), *ku* (ko), *knøt* (knytte), *klèjər* (klæder), *kryv* (krybe), *guᵒ* (god), *gnaw* (gnave), *glas, gryð* (gryde), *fæk* (fik), *fnatə* (fnattet), *flav* (flab), *frø* (en frø), *sålt* (salt), *spå* (spade), *splet* (splitte), *spreŋ* (springe), *stuᵒ* (stor), *stryq* (stryge), *skat, skråv* (skrabe), *sme* (en smed), *snavəl* (snabel), *slek* (slikke), *ja, hèst* (hest), *mål* (muld), *nul* (nul), *las* (et læs), *rø* (rød).

---

*) Lyngby: Sønderj. sprogl. s. 4.

hv, hj.

Nörrejysk har bevaret lydforbindelserne *hw*, *hj*: *hwa* (hvad), *hwalp* (hvalp), *hwas* (hvas), *hwor* (hvor*), *hweð* (hvede), *hwèm* (hvem), *hwæ* (hver), *hwi* (hvi), *hwið* (hvid), *hwil* (hvile), *hwin* (hvine), *hwekən* (hvilken); *hweð* (hvæsse), oldn. hvetja, *hverə***) (vende), oldn. hverfa, *hwerəl* (hvirvel***), *hwaliŋ* (hvælving). — *hjèlp* (hjælpe), *hjanə* (hjærne), *hjat* (hjærte), *hjèm* (hjem); også *hjask* (jaske).

Sønderj. har kun *v* (*w* i Vestslesvig†), *j* i forlyden. Grænsen mellem *hj* og *j* er mod vest ifølge Lyngby (Sønderj. sprogl. s. 10) mell. Jærne (*hjåt*) og Fardrup, (*jåt*, hjærte), altså nord for Ribe; mod øst vil den omtrent være ved Kolding. Grænsen mell. *hw* og *v* (*w*) vil omtrent falde sammen hermed.

w, v.

Det nordligste Jyll. samt Djursland har i forlyden kun *w*. Det mellemste Jyll. har *w* foran „hårde“ selvlyd: *a*, *å* (*ò*), *u* (?), *u°*. Det sydøstligste Jyll. har i forlyden kun *v* ligesom den större sydøstlige del af Sønderjyll. I forlyd overalt *w* har Vendsyssel, Hanherrederne, Thy med Thyholm og Jegindø, og desuden, syd for Limfjorden, Harboøre, Mors, Fur, det nordlige Himmerland. Det sidste sted vil ifølge Lyngby grænsen mell. *w* (*æ*, *e*, *i*) og *v* (*æ*, *e*, *i*) omtrent falde sammen med herredsskjellet mell. Hellum og Hindsted herreder. — Exx. fra Rær i Thy: *wær*, *wæt* (være, været), *wenstər* (venstre), *wis* (vise); fra Karleby ved Grenå: *wæli* (vælling), *wæ* (være), *wæj* (vej), *wæň* (vende), *wæs* (vers), *we* (at vide), *weňt* (vente), *wi* (vi).

Efter *k*, *t*, *d*, *s* findes *w* foran alle selvlyd i hele Nörrejyll. med undtagelse af de sydøstligste egne: *kwæl* (kvæle), *kweň*

---

*) Også *hwar*, *hu°r*, se s. 23. Skridtonen viser, at gl.-d. hwaræ ligger til grund.

**) *hwerə hy°* (vende hø).

***) Også i betydn. „isse“, oldn. hvirfill.

†) Lyngby: Sønderj. sproglære s. 33.

(kvind), *kwest* (kvist), *kwi* (kvie), *tweñ* (tvinde), *swèm* (svømme), *sweð* (svede), *swi* (svide). — Det sydøstligste Jyll. (Höjen) har *v*: *vañ* (vand), *vas* (pindebrænde), *var*, *valkomən* (velkommen). — Derimod *wañ*, *was*, *walkomən* i Jælling. — Vejrup: *wañ* o. s. v.

kj, gj.

Nörrej. har bevaret *kj*, *gj* i forlyd: *kjan* (kjærne), oldn. kjarni, *kjar* (et kjær), oldn. kjar, *kjèlər* (kjælder), oldn. kjallari, *kjøð* (kjød), oldn. kjöt (Hvejsel). — Herhen hører vel også *kjat* (en lysestage, Vejrup), jf. gl.-d. kierte, men oldn. kerti. — *gjal* (gjæld), oldn. gjald, *gjan* (gjærne) oldn. gjarna, *gjor* (gjord), oldn. gjörð, (Hvejsel). — *gjav* (en gift*), jf. oldn. gjöf. — Uoprindeligt *j* forekommer også efter *k* og *g* foran „bløde" selvlyd i en del ord: *kjèp* (kjæp), men oldn. keppr, *gjæs* (gæs), men oldn. gæss. — Forholdet er ikke nærmere undersøgt.

I Vendsyssel (Åby) træder *k̂*, *j* i stedet for det almind. jyske *kj* (*k*), *gj* (*g*): *k̂ar* (et kjær), *k̂an* (kjærne, oldn. kjarni og oldn. kirna), *k̂òwəl* (kjole), *k̂òl* (en brønd), jf. oldn. kelda, *k̂ø* (kjød), *k̂øs* (kysse). — Brovst i Ø.-Hanherred: *k̂ön* (kjön, to.**), *k̂yər* (kjøre), *k̂yəb* (kjøbe), *k̂yr* (køer), *k̂yl* (at kyle), *k̂yliŋ* (kylling), *k̂ywəs* (at kyse), *k̂æliŋ* (kælling), *k̂èlər* (kjælder), *k̂èltriŋ* (kjæltring), *k̂ærəst* (en kjæreste), *k̂èrk* (kirke), *k̂ej* (kjende), *k̂iəl* (kjeddel), *k̂ik* (kigge), *k̂ik* (kjed), *k̂isom* (kjedsom), *k̂ist* (kiste); *jan* (gjærne), *jæs* (gæs), *jæst* (gjæst), *jèl* (gjæld), *jèl* (at gilde), *jæm* (gjæmme), *jænwèj* (gjenvej), *ijèn* (igjen), *ijèməl* (igjennem), *jèj* (gjedde), *jerə* (gjerrig), *jil* (et gilde), *ji* (give), *jik* (gik), *jit* (gætte), *jør* (gjöre), *jow*, *jow* (gjorde, gjort), *jøŋ* (at gynge), *jywt* (gift, to.), *fåjywt* (forgift), *bjąj* (begynde), *jøl* (øen Gjøl).

I Østerhanherred (Brovst) træder *ǧ* i steden for *j* i forlyd: *ǧan* (gjærne), *ǧæs*, *ǧør*, *ǧøl*. Det samme skal være tilfældet i

---

*) En portion foder til et kreatur.
**) I Åby siger man *knöw*, i Thise: *dål*.

dele af det østlige Vendsyssel*) (Mosbjerg mell. Hjørring og Frederikshavn).

Almind. jysk er vist *jeqt* (gigt).

vr.

Lydforbind. vr er bevaret i forlyd som *vr* (störstedelen af Jyll.) eller som *wr* (Vendsyssel). I dele af Himmerl. træder *br* i steden i det mindste i nogle ord. — Hvejsel har *vraqsgwos* (vragsgods), *vrę* (vred), *vri̱* (vride), *vrø̱ð* (rode), *vrøsəl* (en rolling**), *vræwəl* (en hønserede). — Himmerl. (Hyllebjerg, Brorstrup, Stenild): *bri̱*, *brę* (vride, vred, to.), *brå̱ð* (rode). Fra Øls er meddelt *vrå̱ð*; fra Gunderup og Torup *ru̱°ð*.

Endnu kan mærkes *tresk* (tærske), *trask*, *troskən* (tarsk, torsken). Formen findes langs Jyllands østkyst vistnok uafbrudt fra Limfjorden til tæt nord for Århus (Lyngby i Himmerl. L., Bjerregrav v. f. Randers, Voldum, Folby og østligere egne). Derimod *tæsk* i Salling (L.), Låstrup; *tẹ̀sk* i Skjørring, Viby. — Formen *træskəl* (tærskel) findes også i de samme egne.

Meget udbredt er *hjalt* (halt) — i vestlige egne *hjålt*. — En stor del af Østjyll. (Viby) har *hə̀n̲* (hjörne). — *hå̱n* (Øsse). Hvejsel har *hjö̱n*.

b) Efterlyden.

I efterlyden bevares *p*, *t*, *k* efter kort selvlyd: *tap*, *stap* (stoppe), *nat*, *dæt̹ər* (datter), *smæk*, *tæk̹ər* (tækker). Ligeledes *f*, *s*, *w* (skriftspr. v), *m*, *n* (= oldn. n), *l* (= oldn. l), *ŋ* (skriftspr. ng): *straf* (straf, straffe), *kafə* (kaffe), *las* (et læs), *haw* (et hav), *kom̲* (komme), *hun*, *tal* (et tal), *oŋ* (ung). —

---

*) „Østligere (henad Frederikshavn) skal der findes en til *c* svarende svag lyd (tenuis), der altså må være = eng. j." Lyngbys optegnelser.

**) Måske skriftspr.-s rolling også udgår fra „rode", et lille barn, der ligger og roder i snavset.

Af lydforbindelser ere følgende bevarede med og uden bindelyd: *pr, tr, wn, wr, wl, ws* (skriftspr. vn, vr o. s. v), *mp, mt, lp, ls, lsk, sk, st, rk*: Exx. *hawn* (havn), *gåwl* (gavl), *somp* (sump), *hwalp* (hvalp), *hals, stærk.*

Medlyden *r* er svag i udlyd såvel efter lang som efter kort selvlyd. I dele af Østjyll. (Søvind, Dover, Tvilum og østligere egne) er den helt borte: *ka* (kar), *smö* (smør) — men *karət, smörət* (karret, smørret). — *dy* (dyr, to.), *dɑə* (en dör), *fø* (et føre) — men *dyrə, dyrəst* (dyrere, dyrest), *dɑrən* (dören), *førət* (føret). — *dætə* (datter), *stekə* (stikker, nut.).

ň, ľ.

Mouilleret n, l (*ň, ľ*) træder i den störste del af Jyll. (Hvejsel) i steden for skriftspr.-s nd, ld (= oldn. nd, nn, tn, ld, ll, æ.-d. tl): *aň, laň, råň, stråň, såň* (and, rand), *blæň* (blande), *åň, håň* (ånd), *buᵒň* (bånd), *uň* (ond), *buň* (bonde), *huň* (hund), *puň* (pund), *stoň* (stund), *ȩň, sȩň, vȩň* (ende), *hiňər* (hænder, flt.), *æňər* (ænder), *bleň* (blind), *beň* (binde); *maň* (mand), *tæň* (tand), *tøň* (tynd), *briň* (brænde), *speň* (spænde), *speň* (spinde); *waň* (vand), *boň* (bund). — Også: *tøň* (tønde), *niň* (nænne), oldn. tunna, nenna. — *åľər* (alder), *måľ* (muld), *kuľ* (kulde), *iľ* (ild); *fåľ* (falde), *kåľ* (kalde), *fuľ* (fuld) *viľ* (vild), *waľ* (valle), æ.-d. watlæ, *naľ* (nælde), æ.-d. netlæ. — Ogsa *åľ* (al), oldn. allr. Mouilleringen er meget fremtrædende i det sydl. Jyll. (s. f. Århus, Silkeborg, Ringkjøbing). I det nordl. Jylland er den mindre tydelig; somme steder er den helt borte, men det er kun pletvis og næppe nogensteds oprindeligt eller blot gammelt.

I Vendsyssel træder *j* i steden for det almind. jyske *ň*. I somme egne (Åby) er den foregående selvlyd nasaleret, men der er sikkert også egne, hvor nasaleringen mangler. Exx. fra Åby: *hąj* (han), *mąj* (mand), *ląj* (land), *strąj* (strand), *tąj* (tand), *ǫj* (and), *brǫj* (brand), *rǫj* (rand), *sǫj* (sand), *wǫj* (vand), *wǫj* (at vande), *bąj* (bande), *blæ̨j* (blande), *ǫj* (ånde), *hǫj* (hånd), *bǫj* (bånd), *uj* (ond), *buj, huj, ruj, muj, suj* (bund, hund), *uj* (unde), *bluj* (blunde), *hujər* (hundrede), *æ̨jər* (ænder),

hæ̨jər (hænder, flt.), *mæ̨jər* (mænd), *næ̨j* (nænne), *bræ̨j* (brænde), *spæ̨j* (spænde *), *dæ̨j* (den), *sæ̨j* (sende), *ræ̨j* (rende), *wæ̨j* (vende), *pę̨j* (pind), *mę̨jər* (mindre), *tø̨j* (tønde), *sø̨jər* (sønder).

Anm. Foran *k̀* er nasalen bevaret: *bañk̀, bañk̀* (bandede, bandet), *blæñk̀, blæñk̀* (blandede, blandet), *wåñk̀, wåñk̀* (vandede, vandet) *næñk̀, næñk̀* (nænnede, nænnet), *bræñk̀, bræñk̀* (brændte, brændt), *bluñk̀, bluñk̀* (blundede, blundet).

Hist og her i Jyll. træder *j* uden foregående nasaleret selvlyd i steden for *ñ*, i det mindste i nogle ord. I Randers- og Hobroegnen (Snæbum) siger man *ajər* (andre), *Ajəs* (Anders), *Rajəs* (Randers). Former som *haj, majən, wajət* (han, manden, vandet) skal findes i nogle sogne, s. f. Århus (Bjerager) og vist også på Helgenæs. På Samsø træder nasaleret selvlyd i steden for *ñ*.

I den större østl. del af Vendsyssel adskilles hak. fra hunkjön ved bortfald af nasalen: *jej* (én), hak., men *jȩ̀n*, huk.; *i lep, lepi* (en læbe, læben), men *ən låp, låpən* (en loppe, -en).

I Djursland (Karleby, Dråby) hedder det ubest. kjendeo. i hak. *i*, i huk. *ən*; det best. i hak. *-iñ*, i huk. *-ən*: *i kat, i spą̊* (en kat, en spade), best. *katiñ, spą̊iñ*, men *ən stį^e n, ən nį^e s* (en stjærne, en næse), best. *stį^e nən, nį^e sən.*

Foran *t* har jysk *ñ, l̀*: *kañt* (kant), *wañt* (vante), *låñt* (langt), *hiñt* (hente), *veñtər* (vinter); *sål̀t* (at salte), *sul̀t* (sult). — Vendsyssel (Åby) har *nk, lk* (eller måske *ñk, l̀k*): *henk̀* (hente), *wænk̀* (vente), *ålk̀* (alt), *alk̀ər* (alter), *sålk̀* (salt), *målk̀* (malt), *pjålk̀* (pjalt), *bȩlk̀* (bælte), *smȩlk̀* (smelte), *k̀ȩlk̀riŋ* (kjæltring), *kalk̀, kalk̀* (kaldte, kaldt), *falk̀, falk̀* (faldt, faldet), *skjȩlk̀, skjȩlk̀* (skjældte, skjældt), s. 64.

*) Jeg har fra Åby optegnet lang selvlyd i disse ord, modsat hvad der ellers er tilfældet i jysk (s. 46, 47). Det er måske urigtigt. Det har været mig vanskeligt at afgjöre, om den nasalerede selvlyd eller den følgende medlyd (*j*) er lang. — Selvlyden er også nasaleret i *ǫ̀j, brǫ̀j, rǫ̀j, sǫ̀j* (and, brand, o. s. v.).

b.

Skriftspr.-s b (= oldn., æ.-d. p) er i dele af Nörrejylland bevaret. I den största del af landet fremtræder det dog som *v* eller som *f* (*v* foran en selvlyd).

Det nordlige Jyll. (Vendsyssel, Hanherrederne, Thy), samt en del af det mellemste Østjyll. har *b*: *skab* (et skab), *gab* (gabe), *skrab* (skrabe), *tab* (tabe), *dròb* (dråbe), *ròb* (råbe), *òbən* (åben), *wabənhust* (våbenhuset), *kub* (kube), *strub* (strube), *døb* (døbe), *løb* (at løbe, et løbe), *søb* (søbe), *swøb* (svøbe), *kyᵉb* (kjøbe), *krøb* (krøb), *hybən* (hyben), *kryb* (krybe), *dyb* (dyb), *flèb* (at flæbe), *slèb* (slæbe), *strèb* (stræbe), *skrèb* (at skråle), *èbəl* (æble), *kèb* (kjæbe ɔ: kind), *sib* (sæbe), *reb* (reb), *greb* (en greb), *kneb, sleb, greb* (kneb, fort. o. s. v.), *grib* (gribe), *pib* (pibe), *slib* (slibe), *strib* (stribe), *wib* (vibe); *skib* (skib), *greb* (et greb), *pebər* (peber), *krøbliŋ* (krøbling), *gabt, ròbt, købt, slæbt* (gabede, gabet, råbte, råbt o. s. v.). Exx. fra Åby. — Former med *b* findes i V.-Hassing og nordligere egne, i Brovst, Vust, Lild, i Østerild, Ræer. Om det samme er tilfældet i det sydlige Thy og på Thyholm er mig ubekjendt.

Også i endel af det mellemste Østjyll. (Viby) er *b* bevaret: *gåb* (gabe), *tåb* (tabe), *skråb* (skrabe), *drob* (dråbe), *wabənsət* (våbenhuset), *kub, strub, slèb, strèb, èbəl* (æble), *grib, pib, løb, søb, støb, swøb, kyᵉb, krøb, dyb, kryb.* Former med *b* findes i Hundslund, Dover, Linå v. Silkeborg (L.), Tvilum, Skjørring, Tilst, men næppe synderlig sydligere, vestligere eller nordligere end en linie gjennem de nævnte steder.

Den största del af Jyll. syd for Limfjorden har *v*: *gåv, skåv* (at skabe), *skråv, tåv, skav* (et skab), *kov* (kåbe), *hov* (håbe), *rov, ovən* (åben), *kuv, slæv, stræv, èvəl, siᵉv* (sæbe), *rev, grev, griv, kniv, piv, sliv, striv, riv, skiv* (skib), *döv, löv, stöv, swöv, stöv, kyᵉv, krøv, dyv, kryv.* Exx. fra Hvejsel. Former med *v* findes i det nordlige Jyll. (s. f. Limfjorden) i Himmerland (Gunderup, Lyngby), i Salling (Selde, L.), på Mors, i Ferring v. Lemvig; i det østl. Jyll. i Virring (s. f. Randersfjord), i Voldum, Skader, Mørke, Ovsted, Søvind, Rårup o. m. fl.

Endel af det sydvestlige Jyll., ligesom Sønderjyll., har *f*: *skaf* (et skab), *gåf, tåf, skråf, drof, slæf, stræf, grif, pif, støf, swøf, døf, kyᵊf, kryf, skif* (skib), *søf* (søbe), *læf* (at løbe). Men *skråvər* (skraber, nut.), *drovər* (dråber). Exx. fra Øsse. Former med *f* findes i Höjen, Grindsted, Lyne, S.-Bork.

Også Djurslund (eller i det mindste en del deraf) har *f*: *gåf* (men *gåvər*, gaber, nut.), *tåf, skråf, skaf* (et skab, flt. *skåf*), *søf* (søbe), *kyᵊf* (kjøbe), *dyf, kryf, slæf, ref* (reb), *gref* (greb), *grif, knif, pif, slif, strif, wif*. Exx. fra Karleby.

Almind. jysk er vist *lep* (læbe). — Den störste del af Jyll. (Hvejsel) har *ræp* (ræbe). — Karbeby: *røb*.

d.

Skriftsprogets d (= oldn., æ.-d. t) fremtræder i nörrej. som 1) *ð*, 2) *r*, 3) *j*, 4) *q* eller 5) er bortfaldet. De geografiske grænser ere meget vanskelige at angive med nöjagtighed.

1) Oldn. t = nörrej. ð.

a) Det sydligste Jyll. (Hvejsel): *fað* (et fad), *mað* (mad), *að* (ad), *fåð* (fade, no.), *gåð* (gade), *håð* (hade), *skåð* (skade ɔ: pica), *plåð* (plade), *boð* (båd), *uᵒð* (våd, to.), *måð* (made), *råðən* (rådden), *fuᵒð* (fod), *muᵒð* (mod), *ruᵒð* (rod), *suᵒð* (sod), *uð* (ud), *stuð* (stud), *kluð* (klud), *knuð* (knude), *tuð* (tude), *bløð* (blød), *søð* (sød), *grøð* (grød), *kjøð* (kjød), *nøð* (nød ɔ: nux), *bøð* (bøde), *møð* (at møde), *bryð* (bryde), *flyð* (flyde), *nyð* (nyde), *eð* (at æde) *grèð* (græde), *sèð* (et sæde), *fiᵉð* (fed), *giᵉð* (gjed), *hiᵉð* (hed), *liᵉð* (at lede), oldn. leita, *sweð* (at svede), *bið* (bide), *slið* (slide), *hwið* (hvid), *veð* (at vide). — Grænsen mod syd er Kolding fjord og på det nærmeste Kongeåen. Syd herfor, altså i Sønderjyll., findes overgangen oldn. t > *r*: *far* (fad), *slir* (slide). Vest på er grænsen mell. *ð* og *r* lidt n. f. Kongeåen, idet ifølge Feilberg *) den ældre generation i Darum siger *blør*. Feilberg angiver **) Sneum å som den op-

*) Plan for en ordbog over jysk folkemål s. 6.
**) Privat meddelelse.

rindelige grænse. I Jærne, Brøndum, Vejrup er former med *r* fuldstændig ukjendte. — Grænsen mod nord er vanskeligere at bestemme. Øst på begynder den mell. Århus og Horsens ved herredsskjellet mellem Ning og Hads herreder. Den vil derpå omtrent følge skjellet mell. Hads og Vor herreder til Horsensfjord. Former med ð har således Nøløv, Odder, Hundslund. — Fra Horsens nærmeste omegn vil grænsen fortsætte sig mod vest og følge Skjern å til Ringkjøbing fjord. ð har Rårup, Ut (L.), Uldum *), Lindeballe, S.-Omme, Lyne, S.-Bork.

b) Det sydlige Djursland. Ålsø syd for Grenå har ifølge Lyngby *flåð* (flad), *blę'ð* (blød), *sęð* (sød), *gręð* (grød). Tved på Mols (L.) har *fað* (fad), flt. *fåð, skåð* (skade), *gåð* (gade), *fuð* (fod), *nęðpels* (nøddepølse**). — Også Nimtofte n. f. Kolindsund (L.) har *flåð, fu'ð* (fod).

c) Himmerland og tilgrænsende egne mod syd, samt Mors og Thy. Fra Himmerland er optegnet former med ð: *fað, flåð, gåð, søð, møð, uð, slið* og m. fl. fra Gunderup, Torup, Stenild, Hørby, Øls, Brorstrup, Hyllebjerg, Lundby. Falslev og Harritslev mellem Mariager og Randers fjorde har ifølge Lyngby *ð*: *fað,* flt. *fað, gåð, skåð, hi'ð* (hede ɔ: varme), *uð*. Det samme gjælder vistnok også Rougsø herred s. f. Randers fjord, og måske hele strækningen til Sønderherred og Mols. Mors og Thy (men ikke Thyholm) har *ð*: *fað* (et fad), *flåð, råðən* (rådden), *ru°ð, su°ð, kluð, bryð, eð* (æde) og fl. Exx. fra Rær. D. s. i Stagstrup (L.) og Lild.

2) Oldn. t = nörrej. *r*.

a) En stor del af det vestlige Jyll., nemlig strækningen mell. Skjernå og Limfjorden samt Thyholm: *mar, far, stur, grør hwir* (mad, fad, stud, grød, hvid). Exx. fra Estvad. — Former med *r* findes i Salling, Ørre, Skjern og vestligere egne.

b) En del af Øst- og Midtjyll., nemlig strækningen Århus —Viborg. I Vejlby tæt n. f. Århus siger man *ət far kjørmar* (et fad kjødmad). D. s. har man også tidligere sagt i Viby,

*) Også Nim har *ð*, hvis jeg her tör stole på mine optegnelser.

**) Pølse af oxeblod.

men her siger man nu *ət faj kjøjmaj* *). Former med *r* findes nu i Elsborg, Serup og Lysgård s. f. Viborg.

c) Det nordøstligste Djursland (Karleby): *rårən* (rådden), *suᵒr* (sod), *far* (fad), flt. *får, går* (gade). — Ifølge Lyngby findes *r* i Kastberg og østligere egne, „mod nord og øst til Kattegat, mod syd til Kolindsund".

3) Oldn. t = nörrej. *j*.

En stor del af Østjyll. (Søvind): *maj* (mad), *gòj* (gade), *flòj* (flad), *søj* (sød), *uj* (ud), *ej* (æde), *slij* (slide) o. s. v. Former med *j* findes i Gangsted, Ovsted, Dover, Adsløv, Ormsløv, Tilst, Skjørring, Tvilum, Sejling, Sinding, Tønning, Østbirk, Lundum, Hansted, Væhr.

4) Oldn. t = nörrej. *q*.

Malling, Beder og måske tildels Mårslet sogn s. f. Århus, men næppe andre steder. Exx. fra Malling: *maq* (mad), *faq* (fad), *måq* (måde), *moq* (mod), *soq* (sod), *roq* (rod), *ruᵒq* (rode), *fløq* (fløde) o. fl.

5) Medlyden helt forsvunden.

a) Vendsyssel (Åby): *fa* (fad), *flå* (flad), *gò* (gade), *røn* (rådden), *kø* (kjød), *bø* (bøde), *grè* (græde), *e* (æde), *hwi* (hvid), *sli* (slide) o. fl.

b) En del af strækningen Århus—Randers: Skader, Voldum, Virring, Halling (L.).

Skriftsprogets ubetonede endelse -et er bevaret som *-ət* i det sydlige Jylland. Sprogarterne i det nordlige Jyll. have eller forudsætte *-əð*. Den er 1) det bestemte kjendeord i intetkjön ental (brevet), 2) fortids till.-forms endelse ved svagtböjede udsagnsord (snakket **), 3) adjektivendelse (broget). Hertil kommer endnu på jysk 4) fortidsformen af svagtböjede

---

*) Århus nærmeste omegn frembyder exx. på alle overgange. N. f. Århus: *ət far kjørmar* (Vejlby), *ət fa kjøma* (Halling). S. f. Århus: *ət faj kjøjmaj* (Tranberg), *ət faq kjøqmaq* (Malling), *ət fað kjøðmað* (Nøløv).

**) Som alt omtalt (s. 9) har i den allerstörste del af Jylland fort.-til.-f. af udso. af den stærke böjning *-ən* i större omfang end skriftsproget. En særlig intetkjönsform findes ikke: *bröwət æ skröwən* (brevet er skrevet), Søvind.

udso., der forudsætte endelsen -ede: *snakət* (snakkede), Søvind, 5) navneordendelsen -ed i skriftsproget: *mǫnət* (måned).

Endelsen *-ət*: *bröwət* (brevet), *lywsət* (lyset), *laṅət* (landet), *laṃət* (lammet), *hywlət* (hjulet), *husət* (huset), *sörət* (sørgede, sørget), *brǫqət* (broget), *mǫnət* (måned), *frèmət* (fremmed). Exx. fra Søvind. Grænsen begynder ved Kattegat n. f. Århus. Den er angivet mig at være n. f. Kalø vig mellem Thorsager og Mørke. Meget langt her fra kan den i hvert fald **ikke** være, da hverken Mols eller Sønderherred i Djursland høre ind herunder. Sønder-Hald herred er rimeligvis delt (Skader, Virring har *-ət* *). Fra Randers nærmeste omegn (Bjerregrav har *-ət*) må grænsen fortsætte sig til den nærmeste omegn af Viborg (Lysgård: *-ət*). Vest for Viborg må den tage en noget sydligere retning; i Vestjyll. er den nemlig sydligere end Ørre og Staby (L.). — S.-Omme, Lyne, S.-Bork har *-ət*. Det nordlige Jyll. har eller forudsætter *-əð*. 1) *-əð* har den störste del af Djursland (Rougsø h. iberegnet), Himmerland (Skelund, Hørby, Snæbum, Låstrup og nordligere egne), Mors, Thy. 2) *-ər* har det nordl. Vestjyll. s. f. Limfjorden: *snakər* (både „snakker", „snakkede" og „snakket"), Salling. Staby d. s. (L.). 3) *-ə* har Vendsyssel: *fąə* (fadet), *ląjə* (landet), *laṃə* (lammet, no.), *mǫnə* (måned), *brǫqə* (broget), *tæpə* (tappede, tappet). Exx. fra Åby.

Anm. I de nordøstligste egne af Jyll. sammentrækkes det best. kjendeo. med navneordet til én stavelse, når stammeudlyden er kort selvlyd eller *l, n, m, s*: *fat* (fadet), *køt* (kjødet), *hwòt* (hovedet), *gwòlt* (gulvet), *følt* (føllet), *hjönt* (hjörnet), *bånt* (barnet), *laṅk* (landet), *laṃt* (lammet), *hukst* (huset), V.-Hjermidslev i Vendsyssel og østligere egne. I det østligste Himmerl. (Hellum h.) findes lignende sammentrækninger: *jąnt* (jærnet), *wånt* (vandet), *hwòlt* (hullet), *laṃt* (lammet), *sœmt* (sømmet), *hust* (huset); derimod i det vest-

*) Hos L. Warming (Det jydske Folkesprog s. 261—62) findes en sprogprøve fra S.-Hald h. Her findes *-ət*. Uheldigvis mangler angivelsen af sognet, men det er vel fra Ø.-Alling, hvor Warming var præst.

ligere liggende Hornum herred: *janəð, wånəð, hwòləð, laməð, sæməð, husəð*. Exx. fra Lyngbys håndskrift. — Sammentrukne former findes vistnok uafbrudt langs østkysten lige til Mols, men derimod ikke s. f. Århus. Tved på Mols (L.): *fat* (fadet), *hunt* (hornet), *jænt* (jærnet), *hwålt* (hullet), *hust* (huset).

Skriftspr.-s d (= oldn. ð) falder bort eller bliver til *j*. Den störste del af Jyll. (Hvejsel) har *lå* (en lade), *stå* (stade*), *skå* (skade), oldn. skaði, *spå* (spade). — En enkelt vestjysk egn (Stadil n. f. Ringkjøbing) har *låj* eller måske *låi*. — En østjysk egn (Mørke) har *spòj, lòj* (spade, lade). — Fremdeles fra Hvejsel: *blå* (blad), *glå* (glad), *sal* (saddel). — I det mellemste Østjyll. (Søvind): *blaj, glaj, sajəl*. — I Hvejsel kan det også hedde *glað*, men formen må være nylig overført fra skriftsproget. Af samme beskaffenhed må formen *woð* (vade) være. Den störste del af Jyll. har *wòj* (Viby), *wå* (Himmerland). — Almind. er *får* (fader). — *ro* (råd), *tro* (tråd), *blo* (blod), *gu°* (god), *mu°* (moder), *broə* (broder). — Hvejsel har *båð* (bud), *huð* (hud), men de fleste andre steder (også hvor oldn. t fremtræder som ð) hedder det *bòj, huj*. — *rø* (rød), *brø* (brød, no.), *dø* (død, to.), *nø* (nød ɔ: trang), *glø* (glød), *blø* (at bløde ɔ: flyde med blod), *fø* (føde), *nø* (nøde), *ø* (øde), *gy°* (gøde), *grø* (grøde), *sty* (at støtte), oldn. styðja. — Himmerland (L.) har *brøj, nøj, døj, bløj* (brød, nød, død, bløde), men *rø, ø, nø* (rød, øde, nøde). — *by* (byde), *ly* (lyde ɔ: adlyde, lytte), oldn. hlýða, *se* (sæd), *spe* (spæd), *gle* (glæde), *trèj* (træde), *slè* (slæde), *bre* (bred, to.), *be* (at bede), oldn. biðja, *le* (led, no.), *sme* (en smed), *ve* (ved, fho.), *mè* (med), *li°* (led, to.), *hi°* (hede), oldn. heiðr, *re* (en rede, at rede), *ni°r* (ned), oldn. niðr, *stèj* (sted), *si* (sid), *ti* (tid), *vi* (vid), *kli* (klid), *gli* (glide), *ri* (ride), *si* (side), *skri* (skride), *vri* (vride), *li* (lide), oldn. líða.

Skriftspr.-s d (= oldn. dd) bliver i nörrej. regelmæssig *j*. Hvejsel har dog også her en del uorganisk dannede former: *åð* (od), *bråð* (bråd), men *rèj* (ræd). — Det mest udbredte i ondre egne er *òj, bròj, ræj*. — Derimod har Hvejsel *gjèj*

*) I Hvejsel kan det også hedde *låq, ståq*.

(gjedde). — Herhen høre fortidsformer som *ströj, ströj* (strøede, strøet), *töj, töj* (tøede, tøet), *öj, öj, föj, föj, nöj, nöj* (ødte, ødt o. s. v.), *glöj, glöj* (glødede, glødet), *skjej, skjej* (skete, sket), *snej, snej* (sneede, snet), *brej, brej* (bredte, bredt), *rèj, rèj* (redte, redt). — Hvejsel har *flåð, flåð, spåð, spåð* (flåede, flået), men det almind. jyske er *flåj, flåj, spåj, spåj.*

Anm. Sprogarten i Hvejsel er på dette punkt (oldn. ð = jysk „, *j*; oldnord. dd = jysk *j*) uregelmæssigere end de fleste andre jyske sprogarter, jeg har undersøgt. At *ð* her skulde være bevaret fra gammel tid f. ex i *huð*, oldn. húð, anser jeg for en fuldstændig urimelighed. Snarere vilde jeg være tilböjelig til at antage, at spiranten (i ord med ð i oldn.) en gang har været forsvunden af det talte sprog overalt i Danmark. Når den nu findes i så stort omfang i det dannede sprog og der fæstner sig i stadig flere ord *), da kunde dette skyldes indflydelse fra det skrevne sprog, der kun i ganske enkelte ord har opgivet d (= gl.-d. dh, d, æ.-d. th, oldn. ð), f. ex. bie, oldn. bíða, blære, gl.-d. blædhre, æ.-d. blæthræ, oldn. blaðra. Den nuværende skånske almuedialekt synes helt at have bortkastet oldn. ð **) endog i fortidsformer som *taka* (takkede), oldn. þakkaði.

Oprind. ðr fremtræder i jysk som *jr* efter *æ* (*è*): *lèjər* (læder), *vèjər* (vejr), *klèjər* (klæder), *vèjər* (en vædder), *blèjər* (blære).

Anm. Det hedder også *bèjər* (bedre), skjøndt oldn. betr. — Ordet må i dansk tidlig have antaget spirant. Derpå tyder formen bær, der kan findes i gl.-d. ***). Også bornholmsk har *bær* (bedre), ligesom *vær* (vædder, vejr) *lær* (læder), *klær* (klæder).

---

*) I ord som spade, vid, ride, klæder er udtalen uden spirant som bekjendt endnu temmelig almindelig i omgangssproget.

**) Her er oldn. t efter en selvlyd bevaret som *d*. Også i bornholmsk er oldn. *ð* forstummet; oldn. t bliver her *ð*.

***) „De seglde bær frem oc kaste vd igen oc funde femten fagne dyb.“ Christiern Pedersens oversættelse af Det nye Testamente, Apostlenes gjerninger 27, v. 28.

Endnu må mærkes ordet *hèjn* (hen, bort), gl.-d. heden, hedhen, oldn. heðan. Formen findes på Mols (Thorsager, Dråby). Det almind. (Mørke, Hvejsel) er *hèn*.

g, x.

Skriftspr.-s g (= oldn., æ.-d. k) er i jysk bevaret som *q*: *baq* (bag), *saq* (sag), *åq* (age), *småq* (smage), *kråq* (krage), *låq* (låg), *loq* (låge), *toq* (tåge), *woq* (at våge), *wåq* (en våge), *boq* (bog), *koq* (koge), *kroqət* (kroget), *moq* (muge), *uq* (uge), *sluq* (sluge), *øq* (øge), *søq* (søge), *øq, høq, løq, røq* (øg o. s. v.), *fyq* (fyge), *stryq* (stryge), *iᵉq* (eg), *liᵉg* (leg), *stiᵉq* (stege), *niᵉq* (neg), *riq* (rig), *piq* (pige). — Ligeledes i indlyd: *løqəl* (en nögle), oldn. lykill, *søqn* (sögn), oldn. sýkn, *noqəl* (et nögle).

Undtagelser ere *ta* (at tage), *taw* (tag ɔ: et ryk). Den större østl. del af Jyll. (Hvejsel, Holsted, Tønning, Lysgård, Åby) har *aqər*. Det vestlige Jyll. (Vejrup, Ørre, Salling) har *awər*.

Skriftspr.-s g (= oldn. gg) er jysk *q, k*: *hoq* (hugge), *vuq* (vugge), *byq* (bygge), *skyq* (skygge), *doq* (dug), *leq* (ligge) *teq* (tigge). — *èq, skèq* eller *æk, skæk* (s. 47), *røk* (en ryg), *byk* (byg). — En stor del af Vestjyll. (Hvejsel) har også *syk* (syg), *myk* (en myg).

Oldn. g bevares i skriftspr. eller bliver v (ɔ: v, w) efter „hårde“, j efter „bløde“ selvlyd, eller bortfalder. I jysk fremtræder det som *w* (eller bortfalder) efter *a, å* (*ò*), *u, ö* (*ø̀*), *ø, y* *), som *j* efter *æ* (*è*): *slaw* (slag), *draw* (at drage), *hawl* (hagl), *nawəl* (nagle), *mawər* (mager, to.); ligeledes *plaw* (plage), *klaw* (klage), *jaw* (jage), *swawə* (svoger), *bedraw* (bedrage); *ròw* (rug), *tròw* (trug), *bòw* (bue), *flòw* (flue), *lòw* (lue), *fòwl* (fugl). — Vejrup: *böw* (böje), *böwəl* (böjle), *döwn* (dögn), *löwn* (lögn), *hyw* (höj), *yw* (öje), *nyw* (nöje). — *su* (suge), *nèjl* (negl).

---

*) Samt efter *æ, e, i* i sprogarter (Hvejsel), der have *æw, ew, iw* svarende til det almind. jyske *öw, øw, yw*.

Det hedder *daw* (dag) eller *då, da* (s. 22). — Almind. er *w* i *daw*, flt., *dawlə* (daglig), *dawəs* (dages).

Skriftspr.-s x fremtræder som *ws, js*: *saws* (sax), *aws* (ax, Vendsyss.: Åby), *wòws* (vox, Karleby), *bòwsər* (buxer); *væjs* (voxe), *sèjs* (sex). — Former som *wòqs, òqs* (vox, ax) skyldes næppe organiske udviklinger. — Skriftspr.-s gt fremtræder efter *a*, som *wt, jt, k, t*, efter *å* (*ò*) som *wt*, efter de øvrige selvlyd som *jt, k, t*.

Det sydvestl. Jyll. (Vejrup) har *awt* (agt), *mawt* (magt), *mawt* (magte), *sawt* (sagtens). Det nordøstl. Jyll. (Hvejsel) har *ajt, majt, majt, sajt*. — Former med *wt* findes i Øsse, Lyne, S.-Bork. — Former med *jt* i S.-Vilstrup n. f. Koldingfjord, Egtved, S.-Omme, Stadil. — Den större sydvestl. del af Jyll. (Hvejsel) har *slawt* (slagte); således i Viby, Ørre. Det nordøstl. Jyll. (Mørke) har *slajt*; således i Stenild, Hyllebjerg, Lundby.

Det hedder (Hvejsel) *bòwt* (bugt), *lòwt* (lugt). — Almind. er vist *slèjt* (slægt), *dèjt* (digte ɔ: opdigte), *hèjt* (hægte), *nèjt* (nægte), *sèjt* (sigte *), *trèjt* (en tragt), *löjt* (lygte), *röjtə* (en røgter), *frøjt* (frygt). — Ligeledes *løjt* (lugte), s. 42.

I Vendsyssel (Åby) træder *k* i steden for det almind. jyske *jt*: *ak* (agt), *mak* (magt), *sak* (sagtens), *slak* (slagte), *løk* (lugte), *røk* (røgte), *røkər* (en røgter), *løk* (lygte), *nèk* (nægte), *slèk* (slægt, at slægte), *hæk* (hægte). — I Thy (Rær) træder *t* i steden: *mat* (magte), *mat* (magt), *sat* (sagtens), *trat* (tragt), *løt* (lugte), *hèt* (hægte).

Foran *t* bortfalder k i fortid og fortids lill.-f. af udso. som *trot, trot* (trykkede, trykket), *rot, rot* (rykkede, rykket), *stråt, stråt* (strakte, strakt), *råt, råt* (rakte, rakt), *tøt, tøt* (tykte, tykket), oldn. þótti, þótt.

ft.

Skriftsprogets ft fremtræder i jysk som *wt*: *skawt* (skaft), *awtən* (aften), *håwt* (en hofte), *låwt* (loft), *tåwt* (toft), *giwt*

*) Sigte mel.

(gift, bio.), *giwt* (at gifte), *skrœwt* (skrift), *rœwt* (rift), *drœwt* (at drifte *), *lœwt* (at løfte).

j.

Foran *s, st* indskydes *j* i dele af Jyll. Salling, Mors, Estvad, Fjendsherred har *glajs* (glas ɔ: et drikkeglas **). — Hvejsel: *glas.* — Hvejsel har *èjsə* (isse, esse ***), *grèjs* (græs), *blèjs* (blæse), *hèjsəl* (hassel).

Det sydl. Jyll. (Hvejsel) har *nèjs* (næse); således i Lindeballe, Holsted og sydøstligere egne. Den större nordl. del af Jyll. har *niᵉs*; således i Hansted, S.-Omme, Vejrup, samt nordligere og vestligere egne. — Om den geografiske fordeling af formerne *hèst, hèjst* s. 46.

rt, rl, rs, rsk, rst.

Foran *t, l, s* bortfalder r: *wot* (vorte), *pwot* (port), *swot* (sort, to.), *wot* (ølurt), *hjòwt* (hjort), *fjòwtən* (fjorten), *lat* (lærred), af en ældr. form lært, *twat* (tvært ɔ: tværs), *at* (ært), *hjat* (hjærte), *œwt* (urt ɔ: herba), *stœwt* (styrte). — Himmerl.: *høt* (hørt †). — *kål* (karl), *fålə* (farlig), *folo* (fårelår). *kås* (kors), *vœst* (værst), *føst* (først), *tøst* (tørst), *fèsk* (færsk), *tèsk* (tærske), *basəl* (barsel).

Anm. I enkelte ord forekommer *rt* i visse dialekter, men det er i nylig optagne ord: *smèrt* (smerte), *kòrt*, to. ††), *kòrt* (spillekort †††); *èrtər* (ærter), Hjerm og Ginding herreder.

rn.

Lydforbindelsen rn er ikke jysk. Den störste del af Jyll. (Hvejsel) bortkaster r: *bån* (barn), *gån* (garn), *skån* (skarn),

---

*) Drifte gryn.

**) „Glas" som sammenligningsnavn hedder i Salling og næsten overalt *glar.*

***) Smedeesse.

†) Den störste del af Jyll. har *hør, hor, hoə.*

††) Det jyske ord er *stakət.*

†††) Den jyske form af dette ord (*kwòt*) bruges dog i Himmerl.

ån (arne), *jan* (jærn), *gjan* (gjærne), *kjan* (kjærne), *stjan* (stjærne), *hjanə* (hjærne), *taniŋ* (tærning), *kwan* (kværn), *ton* (tårn), *onə* (orne), *muᵒn* (morgen), *kuᵒn* (korn), *tuᵒn* (torn), *hwon* (horn), *hjøn* (hjørne). — Det nordlige Vestjyll. (Rær) bortkaster n: *bår, går, skår, årstə* (arnested), *jar, gjar, kjar, stjar, tar* (tærne), *kwar, wori* (orne), *mår* (morgen), *kuᵒr, tuᵒr*. — Almind. er dog vist *huᵒn* (horn). Former med *r* findes i Lild, i Salling, Estvad, Sevel, Borbjerg, Mejrup, Måbjerg, Husby (L.). — Former med *n* findes i Vust, i Himmerland, i Kobberup, Fly, Dagbjerg, Ørre, Tvis, Bur (L.), Vedersø. — Grænsen mell. *bår* og *bån* vil altså på det allernærmeste være Hanvejle, Hvalpsund, Skivefjord, Skiveå, Storåen.

Den större sydlige del af Sønderjyll. har *rn* som skriftspr. Sprogarterne i det nordligste Sønderjyll. stemme overens med nörrej. Vest på er skjellet mellem Rejsby og Skjerbæk s. f. Ribe. I Rejsby hedder det: „*go mån, ka æ't lån jæ kjæn? — jow de ka do gjæn; dæn stær ur ve æ østərhusjön*“. — I Skjerbæk hedder det: „*go mårn, ka æ'ňt lån jæ kjærn? — jow de ka do gjærn; dæn stær ur ve æ jøstər husjörn*“. (Godmorgen, kan jeg ikke låne jer kjærne? — Jo, det kan du gjærne; den står ude ved det østre hushjörne).

I en del af det nordøstlige Jyll. (det østlige Himmerland, Hobro- og Randersegnen, Djursland) forsvinder udlydende *r* af navneord ved tilföjelsen af det best. kjendeord. Rodselvlyden forkortes: *gån* (gården), *jån* (jorden), Gunderup, Torup, Harritslev (L.), Årsløv, Tved (L.) og østligere egne. Den ubest. form er *gor* eller *gòr, jor*. — *fån* (fårene), Tved på Mols (L.). — *kjøn* (køerne), Helgenæs.

nk, nt.

I det langt overvejende antal af ord stemmer jysk med skriftsproget (*ŋk, ňt* *), f. ex. *bèŋk* (bænk), *veňtər* (vinter). — Den större nordøstl. del af Jyll. (Hvejsel) har *søk* (synke), oldn. søkkva. — Det sydvestligste Jyll. (Vejrup) har *søŋk*. — Det hedder *båŋk* (en banke), Gunderup, Torup. — *bak*, Viby,

*) Vendsyssel *nk* eller *ňk*.

mangfold. st. — *klet* (klinte), meget almind. — Mærkelig er formen *teñt* (tidt) fra Thy (Rær). — L: *tint* (Stagstrup). — Vestjyll. (Hvejsel) har *et* (ikke). Østjyll. (Viby): *it.* Djursland (Karleby, Ørsted): *eñt.* Vendsyssel (Åby): *enk.*

Stødtone og mangel af stødtone.

Stødtone findes ikke ved *lk, łt, lp, ls, lsk, lst, ŋk* (skriftsproget nk), *ñt, nsk, nst, mt, mp, ms* (s. 9). — I det mindste nogle sprogarter i Djursland danne dog en undtagelse herfra. — Det almind. jyske er altså: *kalk, tèłt* (telt), *hjèlp* (hjælp), *puls, falsk, frælst, bèŋk* (bænk), *kañt* (kant), *fransk, konst* (kunst), *ramt,* fort. till.-f., *klomp* (klump), *groms* (grums). Stødtonen mangler endvidere i *höns, vèj* (vej).

Vestjysk (Hvejsel) har stødtone ved *k, t, p, ŋk* (skriftspr. nk), *ñt, mt, mp, lk, łt, lp, rk, rp, wt, vt, jt, qt* *) foran en endelse, og hvor en endelse er bortfalden: *nak* (nakke), *bræk* (brække), *kat* (katte), *byt* (at bytte), *fløt* (flytte), *sèt* (sætte), *søtən* (sytten), *möt* (mødte), *pot* (putte, puttede), *git* (gætte), *wot* (vorte), *stap* (stoppe), *vep* (vippe ɔ: ax), *stapət* (stoppede, stoppet), *boŋk* (at banke), *loŋkən* (lunken), *wañt* (vante), *hiñt* (hente), *uñt* (undte), *drömt* (drømte), *lamp* (lampe), *kalk* (kalke), *selkə* (silke), *ståłt* (stolte), *vèłt* (vælte), *hjèlp* (hjælpe), *kjerk* (kirke), *størk* (styrke), *harp* (grusharpe), *skawt* (skafter flt.), *slawt* (slagte), *læwt* (at løfte), *æwtər* (urter), *stöpt* (støbte), *nèjt* (nægte), *sajt* (sagtens), *baqt* (bagte), *søqt* (søgte). — Stødtone findes i den störste del af Jyll. i *hamər* (hammer), *somər* (sommer), *gaməl* (gammel), *heməl* (himmel), *dåwən* (doven), *råðən* (rådden).

---

*) Samt *rt* i låneord.

Tilbageblik.

I det foregående er fremstillet lydforholdet i nörrejysk, såvel det, hvori sprogarten stemmer overens med skriftsproget, som det, hvori den afviger derfra. Tillige har jeg søgt at påvise dialektforskjellighederne indenfor nörrejysk, samt disses geografiske områder. Til stedsangivelser er kun benyttet kirkesogne, og jeg har stadig valgt de mest oplysende med hensyn til bestemmelsen af grænserne mellem de lydlige fænomener. — Resultaterne af denne afhandling kunne sammenfattes under følgende punkter: a) Den nörrejyske sprogarts overensstemmelse med skriftsproget. b) Den nörrej. sprogarts afvigelser fra skriftsproget. c) Nörrejyske sprogarter.

a) Fælles for alle nörrej. sprogarter og skriftsproget er følgende.

1) Kort *a* foran *k, t, p, m* (= oldn. m, mm), *ň* (= oldn. nn), samt i en del andre tilfælde: *hak* (hakke), *kat, knap* (at knappe), *lam, to., skam, mań* (mand), *kalk, hawər* (havre), *saws* (sax), s. 14, 15.

2) Langt *å* i *måð* (måde), *rå* (råde), *år* (åre, vena), s. 16.

3) *jæ (jè)* i *hjælp* (hjælpe), *bjælk* (bjælke), s. 25.

4) Kort *å (ò)* undtagen foran *m, n, ð, j*: *råk* (rok), *kråp* (krop), *låwt* (loft), *stålt* (stolt), *fòlk* (folk), *skåw* (skov). s. 33.

5) Kort *o* undtagen foran *ŋ* (skriftspr. ng), *wt* (skriftspr. gt), *ws* (skriftspr. x): *slok* (slukke), *bosk* (busk). — Overalt dog *oŋ* (ung), s. 41—42.

6) Kort *u* undtagen foran *ň* (skriftspr. nd): *ful* (fuld), *huð* (hud), s. 41.

7) Langt *u* undtagen foran *n, l, s* samt i udlyd: *du* (due), *bruq* (bruge), s. 41—42.

8) Kort *æ (è)* foran *k, j, jt* (skriftspr. gt), *ŋ* (skriftspr. ng), *ľ* (oldn. ll), og enkelte andre: *bræk* (brække), *vèj* (vej), *nèjt* (nægte), *drèŋ* (dreng), *fèľ* (fælde), s. 45.

9) Langt *æ (è)* i det overvejende antal af ord: *hæl* (hæl), *bèr* (bære), *stræv* (stræbe), s. 45.

10) Kort *e* undtagen foran *wt* (skriftspr. ft), *jt* (skriftspr. gt): *sme* (en smed), *beň* (binde), *mest* (miste), s. 49, 51.

11) Langt *e* foran *v* (skriftspr. b), samt enkelte andre tilfælde: *rev* (reb), *snes, gren,* s. 49.

12) Kort *i* undtagen foran *wt* (skriftspr. ft): *gi* (give), *iľ* (ild), *spiľ* (spilde), *pisk,* s. 51.

13) Langt *i* undtagen foran *w* (skriftspr. v): *hwið* (hvid), *piq* (pige), *hwil* (hvile), s. 52.

14) Forlyden undtagen k, g, hj, hv, v, vr; — s. 60—63.

15) Efterlyden undtagen ld, nd, lt, nt (s. 64—65), b, d, g, x, (s. 66—74), ft (s. 74), rt, lt, rs, rn, s (s. 75, 76).

b) Fælles for alle nörrejyske sprogarter, men afvigende fra skriftsproget er følgende:

1) *a* i *stap* (stoppe), s. 14; *fram* (frem), s. 15; *sparə* (spurv), s. 29; *a, å* i *naqən, nåqən* (nøgen*), s. 21; *lat* (lægte), s. 5.

2) Kort *a* i *gal* (gal, to.), *al* (alen), *mawər* (mager), *aqər* (en ager) og enkelte andre, s. 15.

3) Kort *å (ò)* i *òľ* (al), *òlər* (alder), *gåwl* (gavl), *dåwər* (davre), og enkelte andre, s. 15.

4) Langt *å* foran *ð* (oldn. t), *n, r, s, st, n* (skriftspr. rn), *l* (skriftspr. rl), *t* (skriftspr. rt): *flåð* (flad), *mår* (mare), *rås*

*) Formen naghen er meget almind. i gl.-d. Den ligger tillige til grund for de fynske former *navən, naən.*

(rase), *fåst* (at faste), *bån* (barn, *kål* (karl), *påt* (part). Fremdeles i *får* (fader), *mål* (pingere), *betål* (betale), s. 15—16.

5) Langt *å* i *kåst* (kaste), *åsk* (aske), s. 16.

6) *å, ò* (langt og kort) foran oldn. ð (jysk „, *j, q*), *spå, spåj, spòj* (spade), *lå, låj, lòj, låq* (en lade), s. 21, 71.

7) *ja, jå* i *hjat, hjat, hjåt, hjåt* (hjærte), *gjar, gjår* (gjær), *kjar, kjår* (et kjær), *fjar, fjår* (fjærde). Det er muligt at også *gjal, gjål* (gjæld), *sjaløn, sjåløn* (sjælden) er almindeligt, og at *sjèløn* er overført fra skriftspr., s. 25. — *jæ* (*jè*) i *mjælk* *) (mælk).

8) Langt *o*, hvor skriftspr. har langt å i næsten alle ord: *tro* (en tråd), *hor* (hår), *nol* (nål), s. 27.

9) *o* i *mol* (male ɔ: molere), s. 27.

10) Omlyd (*æ, è*) i *læp* (lap), *mæl* (måle), *blæn, blæn* (blande), *dætør* (datter) s. 29—31.

11) *wå* (*wò*), *wo, u°, å* (*ò*), hvor skriftspr. har u (efter udtalen u, o), men oldn. o: *hwål* (*hwòl*), *hwol, hål* (et hul), s. 33, 34.

12) *å* (*ò*) i *tåre* (tørv), s. 33.

13) Kort *å* (*ò*) foran *w* (skriftspr. v, oldn. f): *såw, sòw* (sove), *dåwøn* (doven), s. 35.

14) *å* i *skålør* (skulder) *dåk* (en dukke), s. 41.

15) Langt *o*, hvor skriftspr. har langt å (skrevet o, å), foran *q* (skriftspr. g, oldn. k): *boq* (bog), *koq* (koge), *toq* (tåge), s. 35.

16) *u°* (*u*) — forkortet *wå* (*wò*) *wo* —, hvor skriftspr. har langt o, foran *s, st*: *hu°s* (hose), *hu°st* (hoste); ligeledes *sku°l* (skole), s. 36, 37. — Den forkortede form (*wå, wo*) er almindelig, også i østlige sprogarter, der have langt *o* foran *ð* (oldn. t), *n* (skriftspr. rn), *l*.

17) *wå, wo, wu* i *wòrøm, worøm* (orm), *wòjønsda, wonsda* (onsdag), *wòst, wust* (ost), s. 34, 39.

18) *o* foran *m, n*, hvor skriftspr. har å (skrevet o): *somør* (sommer), *plom* (blomme), s. 35.

---

*) En form Mjölk (F. Dyrlund: Udsigt over de danske Sprogarter, s. 11) existerer næppe i jysk.

19) *å* (*ò*), hvor skriftspr. har u, o (skrevet u), foran *w* (oldn. g), *ws* (skriftspr. x): *flòw* (flue), *bòwsər* (buxer), s. 35, 41.

20) *a, å,* hvor skriftspr. har æ foran *l, n* (skriftspr. rn), *r, t* (skriftspr. rt) i en del ord: *nal* (nælde), *kwan* (kværn), *war* (værre), *swat, swåt* (sværte), s. 26, 45.

21) *i,* hvor skriftspr. har æ i *git* (gætte), *skip* (skjeppe), s. 47.

22) *e* i *eð* (æde).

23) *iᵉ* — forkortet *jæ* (*jè*), *je* —, hvor skriftspr. har langt e, foran *ð* (oldn. t.), *q* (oldn. k), *l, r*: *fiᵉð* (fed), *stiᵉq* (stege), *hiᵉl* (hel), *miᵉ(r),* mere, s. 49. — Den forkortede form (*jæ, je*) er almindelig, også i østlige sprogarter, der have langt *i* foran *n* samt i udlyd, s. 50.

24) *èjt,* hvor skriftspr. har igt: *sèjt* (sígte), s. 52, 74.

25) Selvlydsforkortelse foran *w* (skriftspr. v, oldn. f): *röw, ræw* (ræv), *skjöw, skjæw* (skjæv), s. 48; *löwər, læwər* (en lever), s. 50; *lyw, liw* (liv), s. 52; *döw, dæw* (døv), s. 54, 55; *lyw, liw* (lyve), s. 59. — De få undtagelser findes s. 21, 48.

26) Foran *ñ* (oldn. nd) forlænges de „hårde" selvlyd (skriftspr. a, å = nörrej. *å, o, uᵒ,* s. 19, 28; skriftspr. o, u = nörrej. *u,* s. 24, 41): *såñ, soñ* (sand), *håñ, hoñ* (hånd), *boñ, buᵒñ* (bånd), *uñ* (ond), *buñ* (bonde), *suñ* (sund).

27) *e* i *dep* (dyppe), *drep* (dryppe), s. 59. — *å, o* i *nåqəl, nåqəl, noqəl, noqəl* (et nögle), s. 58.

28) *i, ej* i *spi, spej* (spy), *spiflòw* (spyflue), s. 59.

29) *h* udtalt foran *w* (skriftspr. v) og *j*: *hwa* (hvad), *hwið, hjanə* (hjærne), s. 61. — Dette opstilles som almind. nörrej., skjønt det ikke findes i de forhenværende slesvigske sogne s. f. Kolding.

30) *w* foran *a, å* (*ò*), *o*: *wañ* (vand), *wom* (vom), s. 61. — Ikke i Koldingegnen.

31) *kw, tw, dw, sw,* hvor skriftspr. har kv., tv, dv, sv: *kwæl* (kvæle), *tweŋ* (tvinge), *swin, swyn* (svin), s. 61.

32) *p* i *lep* (læbe); *p, b* i *ræp, røb* (ræbe), s. 67.

33) Oldn. ð forsvundet eller blevet *j**): *lå, låj, lòj* (en lade), s. 71; *bla, blå, blå, blå, blaj* (blad), s. 20, 71; *sål, sajəl* (sadel), s. 29, 71; *wå, wåj, wòj, woj, wuj* (vade), s. 24, 71; *rå* (råde), s. 16; *tro* (en tråd), s. 27, 71; *bòj* (bud), *huj* (hud), *bruj* (en brud, L.); *kle, klæj* (klæde), *gle, glæj* (glæde), *træj, trèj* (træde), *hie* (hede, oldn. heiðr), *stèj* (sted), *nier* (ned, oldn. niðr); *hèn, hèjn* (hen, oldn. heðan), s. 73; *ti* (tid), *gli* (glide); *rø* (rød), *brø, brøj* (brød), s. 54, 71; *blo, bluo, blø, bløj* (blod), s. 38; *by* (byde).

34) *jr* efter *æ* (*è*), hvor oldn. har ðr: *lèjər* (læder), *vèjər* (vejr), *blèjər* (blære); også *bèjər* (bedre), s. 72.

Anm. Såre mærkelig er *fajm, fajəm* (favn), *fajəm* (at favne, omfatte med armene), det vestl. Jyll.: Ferring, Vejrup, oldn. faðmr, faðma. Formen er oprindeligere end „favn", der er fremkommet ved ligedannelse med ord som gavn, ravn. I det skrevne dansk forekommer, såvidt mig bekjendt, fra de ældste tider kun former, der ligne eller forudsætte skriftspr.-s nuværende: fawen, fauen, fauffuen, fagn, faghn o. fl. — O. Nielsen: Gl. jydske Tingsvidner, s. XXIX. — Den större østl. del af Jyll. har *fawn, fåwən*, s. 17.

35) *j*, hvor oldn. har dd, må betragtes som almindeligt. Dog kan man også her i visse sprogarter (Hvejsel) finde uoprindelige former med *ð*, s. 71. Exx. *bròj* (bråd), L., oldn. broddr, *rèj* (ræd), oldn. hræddr, *öj öj* (ødte), oldn. eyddi, eyddr, ligeledes *raj, raj* (rådede, rådet), Øsse, gl.-d. raddæ.

Anm. Fortidsf. og fortids till.-f. af svage udso., hvis stammeudlyd i oldn. er ð uden foregående medlyd, vise i jysk större oprindelighed end i skriftspr., for så vidt ingen sammenblanden med dem, der i oldn. have stammeudlyd t, her har fundet sted: oldn. blœða (at bløde), fort. blœddi, fort. till.-f. blœddr, jysk *blöj, blöj*; men oldn. mœta (at møde), fort. mœtti,

---

*) Man kan i visse sprogarter (Hvejsel) finde *ð* i enkelte ord (s. 72), men en nærmere undersøgelse vilde vist vise, at disse former ingensteds ere oprindelige. Mærkelige ere formerne *ståq* (stade), *låq* (en lade) i Hvejsel. — Lyngby har *låq, skåq* (pica) fra samme egn (Nörup).

mœttr, jysk *möt, möt*. — I visse ødialekter er forholdet endnu oprindeligere. På Møn er oldn. dd bevaret som *d**): *åd* (od), *bråd, jedə* (gjedde), oldn. gedda. Et lignende forhold findes vist almind. i sjællandsk. På Sejerø bliver efter en selvlyd oldn. t til *ð*, oldn. ð bortfalder; men oldn. dd bevares som *d* eller *t* ɔ: lyden er falden sammen med *t* (= oldn. tt). Foran *d, t* (= oldn. dd) er selvlyden altid kort. Enstavelsesord have stødtone: *åt* (od, odde), *bråt* (bråd), *ræt* (ræd), *bredə***), *bret* (bredte, bredt), oldn. breiddi, breiddr, *ledə, let* (ledte, ledt), oldn. leiddi, leiddr, *ødə, øt* (ødte, ødt), oldn. eyddi, eyddr, *fødə, føt* (fødte, født), oldn. fœddi, fœddr, *nødə, nøt* (nødte), oldn. neyddi, neyddr, *glædə, glæt* (glædede, glædet), oldn. gladdi, gladdr, *klædə, klæt* (klædte, klædt), oldn. klæddi, klæddr, *rådə, råt* (rådede, rådet). Derimod hedder det *fedə, fet* (fedede, fedet), oldn. feitti, feittr, *mødə, møt* (mødte, mødt), oldn. mœtti, mœttr. — Følgende udso. i skriftspr. ere åbenbart oprindelige fortidsformer: stritte***), oldn. stríða, fort. striddi; splitte, støtte, oldn. styðja, fort. studdi; rutte, oldn. ryðja (rydde), fort. ruddi†). Jvf. miste, oprind. fortidsform. Forandringen af de gl. danske fortidsformer hitte, hente, kaste til hittede, hentede, kastede har ved analogiens magt kunnet medføre strittede, støttede, ruttede.

36) Oldn. g efter *a, å* (*ȯ*), *u* blevet *w* eller bortfaldet: *daw, da, då* (dag), s. 22, 74; *mawər* (mager), *ròw* (rug), *fòwl* (fugl), *su* (suge); ligeledes *jaw* (jage), *plaw* (plage), s. 73.

37) *w*, hvor skriftspr. har j (skrevet j, g), oldn. g efter *ö*, (*ȯ*), *ø*, *y* (Hvejsel: *æ, e, i*): *böw, bæw* (böje), *löwn, læwn* (løgn), *höw, hiw, hyw* (höj), s. 35, 73.

Anm. Jeg er tilböjelig til at tro, at forholdet her er som ved oldn. ð (s. 72), nemlig at g (= oldn. g) efter selvlyd en gang har været forsvundet af d e t t a l t e s p r o g overalt i

---

*) Oldn. t, ð er bortfaldet i østmønsk, men findes tildels som *ð* i dialekten omkring Stege.

**) Det udlydende *ə* artikuleres i denne sprogart meget svagt, eller er næsten helt borte som i jysk.

***) stritte imod, stritte med sten.

†) „rydde“ hedder på sjællandsk *rudə*, på sejerøsk *rydə*.

Danmark. I det skrevne sprog er g opgivet i en del ord (mave, gavn, skov, lyve, vej, öje, bue, tie, oldn. magi, gagn, skógr, ljúga, vegr, auga, bogi, þegja), men beholdt i andre (dag, mager, trug, suge, fugl, dejg, negl, sige, oldn. dagr, magr, trog, súga, fugl, deig, nagl, segja). I en del ord har g i det nyere skrevne sprog fæstnet sig, hvor det i det ældre sprog, i det mindste tildels, var borte (dag, mager, fugl, lögn, sige, gl.-d. daw, mawer, ful, løwn, siæ). — Overgangen af oldn. g til w efter ø er meget almind. i gl.-d (f. ex. i den ældste bibeloversættelse). Det er muligt (men ikke afgjort) at indflydelse fra jysk her viser sig; også sjællandsk, mønsk og flere ødialekter have dog spor af det samme: *höẉ* (en höj). *flöẉ, löẉ* (flöj, löj, fortider).

38) *ws* foran *a*, *å* (*ò*), *js* foran *æ* (*è*), hvor skriftspr. har x må også betragtes som almind.*): *saws* (sax), *bòusər* (buxer), *sèjs* (sex), s. 74.

39) *wt, jt, ǩ, t* foran *a, wt* foran *å* (*ò*), *jt, ǩ, t* foran *ö, ø, æ* (*è*), hvor skriftspr. har gt: *awt, ajt, aǩ, at* (agt), *lòut* (lugt), *löjt* (lygte), *løjt* (lugte), *hèjt* (hægte), s. 74.

40) *t*, hvor skriftspr. har kt: *råṭ, råt* (rakte, rakt), s. 74.

41) *wt*, hvor skriftspr. har ft: *skawt* (skaft), *låwt* (loft), *gywt, giwt* (gift), *skröwt, skræwt* (skrift). — Himmerl.: *gröut* (grøft), s. 75.

42) *t, l, s, sk, st*, hvor skriftspr. har rt, rl, rs, rsk, rst: *fjòụwtən* (fjorten), *fålə* (farlig), *tèsk, tæsk, tresk* (tærske), *tøst*, s. 75.

43) *n, r*, hvor skriftspr. har rn: *gạ̊n, gạ̊r* (garn), s. 75.

44) *p* i *plom* (blomme).

45) *eq, iᵉq, øq*, hvor skriftspr. (navnlig den kjøbenhavnske form deraf) har en mellemting mell. *aj* og *æj*, mell. *åj* og *öj* (skrevet eg, æg, øg): *bleq, bliᵉq* (bleg), *røq, req* (røg).

---

*) *òqs, aqs* (ax) kan findes istedenfor *åws, aws* (s. 20). Men ordet er mange steder næsten fortrængt af *vep* (vippe). „lax“ har jeg ikke fundet i jysk form; en sådan skulde søges ved kyster, hvor der fra gammel tid har været laxefiskeri.

Kjøbenhavnsk har en mellemting mell. *blaj* og *blæj*, mell. *råj* og *röj*.

Anm. Det kan vist betragtes som en temmelig afgjort sag, at udtalen *eq*, *øq* med lang selvlyd (= oldn. eik, æ.-d. ek; oldn. auk, eyk, œk, æ.-d. øk) en gang har været borte overalt i det østlige Danmark (øst for Lillebælt), men at den fra gammel tid uafbrudt har holdt sig i Jylland. Ligeledes er det vist temmelig sikkert, at åndende g (*q*) en tid kun har været til stede i jysk. — I fynsk enten bortfalder g (= oldn. k) eller optræder som *j* eller *w*: *sa* (en sag), *malə* (magelig), *stæjə* (at stege), *læj* (et lig), *söj* (syg), *låw* (et låg), *båw* (bog), *bröwə* (bruge)*). — Det sydlige Fyn har *v* (*w*?) efter *a*: *bavə* (bage). — Sjællandsk stemmer hovedsagelig med fynsk: *bavə*, *baə* (bage), *brøwə*, *bruə* (bruge), *læjə* (lege), *löj* (løg), *li* (lig), *stryə* (stryge). — Mønsk (med undtagelse af sprogarten i Fanefjord sogn **): *smavə* (smage), *dov* (dug, oldn. dúkr), *ovə* (uge), *våvə* (at våge), *våw* (en våge, oldn. vök), *röj* (røg), best. *röiŋ*, *læj* (leg), best. *læiŋ*, *læjə* (lege), *nøən* (nøgen). — Sejerøsk: *saw* (sag), *smavə* smage), *våw* (en våge), *vovə* (at våge), *låw* (låg), *båv* (bog), *kråvəð* (kroget), *dov* (dúkr), *ovə* (uge), *lej* (leg), *lejə* (lege), *mejəð* (meget), *pejə* (pige), *snejə* (snige), *li* (lig), *liə* (lige), *piə* (pege), *ly* (løg), *hy* (høg), *ry* (røg), *yə* (øge), *nøjən* (nøgen), *søjə* (søge***), *stryə* (stryge). — Bornholmsk: *kaga* (kage), *uga* (uge), *sjögər* (syg), *sågən* (sogn), *någəń* (nogen), *negəl* (en nögle), *næj* (neg), *læj* (leg), best. *læń*, *blæjər* (bleg), *höj* (høg), best. *höń*, *najəń* (nøgen), *paja* (pige). — Skånsk: *baga*, *bage* (at bage), *vaga* (at våge), *uga*, *uge*, *ue* (uge), *neg* (neg), *bleg*, *blej*, *blaj* (bleg), *pia* (pige), *lia* (lige), *mied* (meget)†). — Når en udtale som den jyske (*eq*, *bøq*, *nøqən*,

*) Dines Andersen: „Bemærkninger om den fynske dialekt" i Kort Udsigt over det philologisk-historiske Samfunds Virksomhed, 1882—84, s. 47.

**) Her hedder det *smaə*, *kaə*, *baə* o. s. v. (smage, kage, bage)

***) Ordet er lånt. Det oprind. ord er *leðə* (lede).

†) Rietz: Svenskt dialekt-lexikon: baka (s. 20), vaka (787), vika (806), nek (465), *bleik* (39); de øvrige ord og andre lignende fl. st. i texten.

meqəð, fårsøq) for den ældre kjøbenhavnske (*aj, båj, nåjən, majəð, fårsåj*) i de seneste tider fæstner sig i stadig flere ord i det dannede sprog, da må grunden hertil fornemmelig søges i den omstændighed, at det skrevne sprog altid har fastholdt eg, øg. Forholdet i jysk har selvfølgelig også her haft sin store betydning.

c) Dialektsforskjelligheder indenfor nörrejysk.

α) Det sydlige Djursland — Det øvrige Jylland.

Sprogarterne i Sønder- og Mols herreder (Randers amt) adskille sig betydeligt fra det øvrige jysk. Følgende punkter er jeg bleven opmærksom på:

1) *æ, e, i, iᵉ* i steden for det almind. jyske *ö, ø, y, yᵉ*. Dette er ifølge Lyngby tilfældet i „Sønderherred med undtagelse af Kolind sogn og mulig Nødager". Exx. efter Lyngbys optegnelser fra Ålsø: *stær* (större), *greð* (grød), *seð* (sød), *re* (rød); fra Tved (Mols): *hær* (hör), *hæns* (höns), *hèw* (en höj), *fre's* (frøs), *heq* (høg), *hen* (hone), *her* (høre), *ger* (gjöre), *se'r* (søer, flt. af *sow*, so), *le'n* (lön), *brest* (bryst), *fris* (fryse), *liwð* (lyd), *diwr* (et dyr), *big* (byg*), *ki'r* (kjøre**).

Anm. Om ö-y-rækken i det øvrige jysk s. 53—59. — Udenfor det sydl. Djursl. er *ø* almind. i *løs* (læse).

2) Langt *æ* (*è*), *e* foran *mp, rk, rp, ŋk* (skriftspr.-s nk): *dæmp* (dæmpe), *vèrk* (værk***), *snèrp* (snærpe), *beŋk* (bænk), s. 47. — Forholdet er ikke nærmere undersøgt. Det er muligt, at selvlydsforlængelse også findes i det nordl. Djursland. — Former som *håmp* (hamp), *låmp* (lampe) (s. 17) kjender jeg kun fra Helgenæs.

3) *hèjn* (hen); det øvrige Jyll. *hèn*.

---

*) Sandsynligvis *byq*. Lyngby betegner ikke åndende g ved noget særligt tegn. Hvor jeg ikke har ment at være fuldt sikker på udtalen, har jeg ikke foretaget de småretteIser, som afvigelsen fra Lyngbys betegnelsessystem (s. 2, 3) kræver: *manə* (mange) for Lyngbys *man', tuᵒn* (torn) for L. *tu'n, kø* (kjød) for L. *cø, kjøð* (kjød) for L. *køð*.

**) Sandsynligvis *kiᵉr*.

***) værk i lemmerne.

β) Djursland — Det øvrige Jyll.

1) *a* foran *ŋ* (skriftspr. ng): *laŋ* (lang); det øvrige Jyll.: *låŋ, loŋ,* s. 17.

2) *iᵉ* foran *n* (skriftspr. rn), hvor det øvr. jysk har *jæ, ja* (skriftspr. ja, æ.-d. ia): *kiᵉn* (kjærne); det øvr. jysk: *kjæn, kjan, kjan, kjar,* s. 24.

3) Langt *å* foran *r, t* (skriftspr. rt): *kjår* (et kjær), *lår, lår* (lærte, lært), *swåt* (sværte); det øvr. jysk: *kjar, lar, lar, swat,* s. 26, 45.

4) Langt *å* foran *rm* i *kårm* (karm), *tårm* (tarm), s. 22; foran *lt*: *gålt* (en galt), s. 17.

5) *öw, æw* (öje); det øvr. Jyll. *yw, iw,* s. 55.

6) *æ* foran *r,* hvor det øvr. Jylland har *a, ö* (skriftspr. ö): *dær* (en dör), s. 57. — Ligeledes *æ* i *sæn* (sön), s. 58; *e* i *stek* (stykke). Det øvr. Jyll.: *sön, støk.*

7) Mangel af omlyd i *la, lar* (at lade ɔ: tillade, han lader). Det øvr. Jyll. *læ, lær,* s. 30.

8) *kå* (kan); det øvr. Jyll. *kan, ka.*

9) *får* (en fure). Sejerø, Bornh.: *får,* oldn. for. Det øvr. Jyll.: *fur.*

10) *dru* (dröj), oldn. drjúgr. Sejerø: *dru.* Det övr. Jyll.: *dröw, dryw.*

11) *tål?* (tolv). — Ellers *tøl.*

γ) Det mellemste Østjyll. — Det øvrige Jylland.

Det mellemste Østjyllands sprogarter adskille sig i flere punkter fra jysken i det nordl. og vestl. Jyll. Nordgrænsen for denne dialektgruppe vil omtrentlig være Mariager fjord. Vestgrænsen vil omtrent være linien Hobro—Viborg—Silkeborg — Skanderborg. — Sydgrænsen er mig ubekjendt.

1) Kort *a* i *salt* (salt). Nogle sogne mell. Århus og Randers have kort *a* foran *lt* i alle ord. — Det nordl. og vestl. Jyll. har *-ålt* i alle ord, s. 17.

2) Langt *o* foran *ń* (= oldn. nd), hvor det øvr. Jyll. har langt *å*: *soń* (sand, no.), *hoń* (hånd), s, 19.

3) *task* (taske). Det øvr. Jyll.: *tåsk,* s. 19.

4) Kort *a* foran *q*: *saq* (sag). Det øvr. Jyll.: *saq*, *såq*, s. 21.

5) Langt *o* foran *l*, hvor det øvr. Jyll. har langt *å* (skriftspr. a): *hol* (en hale), s. 21.

6) *jæ*, *iᵉ* foran *n* (skriftspr. rn) svarende til oprind. ia: *kjæn*, *kiᵉn* (kjærne). Det øvr. Jyll.: *kjan*, *kjan*, s. 25.

7) *ø* i *sø*, *søð*, *lø*, *løð* (Hundslund). Det øvr. Jyll.: *så*, *så*, ɔ: sagde, sagt, s. 26.

8) Den oprind. selvlyd bevaret i fort. till.-f. af udso. af femte stærkböjede klasse: *stråqən* (strøgen), *båjən* (budt), s. 34.

9) *å* (*ò*) foran *ð*, *j*, *st*, hvor det øvr. Jyll. har *ö* (*ǿ*), *ø*: *råðən* (rådden), *låjən* (lådden), *fråst* (frost), s. 35.

10) *o* foran *ð* (oldn. t), *n* (skriftspr. rn), *l*, hvor det øvr. Jyll. har *uᵒ*, *u*: *roð* (rod), *kon* (korn), *sol* (sol); s. 36.

11) *nuᵒ* (nord). Det øvr. Jyll.: *nar*, *nör*.

12) *stu*, *stòwə* (stor). Det øvr. Jyll.: *stuᵒr*, s. 39.

13) *gu* (god). Det øvr. Jyll.: *guᵒ*, s. 39.

14) *o* foran *ŋ* i *poŋ* (pung), *toŋ* (tung), *loŋ* (lunge). Det øvr. Jyll.: *påŋ* o. s. v., s. 42.

15) langt *e* foran *l* (oldn. lj): *sel* (sælge), *tel* (tælle). Det øvr. Jyll.: *sæl*, *sèl*, *sæl*, s. 46.

16) Langt *æ* (*è*) foran *t*, svarende til oldn. é, ey: *træt* (træt), *flæt* (flette). Det øvr. Jyll. har kort *æ* (*è*), s. 47.

17) Langt *i* foran *n*, samt i udlyd: *bin* (ben), *si* (se). Det øvr. Jyll.: *biᵉn*, *siᵉ*, s. 50.

18) Langt *ø*, *ö* i *grön* (grön). — Det øvr. Jyll.: *grön*, s. 58.

19) *r* forsvundet i udlyd: *dyə* (dyr, to.), *dætə* (datter), s. 64.

δ) Vendsyssel — Det øvr. Nörrejyll.

1) *k̀* i forlyd svarende til oprind. kj, samt til k foran „bløde“ selvlyd: *k̀an* (kjærne), oldn. kjarni, *k̀òwəl* (kjole), gl.d. kiortel, *k̀ol* (brønd), *k̀èrk* (kirke), *k̀èj* (kjende), *k̀ist* (kiste), *k̀ø* (kjød), *k̀yliŋ* (kylling), *k̀yᵒb* (kjøbe). Det øvr. Jyll. har *kj*, s. 62.

2) *j*, *ĝ*, i forlyd svarende til oprind. gj, samt til g foran „bløde“ selvlyd: *jan*, *ĝan* (gjærne), oldn. gjarna, *jow* (gjorde), *jæs*, *ĝæs* (gæs), s. 62.

3) *uk* i steden for det almind. jyske lange *u* i udlyd, samt foran *s, l, n*: *uk* (ud), *huks* (hus), s. 42.

Anm. Fra Åby har jeg også optegnet *ik, yk* svarende til skriftspr.-s lange e, i, y i følgende tilfælde: *sik* (se), nut. *sikər*; *lik* (at le), nut. *likər*, fort. till.-f. *likə*; *bik* (en bi), *frik* (fri), *nik* (ni), *tik* (ti), *sik* (si), *stik* (sti), *tik* (tid), *hwik* (hvid), *iks* (is), *griks* (gris), *riks* (ris), *priks* (pris), *bewiks* (bevis), *fåliks* (forlis), *nyk* (ny), *syk* (sy), *lyks* (lys).

4) *ö* foran *r*, hvor det øvr. Nörrejyll. har *a, æ*: *dör, tör*, s. 57.

5) *lk, nk* (*lk, nk*) for det almind. jyske *lt, nt*: *sålk* (salt), *henk* (hente), s. 65.

6) *k* for det almind. jyske *jt*: *ak* (agt), *løk* (lygte), *nèk* (nægte), s. 74.

7) *j* med og uden foregående nasaleret selvlyd svarende til almind. jysk *ń* (oldn. nn, nd, tn): *tąj, taj* (tand), *ląj, laj* (land), *wåj, wåj* (vand), s. 64. I Vendsyssel findes denne ejendommelighed efter alle selvlyd i alle ord*).

ε) Det nordøstl. Jyll. — Det sydvestl. Jyll.

1) *a* foran *l* (oldn. ll); sydvestl. Jyll. *å*: *fal, kal* (falde), s. 18.

2) Kort *å* (*ò*) foran *l* (oldn. ld) svarende til oldn. a: *kòl* (kold). Det sydvestl. Jyll har langt *o*. Forholdet er dog ikke nöje undersøgt, s. 27.

3) *miᵉl, mjèl, mjæl* (mel). Det sydvestl. Jyll. har en omlydt form: *myᵉl*, s. 25, 29.

4) *hwalp* (hvalp). Sydvest: *hwælp*, s. 29.

5) *tæp, tæp* (at tappe). Sydvest *tap, tap*, s. 29.

6) *us, wus, wòws* (voxe). Sydvest: *væjs*, s. 23, 30.

7) *løjt, løk, løt* (lugte). Sydv. *lòwt*, s. 42.

8) *løŋ* (lyng), *søŋ* (synge). Sydv. *ljøŋ, sjøŋ*, s. 42.

---

*) Derimod ikke i ord, hvor oldn. har n: *sæn* (sön), *wèn* (ven), *hèn* (hen), *hon* (hun), *uən* (uden); *jèn* (én), *ən* (en), huk.-formerne; *stiᵉn* (sten), *tjèn* (tjene), *sken* (at skinne), *wòn* (vane).

9) Kort *æ* (*è*) foran *ń* (oldn. nd), hvor det sydvestl. Jyll. har langt *æ* (*è*): *sæń* (sende), s. 46.

10) Kort *æ* (*è*) foran *l* (oldn. lj), hvor sydvestl. Jyll. har langt *æ* (*è*), e: *sæl* (sælge), s. 46.

11) *öw* (*œw*), *øw* (*ew*), hvor det sydvestl. Jyll. har *yw* (*iw*) i følgende ord: *höw* (höj), *nöw* (nöje), *höwər* (höjre), *fånöw* (fornöje), s. 54.

12) *stör, stœr* (större). Sydv.: *star*, s. 57.

13) *frœ, fre* (et frø). Sydv.: *frø*, s. 57.

14) *a* foran *q* (oldn. k), *b, v* (oldn. p), hvor det sydvestl. Jyll. har *å*: *haq* (hage), *tab, tav* (tabe), s. 20, 66.

Anm. Det udkomne første hefte af H. F. Feilbergs „Bidrag til en ordbog over jyske almuesmål" indeholder to herhen hørende ord „age" (s. 12), „bage" (s. 38) med anførelse af former fra forskjellige egne i Nörre- og Sønderjyll. — Her skal kun omtales de stedsangivelser, der have betydning for grænsebestemmelsen mellem *a* og *å* (*aq, åq*). — Former med *a* har Almind s. f. Viborg, fremdeles Medelsom h. (Mammen), Kristrup v. Randers*). — Former med *å* har S.-Salling, Fjends herred (Kobberup, Dagbjerg), Galten herred (Haslund), S.-Hald og Rougsø herreder. — Fra det mellemste Østjyll. anføres *åq, aq* fra Vor h., *åq, båq* (fra Tåning i Vor h.), *åq, båq* (Hads h.). — Formerne med *a* ere i denne egn ikke gamle.

15) *æjst, èjst* (*æjst èjst*, når endelseslyden er bortkastet), hvor det sydvestlige Jyll. har *æst* (langt *æ*, når *ə* bortkastes): *hæjst* (hest), flt. *hæjst*. Sydvestl. Jyll.: *hèst*, flt. *hèst*, s. 46.

Anm. Hos Feilberg (s. 57) anføres ved „bedst" formen *bæjst* fra Vendsyssel. — Fra denne del af Jyll. (Åby, V.-Hjermidslev, Tolstrup) har jeg optegnet *bæst* (bedst), *hæst* (hest), *præst, jæst* (gjæst), *fæst* (fæste); men det er muligt, at *-æjst* findes i det østl. eller nordl. Vendsyssel. — Fra Agger har Feilberg *bæst*. Fra Silkeborg anføres *bæqst*. De øvrige stedsangivelser stemme overens med mine. — Former som „mæjst"

*) Det fortjente at undersøges nöje, om *a* i disse tre byer er gammelt. — I Elsborg tæt ved Almind og i Virring tæt ved Kristrup er *å* det oprindelige.

(mest), „væjst“ (værst *) existere næppe i jysk; „mest“, „flest“ har (eller forudsætter) lang selvlyd som i skriftspr.: *mi̤ᵉst* (meste), *mjèst* (mest), *fli̤ᵉst, fli̤ᵉst* (flest, fleste). Den lange selvlyd må skyldes ligedannelse med comparativformerne. Sjællandsk derimod har *mæst, flæst,* oldn. mestr, flestr.

16) Det vestl. Jyll. mangler stødtone i følgende ord: *ån* (and), *søn* (synd) *bon* (bund), *ken* (kind), *ren* (brødskorpe), gl.-d. rind, *årəm* (en arm), *tærəm, tarəm* (tarm).

17) *ajt, majt* (agt, magt). — Sydvest: *awt, mawt.*

ζ) Det nordl. (eller dele af det nordl.) Jyll. — Det sydl. Jyll.

1) *w* i forlyd foran alle selvlyd: *wœr* (være), *weð, we* (at vide), *wis* (vise). Den större sydl. del af Jyll. har kun *w* foran „hårde“ selvlyd: *wañ*; det sydøstligste Jyll. har kun *v*, s. 61.

2) Skriftsprogets ubetonede -et er i det nordl. Jyll. *-əð, -ər, -ə*; i det sydl. Jyll. *-ət*, s. 69.

3) Kort *å* foran *mp, ńt* (skriftspr. nt), *ŋk* (skriftspr. nk), *wn* (skriftspr. vn): *håmp* (hamp), *kåńt* (kant), *håŋk* (hank), *gåwən* (gavn). Den större sydl. del af Jyll. har kort *a*; Djursl. langt *å* foran *mp*, s. 17.

4) *då, da* (dag). Sydl. Jyll. *daw*, s. 21.

5) *fåst* (fast), *månə* (mange), s. 20; *wåñ, wåj* (vand), s. 23. — Sydl. *fast, manə, wañ, vañ.*

6) *kår* (kar), s. 20; *dål* (dal), s. 21. — Sydl.: *kår, kar, dal.*

7) *tærəm, tærəm* (tarm), s. 22, 31. — Sydl.: *tarəm, tårm.*

8) *støl* (stald), *trøl* (trold), s. 29. — Sydl.: *stòl, tròl.*

9) *gòr, skòr* (gård, skår), s. 27; *tål* (tåle), s. 36. — Sydl.: *gor, goə, skor, skoə, tol.*

10) *læs* (et læs), s. 31. — Sydl.: *las.*

11) *siᵉl* (selv), s. 25; *guᵒl* (gulv). — Sydl.: *sjèl, gwòl, gwol.*

12) *wust* (ost), s. 34. — Sydl.: *wòst, wost.*

---

*) Dyrlund: De danske Sprogarter, s. 17.

13) *kow, kòw* (ko), *skow, skòw* (sko), s. 38. — Sydl.: *ku sku.*

14) *ywl, hywl* (jul, hjul), s. 43. — Sydl.: *jul, hjul.*

15) *næt* (nat), s. 30. — Sydl.: *nat.*

16) *æ* foran *m*, hvor skriftspr. har *ø*: *æm*, s. 56. — Sydligste sprogarter: *ø, ö.*

17) *øj* i udlyd, hvor skriftspr. har langt y: *nøj* (ny), s. 59. — Sydl.: *ny.*

18) *snø* (sne), s. 58. — Sydl. *sne, snej.*

19) *yw* i *fywər, ifywər* (fjord, ifjor), hvor det sydl. Jyll. har *jö*, s. 44.

20) Omlyd som i skriftspr. i *plòw* (plöje), Åby, Gunderup, Torup. Det sydl. Jyll. (Lundby, Brorstrup, Stenild) mangler omlyd: *plòw.*

Særegent for Himmerland (eller dele deraf): *br* i forlyd, hvor det øvr. Jyll. har *vr, wr*: *bri* (vride), s. 63. — Særegent for Salling er *a* efter *w*, hvor det øvr. Jyll. har *å, ò, u°i swa* (svar, bio.), *swar* (at svare), *swal* (svale), *hwar* (hvor), s. 23. — Særegent for det nordl. Vestjyll. er 1) *r* (skriftspr. rn): *bår* (barn), s. 57, 2) langt *a* foran *s, sk*: *pas* (passe), *flask* (flaske), s. 19, 3) *læn* (låne). — Det øvr. Jyll.: *bån, pas, flask, lån, løn.* — Særegent for det mellemste Vestjyll. er langt *å* efterfulgt af *j* ell. *i* (= oldn. -að), hvor den störste del af det øvr. Jyll. blot har *å*: *låj* (en lade*), s. 22.

Særegent for det sydligste Jyll. er 1) *å* i *hål, kål* (hul, kul). Nordl.: *hwòl, hwol*, s. 34. 2) Omlyd i *tæj, dræj* (tage, drage), s. 30. 3) *søŋk* (synke). Nordl.: *søk, søk*, s. 76. 4) *næjs* (næse). — Nordl.: *ni°s* s. 75. — Særegent for en del af det sydl. Østjyll. er *æw, ew, iw*, hvor det øvr. Jyll. (selvfølgelig med undtagelse af det sydl. Djursland, s. 53) har *öw, øw, yw* (skriftspr. æv, ev, iv, öv, øv, yv, öj), s. 48, 52.

---

*) Disse former stemme overens med de sønderjyske: *skai* (skade), oldn. skaði, *lai* (en lade), *hai* (havde), oldn. hafði, *krai* (krævede), oldn. krafði, Ballum.

η) Sporadisk optræde følgende ejendommeligheder.

1) *ð* = oldn. t — *fað* (fad), *flåð* (flad), *fu'ð* (fod), *uð* (ud), *slið* (slide), *søð* (sød), s. 62 — hører hjemme a) i det sydligste Jyll.: Ribe amt (med undtagelse af sognene i Ribes nærmeste omegn), Vejle amt (med undtagelse af de tidligere slesvigske sogne s. f. Koldingfjord), Hadsherred i Århus amt, Nörre Horne herred i Ringkjøbing amt; b) i Mols og Sønderherreder, det vestl. Nörreherred, det nordl. Sønder-Hald h. (?), Rougsø h., Gjerløv h., Onsild h. (alle i Randers amt); c) Ålborg amt (med undtagelse af Kjær h.), Rinds h., Fjends h. (dog med undtagelse af de vestligste sogne), Mors, Thy.

r = oldn. t hører hjemme a) i Salling, Thyholm, Ringkjøbing amt med undtagelse af Nörre-Horne h., samt det østl. Hammerum h.*); b) Vejlby i Hasle h. (Århus amt), samt i enkelte tilgrænsende sogne mod nord og nordvest; fremdeles i Viborg amt: Lysgård h. (Lysgård, Elsborg), Serup sogn (Hids h.); c) Det østl. Nörreherred (Randers amt).

j = oldn. t hører hjemme følgende steder i Århus amt: det vestl. Ningherred (Tranberg, Ormsløv), det vestl. Hasle h. (Tilst), Framløv h., Gjern h., Hjelmsløv h., Vor h., Thyrsting h. (?), og vistnok også i den större nordl. del af Vradsh.; i Viborg amt: den större sydl. del af Hids h. (Sejling, Sinding).

q = oldn. t findes i et par sogne (Malling) i Ning h., Århus amt.

Medlyden er bortfaldet i Vendsyssel, samt i en del af Galten og Sønderhald herreder i Randers amt.

2) *b* bevaret i efterlyden: *gab*, *gåb* (gabe), s. 66. a) Det nord for Limfjorden liggende Jylland, b) Hads, Ning, Hjelmsløv, Gjern, Framløv, Hasle herreder (alle i Århus amt).

v = skriftspr. b. Det øvr. Jyll., med undtagelse af Djursland og det sydvestligste Jyll., der have

f = skriftspr. b.

3) Kort *a* foran *w*: *maw* (mave), det mest udbredte. Langt *a* i Gjørding h. (Vejrup), Ribe amt, samt i Hads, Ning, Hjelmsløv, Hasle herreder (Århus amt), s. 21.

---

*) Gjellerup (L.), Ørre har *r*, men Rind *ð*.

4) *fræ* (fra), det mest udbredte. — Vendsyssel: *frå*. Det sydligste Jyll.: *frå*, s. 28.

5) *å* (ò) i *årm*, *årəm*, *òrəm* (en arm), Djursland, Vestjyll. — Det øvrige Jyll.: *arm*, *arəm*.

Ubekjendt for mig er den geografiske fordeling af følgende former.

1) *grèjs*, *gres*, *græs* (græs).

2) *briṉ*, *niṉ*, *kiṉ*, *miṉ* — *breṉ*, *neṉ*, *keṉ*, *meṉ* — *bræṉ*, *næṉ*, *kæṉ*, *mæṉ* (brænde, nænne, kjende, mænd).

3) *hint*, *vint* — *hent*, *vent* — *hænt*, *vænt* (hente, vente).

4) *ek*, *vek* — *ek*, *vek* — *eq*, *veq* — *æq*, *væq* — *æk*, *væk* — *æq* *væq* (æg, væg), s. 47.

5) *dywər*, *tywər*, *lyws* — *dyr*, *tyr*, *lys* (et dyr, tyr, lys). s. 47.

6) *bi*, *fri* — *bej*, *frej* (bi, fri), s. 52.

7) *dun*, *brun* — *down*, *brown* (dun, brun), s. 42.

8) *glæm*, *klæm* — *glæm*, *klæm* (glemme, klemme) s. 47.

9) *swin* — *swyn* (svin), s. 52.

10) *gle*, *kle*, *sle* — Syd for Vejle (L.): *glæj*, *slæj* (glæde, klæde, slæde).

Lydforhold i gammel dansk (før reformationen), der vise lighed med den nuværende jyske sprogart *).

1) a: fram (frem), 156, 12; naghen (nøgen), 241, 6; las (et læs), 25, 15, anthin (enten), 231, 18, anten, 331, 19.

2) Overgang til o: long (lang), 117, 1, longh, 128, 14, longt, 167, 20, longe, flt., 125, 3; gongh (gang), 277, 2, framgong, 175, 29, omgong, 119, 33; trong (trang), 173, 29, tronge, to., flt., 173, 29; sprong (sprang), 66, 28; fonge (fange ɔ: få), 195, 25, fonghen, fort. till.-f., 141, 21; mongæ, 257 12.

Anm. Flensborg bylov har oll (al), cap. 1, olt, 2; molt (malt), cap. 57; koll (kalder), cap. 119.

3) wa, wo: hwaræ (hvor), 142, 6, hware, 51, 8; swortner (sortner), 162, 7; woræ (vare **), 121, 32; won (van), 137, 3; wonæn (vanen), 110, 30; sworæthæ (svarede), 70, 2.

4) ia, iæ, ie: fiardhe (fjærde), 306, 21; iarn (jærn), 16 1; hiartæ (hjærte), 59, 7, hiartæns, 58, 27, hiartælight, 58, 9; siælf (selv), 20, 8, sielff, 140, 16; miælk (mælk), 48, 12, mielk, 285, 13; miel (mel), 285, 14 ***).

Anm. Flensb. byl. giald (gjæld), cap. 63, iauæn (jævn), cap. 1.

*) Exx. ere tagne af C. J. Brandt: Gammeldansk læsebog.

**) tok mit hierte woræ.

***) Også de til grund liggende former findes: sialf, 21, 26, mialk, 54, 18, mial 55, 1. — Den omlydte form miølk findes 168, 8.

5) Mangel af brydning: æk (jeg), 57, 12, æ, 59, 2, ac. 57, 2; stæl (nut., stjæler), 107, 7.

6) Omlyd: miøl (mel), 175, 31; — mælæ (måle), 175, 4, wærmæ (varme, no.), 234, 6, blænde (blande), 285, 4, blender. nut., 286, 17, blændæth, 48, 28, blænd (blandet), 286, 1; tækær (tager), 17, 16, vexe (voxe), 316, 25.

7) Mangel af omlyd: kravæ (kræve), 274, 32.

8) oo, oe, o, hvor oldn. har á, skriftspr. langt å: *smo* (små), 291, 5, blo (blå), 191, 16, foo (at få), 175, 14, foen (få den), 174, 14, foor (får, nut.), 185, 31, kool (kål), 305, 17. garthkoel (gårdkål), 284, 16, skool (skål), 296, 30, bool (bål). 299, 10, foor (får, no.), 113, 10, foer, 210 8, stol (stål), 136, 9. goos (gås), 304, 17, loosæ (låse, no., flt.), 182, 30, troo (tråd). 210, 8, monyn (månen), 327, 27, monet (måned), 292, 7, stoo (stå), 110, 12, stoor (står), 125, 2, goo (gå), 132, 1, goor (går). 304, 10.

9) oo, o, hvor oldn. har o, skriftspr. langt å: tolæ (tåle). 302, 9, tolæ, 118, 13.

10) o, hvor oldn. har o, men skriftspr. u: both (bud), 56, 13, bod, 293, 20, moldh (muld), 131, 20, mold 134, 7, om koll (omkuld), 197, 32, bowe (bue), 214, 5, stowæn (stuen). 224, 35. — Ligeledes: fowel (fugle), 127, 1, fogle, 125, 12, fowele skare (fugleskare), 127, 5.

Anm. Flensb. byl.: loghæ (lue), cap. 56.

11) uo, hvor skriftspr. har langt o: buo (berede), 335, 26, oldn. búa, jf. skriftspr. at bo, tuo (at to), 163, 24, tuodæ (toede), 163, 3, guod (god), 332, 23, luod (lod, fort.), 333, 14, buor (bord), 338, 6, buord, 340, 28, huosse (hoser), 138, 12, huoser, 136, 7. — Ligeledes woss (os), 327, 15.

Anm. Flensb. byl.: gwoz (gods), cap. 2, quorn (korn). s. 94, tølf (tolv).

12) u foran m, hvor jysk har *o*, skriftspr. å (skrevet o): sum (som), 58, 30, kumæ (komme), 58, 8, cummæ, 56, 12, sumær (sommer), 55, 5, summær, 55, 13.

13) o foran ng, hvor den största del af Jyll. har *å*, skriftspr. o (skrevet u): tongæ (tunge), 132, 28, lunge 215, 25.

14) bronæ (brune), 139, 11.

15) iu (yw), iø, iy, hvor skriftspr. har y, ø (skrevet y): Danæliung (Danelyng), 66, 15, siøn (syn), 277, 1, siynger (synger), 165, 26, hiørdhe (hyrde), 236, 14.

16) i (y): kinne (kjende), 114, 10, kindis (kjendes), 133, 20, kinnes, 134, 36, hyntte (hente), 111, 15, hinter (henter), bydef., flt.), 341, 15, hintte (hentede), 139, 15, winther (venter), 214, 27.

Anm. Flensb. byl.: skip (skjeppe), cap. 50.

17) sæghæ (sige), 59, 16, oldn. segja, — sæyæ, 69, 10, seyæ, 70, 1, seye, 136, 17. — wal (vel), 201, 22. — ølffthe (ellevte), 239, 22. — løse (læse), 166, 5, vi løsæ (vi læse), 166, 12, løstæ (læste), 176, 11, løst (læst, fort. till.-f.), 175, 20.

18) ø foran w, v, f, ff, fw, ffu: wøffue (væve), 338, 21, inwøfwæs (indvæves), 109, 15, løver (lever, nut.), 195, 8, løfde (levede), 169, 29, løffuendis (levende), 197, 21, røffnæde (revnede), 198, 11, røffnede, 193, 7, brøffue (breve), 339, 21, drøff (drev, fort.), 333, 32, skrøf (skrev, fort.), 51, 5.

19) ie (ye, je): ien (en), 124, 20, jen, 91, 9, ieth (et), 133, 24, ienæ (ene), 133, 22, ienne, 212, 13, iens (ens), 146, 10, jenligh (enlig), 109, 20, sie (se), 332, 30, sier, nut., 211, 17, sieth, fort. till.-f., 210, 15, siet, 128, 1, bien (ben), 113, 5, bienn, 334, 18, stien (sten), 216, 9, stienæ, flt., 138, 8, stiene, 138, 14, styene, 256, 28, stienne 213, 2, sien (sen), 211, 22, sienth (sent), 136, 16, mienæ (mene), 214, 21, mien (mener, nut.), 213, 21, miente, fort., 338, 21, diel (del), 274, 20, hiel (hel), 276, 14, miere (mere), 218, 20, myeræ, 209, 4, miest (mest), 226, 12, thieræ (deres), 132, 4, liedh (led, no., ɔ: vej, retning), 127, 16, hiedhe (hede ɔ: lynghede), 137, 4, liede (lede ɔ: føre), 332, 13, lieth (ledt ɔ: søgt), 210, 14, mildhiet (mildhed), 314, 12, skieræ (skære), 144, 26, skier (skærer, nut.), 131, 6.

20) blotzstræmæ (blodstrømme), 231, 15. — øwer (over), 110, 29, øwerwinnæ (overvinde), 301, 25. — yrt (urt), 49, 24, ørtergordh, 208, 4. — snyø (sne), 68, 21. — nøør (nord), 309, 21, nør, 310, 10. — hyffuen (höj, to.), 333, 3. — Flensb. byl.: ygh (öje), cap. 74.

21) Endelsens selvlyd bortkastet: smøræls (smørelse), 48, 24, forsymmels (forsømmelse), 169, 9, begynnels (begyndelse), 169, 25,

skikkels (skikkelse), 168, 24, utwælels (udvælgelse), 173, 11. væmmels (væmmelse), 175, 14, hansk (handske), 173, 29, mænnen (mændene), 110, 6, fødærn (fødderne), 159, 20, quinnern (kvinderne), 248, 27, armen (armene), 173, 32, stiærn heem (stjærnehjæm), 172, 19, falm (falme), 168, 19, slyk (slukke), 175, 11. athspør (adspørge), 177, 22, fest (fæstede), 168, 7, myst (mistede), 168, 11, tapt (tabte), 168, 11, hafd (havde), 175, 20, falsk (falske), 168, 12, søtær, glathær, 59 14, kolder, 124, 20 (sødere, gladere), thæn uslæst, 58, 21, renast, vrenast, 58, 22 (den usleste, reneste, ureneste), thet enest (det eneste), 168, 21, allæ myn bien (alle mine ben), 113, 5. — tho gammel men (to gamle mænd), 171, 16, aller (aldrig), 227, 24, ander (andre), 170, 1, the anner (de andre), 170, 21, fogher (fagre), 171, 27, anger (angrer). 149, 12, then uomskoryn (den uomskårne), 110, 22, winster (venstre), 208, 19, fowel (fugle), 127, 1; — forsammelde (forsamlede), 191, 2; — mynnæ (mindre), 131, 18, minner, 173, 24, mynde, 138, 6, allæ (aller-), 226, 12. — manigh (mange), 58, 32, manne, 168, 10. — dragien (dragen, no.) 129, 20.

22) Forlyd: aa (paa), 215, 4, nithær (gnider), 49, 32: hialtæ (halte, to., flt.), 277, 1; heller (eller), 224, 18; — hørnsten (hjörnesten), 170, 18.

23) w (f, ff): reff (reb), 266, 16, swøwe (svøbe, no.) 266, 16, awildquist (abildkvist), 317 6, køffte (kjøbte), 246, 28, dyfft (dybt), 317, 3, selskaf (selskab), 120, 25, venskaf (venskab), 327, 3. druckenskaff (drukkenskab), 288, 8.

24) Oldn. ð bortfaldet: nyer for (nedfor, fort.), 279, 11, sien (siden, bio.), 73, 9, 15, thiændhæ (tidende), 183, 7, vye (vidje), 317, 2, minnath (midnat), 231, 8, nøø (nød, oldn. nauð). 276, 9, traa (tråd), 208, 10, troo, 210, 8, mon (moden), 170, 3. — odhensdagen (onsdagen), 249, 4.

25) Oldn. g blevet w (u, ff, fu): daw (dag) 75, 31, dau. 308, 28, daws, 74, 6, dawen, 123, 16, dawæ, flt., 72, 22, dafuæ, 117, 15, daweligh (daglig), 228, 7, slaw (slag), 122, 28, slaff, 132, 6, slawen (slået), 256, 10, hawel (hagl), 125, 15, hauel, 122, 24, drawer (drager, nut.), 211, 19, drawin (dragende), 140, 2, plawe (plage, no.), 200, 5, øwæ (öje), 118, 12, øue, (öje), 113, 14, øwen, flt., 121, 2, høw (höj, to.), 74, 12, høff,

233, 15, høfft (höjt), 147, 8, thet høffue (det höje), 262, 32, høwæ (höje, no., flt.), 118, 9, nøwæ (nöje), 118, 12, nøwestæ (nöjeste), 75, 12, høuræ (höjre), 51, 14, fløw (flöj, fort.), 126, 33, beløff (belöj), 220, 5, løwen (lögn), 220, 15, löwner (lögner), 219, 1. — eyen (egen, oldn. eiginn), 73, 19, leyeth (ligget, oldn. legit, 126, 34. — sued (sugede), 130, 27.

26) tøtte (tyktes), 125, 33, ratte (rakte), 129, 29; — føsth (først), 316, 3; sennæ (sendte, oldn. sendi), 71, 8, atskille (adskilte, fort. till.-f., flt.), 174, 31.

27) Endelser: honne (honning), 168, 8, fatte (fattig), 169, 1, helle (hellig), 169, 27, then helle scrift, 172, 32, utalle (utallige), 172, 25, hastæ (hastig), 70, 26, enfolle (enfoldige), 170, 22; — sammel (sammen), 173, 4, gemel (gjennem), 268, 13, igemel (igjennem), 269, 17.

Ordregister.

*) gjöre blød.
**) flyde med blod.

*) adlyde, lytte.
**) give lyd.

*) På høstmarken.

Stedregister.

Her anføres sogn, herred, amt; Hvejsel, Nörvang, Vejle er altså = Hvejsel sogn, Nörvang herred, Vejle amt. — * betegner, at kjendskabet til stedets sprogart skyldes Lyngby eller Feilberg.

Adsløv, Hjelmsløv, Århus.
*Agger, Refs, Thisted.
*Almind, Lysgård, Viborg.
Alminde, Brusk, Vejle.
Alrø, Hads, Århus.
Balle, Hids, Viborg.
Balling, Rødding, Viborg.
Ballum, Nordslesvig.
Beder, Ning, Århus.
Bjerager, Hads, Århus.
Bjerregrav, S.-Lyng, Viborg.
*Bjerring, Middelsom, Viborg.
Borbjerg, Hjerm, Ringkjøbing.
Bredsten, Tyrrild, Vejle.
Brorstrup, Års, Ålborg.
Brovst, Ø.-Han, Hjørring.
Brøndum, Skadst, Ribe.
Brøns, Nordslesvig.
*Bur, Hjerm, Ringkjøbing.
*Dagbjerg, Fjends, Viborg.
*Dalby, N.-Tyrstrup, Vejle.
Dallerup, Gjern, Århus.
*Darum, Gjørding, Ribe.
Dover, Hjelmsløv, Århus.
Dråby, Mols, Randers.
Egtved, Jerløv, Vejle.
Ejsing, Ginding, Ringkjøbing.
Elsborg, Lysgård, Viborg.
Eløv, V.-Lisbjerg, Århus.
Estvad, Ginding, Ringkjøbing.
*Falslev, Onsild, Randers.
*Fardrup, Ribe, Ribe.
Favsing, S.-Hald, Randers.
Feldingbjerg, Fjends, Viborg.
Ferring, Vandfuld, Ringkjøbing.
Fly, Fjends, Viborg.
Folby, Sabro, Århus.
Fur, Harre, Viborg.
Føvling, Tyrsting, Århus.
Gammelstrup, Fjends, Viborg.
Gangsted, Vor, Århus.
*Gimming, Støvring, Randers.
*Gjellerup, Hammerum, Ringkj.
Gjødvad, Hids, Viborg.
Grindsted, Slags, Ribe.
Grædstrup, Tyrsting, Århus.
Gunderup, Fleskum, Ålborg.
*Halling, Galten, Randers.
Hansted, Vor, Århus.
Harboøre, Vandfuld, Ringkj.

*Harritslev, Støvring, Randers.
*Haslund, Galten, Randers.
He, Hind, Ringkjøbing.
*Hedensted, Hatting, Vejle.
Helgenæs, Mols, Randers.
Hjarnø, Bjerre, Vejle.
*Hjermind, Middelsom, Viborg.
Holmslandsklit, Hind, Ringkj.
Holsted, Malt, Ribe.
Hornslet, Ø.-Lisbjerg, Randers.
Hundslund, Hads, Århus.
*Husby, Ulvborg, Ringkj.
Hvejsel, Nörvang, Vejle.
Hvidding, Nordslesvig.
Hvirring, Nim, Århus.
Hyllebjerg, Års, Ålborg.
Hørby, Hindsted, Ålborg.
Höjen, Jerløv, Vejle.
Ingstrup, Hvetbo, Hjørring.
Jegindø, Refs, Thisted.
Jerløv, Jerløv, Vejle.
Jetsmark, Hvetbo, Hjørring.
Jælling, Tyrrild, Vejle.
Jærne, Skadst, Ribe.
Karleby, Nörre, Randers.
*Kastbjerg, Nörre, Randers.
Kattrup, Vor, Århus.
Kobberup, Fjends, Viborg.
*Kolind, Sønder, Randers.
Krajberg, Rødding, Viborg.
*Kristrup, S.-Hald, Randers.
Langskov, Nörvang, Vejle.
*Lemb, Bølling, Ringkjøbing.
Levring, Lysgård, Viborg.
Lild, V.-Han, Thisted.
Lindeballe, Tyrrild, Vejle.
*Linå, Gjern, Århus.
Lundby, Slet, Ålborg.
Lundum, Vor, Århus.
Lyne, N.-Horne, Ringkjøbing.
*Lyngby, Hellum, Ålborg.
*Lyngby, Sønder, Randers.
Lysgård, Lysgård, Viborg.
Låstrup, Rinds, Viborg.
Malling, Ning, Århus.
*Mammen, Middelsom, Viborg.
Mejrup, Hjerm, Ringkjøbing.
Mosbjerg, Horns, Hjørring.
Mørke, Ø.-Lisbjerg, Randers.
Måbjerg, Hjerm, Ringkj.
Mårslet, Ning, Århus.
Nim, Nim, Århus.
*Nimtofte, Nörre, Randers.
Nordby, Samsø.
*Nødager, Sønder, Randers.
Nøløv, Hads, Århus.
N.-Bork, N.-Horne, Ringkj.
N.-Nebel, Vester, Ringkj.
*N.-Snede, Vrads, Århus.
*Nörup, Tyrrild, Vejle.
Odder, Hads, Århus.
Ormsløv, Ning, Århus.
Ovsted, Vor, Århus.
Ramme, Vandfuld, Ringkj.
Randbøl, Tyrrild, Vejle.
Randrup, Nordslesvig.
Rejsby, Nordslesvig.
Rind, Hammerum, Ringkj.
Ring, Tyrsting, Århus.
Ry, Tyrsting, Århus.
Rær, Hillersløv, Thisted.
Rønbjerg, Ginding, Ringkj.
Rårup, Bjerre, Vejle.
Sahl, Ginding, Ringkj.
Saltum, Hvetbo, Hjørring.
*Saxild, Hads, Århus.
Sejling, Hids, Viborg.
*Selde, Nörre, Viborg.
Serup, Hids, Viborg.
Sest, Andst, Ribe,
Sevel, Ginding, Ringkj.
Sinding, Hids, Viborg.
Skader, S.-Hald, Randers.
Skals, Rinds, Viborg.
Skanderup, Andst, Ribe.
Skelund, Hindsted, Ålborg.
Skibet, Tyrrild, Vejle.
Skjerbek, Nordslesvig.

Skjern, Bølling, Ringkj.
Skjørring, Framløv, Århus.
Smidstrup, Holmans, Vejle.
Snæbum, Onsild, Randers.
*Solbjerg, Nörre, Thisted.
Spentrup, N.-Hald, Randers.
Sporup, Gjern, Århus.
*Staby, Ulvborg, Ringkj.
Stadil, Hind, Ringkj.
*Stagstrup, Hassing, Thisted.
Stenild, Gislum, Ålborg.
Stjær, Framløv, Århus.
Storring, Framløv, Århus.
*Suldrup, Hornum, Ålborg.
S.-Bork, N.-Horne, Ringkj.
S.-Galten, Framløv, Århus.
*Sønderholm, Hornum, Ålborg.
S.-Omme, Nörvang, Vejle.
S.-Vilstrup, Brusk, Vejle.
Søvind, Vor, Århus.
Tamdrup, Nim, Århus.
Thise, Børglum, Hjørring.
Thorsager, Ø.-Lisberg, Randers.
Tilst, Hasle, Århus.
Tolstrup, Børglum, Hjørring.
Torsted, Hatting, Vejle.
Torup, Hellum, Ålborg.
Tranberg, Ning, Århus.
Træden, Tyrsting, Århus.
*Tved, Mols, Randers.
Tvilum, Gjern, Århus.
Tvis, Hammerum, Ringkj.
Tyrsted, Hatting, Vejle.
Tyrsting, Tyrsting, Århus.
Tømmerby, V.-Han, Thisted.
Tønning, Tyrsting, Århus.
Tørring, Vrads, Århus.
*Tåning, Vor, Århus.
Uldum, Nörvang, Vejle.
Underup, Nim, Århus.
*Ut, Bjerre, Vejle.
Vedersø, Hind, Ringkj.
Vejlby, Hasle, Århus.
*Vejlby, Elbo, Vejle.
Vejrup, Gjørding, Ribe.
V.-Hassing, Kjær, Ålborg.
V.-Hjermidslev, Hvetbo, Ålborg.
*V.-Nykirke, Skadst, Ribe.
V.-Vedsted, Ribe, Ribe.
*Vestervig, Refs, Thisted.
Viby, Ning, Århus.
Vilslev, Gjørding, Ribe.
Vinding, Holmans, Vejle.
Virring, S.-Hald, Randers.
Vissing, Galten, Randers.
Voldum, Galten, Randers.
*Voxlev, Hornum, Ålborg.
*Vrigsted, Bjerre, Vejle.
Vust, V.-Han, Thisted.
Væhr, Vor, Århus.
Yding, Vor, Århus.
*Ølgod, Øster, Ringkj.
Øls, Hindsted, Ålborg.
Ørre, Hammerum, Ringkj.
Ørritslev, Vor, Århus.
Ørsted, Rougsø, Randers.
Øsse, Skadst, Ribe.
Østbirk, Vor, Århus.
Østerild, Hillerslev, Thisted.
Åby, Kjær, Ålborg.
*Åle, Vrads, Århus.
*Ålsø, Sønder, Randers.
Årsløv, S.-Hald, Randers.
Åstrup, Gjørding, Ribe.

FORKORTELSER.

alm., almind.	=	almindeligt.
almenspr.	=	almensproget.
best.	=	bestemt.
bio.	=	biord (adverbium).
bydef.	=	bydeform (imperativ).
d. s.	=	det samme.
egentl.	=	egentlig.
eng.	=	engelsk.
fho.	=	forholdsord (præposition).
flt.	=	flertal (pluralis).
fort.	=	fortid (imperfectum).
gl.-d.	=	gammel dansk.
hak.	=	hankjön.
huk.	=	hunkjön.
j.	=	jysk.
jvf., jf..	=	jævnfør.
L.	=	Lyngby.
no.	=	navneord (substantiv).
nut.	=	nutid (præsens).
nörrej.	=	nörrejysk.
oldn.	=	oldnordisk.
opr., oprind.	=	oprindelig.
skriftspr.	=	skriftsproget.
smlgn.	=	sammenlign.
sønderj.	=	sønderjysk.
to.	=	tillægsord (adjektiv).
till.-f.	=	tillægsform (perfectum participium).
ubest.	=	ubestemt.
udso.	=	udsagnsord (verbum).
æ-d.	=	ældre dansk.

Universitets-Jubilæets danske Samfund

har udgivet følgende Skrifter:

1. **O. Kalkar**, Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 1. Hefte. Bogladepris: 3 Kr.
2. **S. Peders trende Døtre**, udg. af V. Såby. Bogladepris: 1 Kr.
3. **Blandinger**, udg. ved Samfundets Sekretær. 1. Hefte. Bogladepris: 2 Kr. 50 Øre.
4. **Gamle jydske Tingsvidner**, udg. af O. Nielsen. 1. Hefte. Bogladepris: 3 Kr. 50 Øre.
5. **O. Kalkar**, Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 2. Hefte. Bogladepris: 3 Kr. 50 Øre.
6. **O. L. Grønborg**, Optegnelser på Vendelbomål, udg. af O. Nielsen. 1. Hefte. Bogladepris: 2 Kr. 50 Øre.
7. **O. Kalkar**, Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 3. Hefte. Bogladepris: 2 Kr. 50 Øre.
8. **Blandinger**, udg. ved Samfundets Sekretær. 2. Hefte. Bogladepris: 2 Kr. 50 Øre.
9. **Gamle jydske Tingsvidner**, udg. af O. Nielsen. 2. Hefte (Slutn.). Bogladepris: 2 Kr. 50 Øre.
10. **O. Kalkar**, Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 4. Hefte. Bogladepris: 4 Kr.
11. **H. F. Feilberg**, Plan for en Ordbog over jydsk Folkemål. Bogladepris: 50 Øre.
12. **Lægebogen i det arnamagn. Haandskr. 187. 8vo**, udg. af V. Såby. 1. Hefte. m. Facsim. Bogladepris: 2 Kr. 50 Øre.
13. **O. L. Grønborg**, Optegnelser på Vendelbomål, udg. af O. Nielsen. 2. Hefte. Bogladepris: 2 Kr.
14. **O. Kalkar**, Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 5. Hefte. Bogladepris: 2 Kr. 50 Øre.
15. **O. Nielsen**, Olddanske Personnavne. Bogladepris: 2 Kr. 50 Øre.
16. **O. Kalkar**, Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 6. Hefte. Bogladepris: 3 Kr. 50 Øre.
17. **Blandinger**, udg. ved Samfundets Sekretær. 3. Hefte. Bogladepr.: 1 Kr. 50 Øre.
18. **En cristelig Wnderuisning, hworlunde mandt scall giøre sitt Scrifftemaall**, udg. af C. J. Brandt. Bogladepris: 1 Kr.
19. **Thomas a Kempis** i dansk Oversætt. fra 15. Aarh., udg. af F. Rønning. 1. Hefte. Bogladepris: 2 Kr.
20. **O. Kalkar**, Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 7. Hefte. Bogladepris: 3 Kr.
21. **O. L. Grønborg**, Optegnelser på Vendelbomål, udg. af O. Nielsen. 3. Hefte (Slutn.). Bogladepris: 2 Kr.

22. **Thomas a Kempis** i dansk Oversætt. fra 15. Aarh., udg. af F. Rønning. 2. Hefte. Bogladepris: 2 Kr.
23. **O. Kalkar,** Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 8. Hefte. Bogladepris: 4 Kr.
24. **Danmarks christelige Prædikanters Gjensvar paa Prælaternes Klagemaal,** udg. paa ny af H. F. Rørdam. Bogladepris: 1 Kr.
25. **Thomas a Kempis** i dansk Oversætt. fra 15. Aarh., udg. af F. Rønning. 3. Hefte (Slutn.). Bogladepris: 2 Kr.
26. **O. Kalkar,** Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 9. Hefte. Bogladepris: 3 Kr.
27. **H. F. Feilberg,** Bidrag til en Ordbog over jyske Almuesmål. 1. Hefte. Bogladepris: 1 Kr. 60 Øre.
28. **Lægebogen i det arnamagn. Haandskr. 187. 8vo,** udg. af V. Såby. 2. Hefte (Slutn.). Bogladepris: 2 Kr. 50 Øre.
29. **O. Kalkar,** Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 10. Hefte. Bogladepris: 3 Kr.
30. **C. M. C. Kvolsgaard,** Fiskerliv i Vesterhanherred, skildret i Egnens Mundart. Bogladepris: 1 Kr. 50 Øre.
31. **P. K. Thorsen,** Bidrag til nörrejysk Lydlære. Bogladepris: 2 Kr.
32. **O. Kalkar,** Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700). 11. Hefte. Bogladepris: 3 Kr.

Til Udgivelse forberedes:

O. Kalkar, Ordbog til det ældre danske Sprog. 12. Hefte.
H. F. Feilberg, Bidrag til en Ordbog over jyske Almuesmål. 2. Hefte.
Blandinger, udg. ved Samfundets Sekretær. 4. Hefte.

